

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Γεωγραφίας

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΕΥΡΩΠΗ
(ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ)

Πτυχιακή εργασία της Αλεξάνδροβα Αλεξάνδρας

Αθήνα, Οκτώβριος, 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	I
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	II
 <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....</u>	 1
1.1 Προφίλ των κρατών-γενικά χαρακτηριστικά	3
<i>Ελλάδα.....</i>	<i>3</i>
<i>Σλοβενία.....</i>	<i>4</i>
<i>Βουλγαρία.....</i>	<i>5</i>
<i>Ρουμανία.....</i>	<i>6</i>
<i>Κροατία.....</i>	<i>7</i>
<i>Σερβία.....</i>	<i>7</i>
<i>Μαυροβούνιο.....</i>	<i>8</i>
<i>Βοσνία-Ερζεγοβίνη.....</i>	<i>9</i>
<i>ΠΓΔΜ.....</i>	<i>10</i>
<i>Αλβανία.....</i>	<i>11</i>
1.2 Ο οικονομικός δυναμισμός των χωρών.....	12
 <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΚΥΜΑ ΑΞΕ ΣΤΗ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ</u>	
<u>ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ</u>	
<u>ΕΛΛΑΔΑΣ.....</u>	17
2.1 Γενικά χαρακτηριστικά των ΑΞΕ στη Ν.Α. Ευρώπη.....	18
2.2 Οι Ελληνικές ΑΞΕ και ο ρόλος της Ελλάδας στη περιοχή της	
Ν.Α. Ευρώπης.....	22
<i>A) Χαρακτηριστικά των ΑΞΕ στις Χώρες της Κ.Α.Ε.....</i>	<i>24</i>
<i>α) Το κίνητρο.....</i>	<i>24</i>
<i>β) Κατανομή των ΑΞΕ.....</i>	<i>25</i>
<i>γ) Γεωγραφική συγκέντρωση.....</i>	<i>25</i>
<i>δ) Τύπος ελέγχου.....</i>	<i>26</i>
<i>B) Χαρακτηριστικά των Ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια.....</i>	<i>26</i>
2.3 Οι Βασικοί Παράγοντες Προσέλκυσης των Ξένων	
Επενδύσεων.....	27
<i>Η γεωγραφική εγγύτητα.....</i>	<i>28</i>
<i>Πως οι επενδυτικές ροές διαμορφώνουν τη περιοχή.....</i>	<i>31</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	
ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	31
3.1 Τα Κίνητρα που Προσφέρει η Βουλγάρικη Αγορά.....	33
<i>Η ιδιωτικοποίηση.....</i>	<i>34</i>
<i>Οι Μορφές διείσδυσης στην Αγορά της Βουλγαρίας.....</i>	<i>35</i>
<i>Τα Βασικά Κίνητρα.....</i>	<i>36</i>
3.2 Οι Χώρες Προέλευσης και Οι Τομείς Προορισμού των ΑΞΕ στη Βουλγαρία.....	38
3.3 Οι Ελληνικές Επιχειρήσεις στη Βουλγαρία.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	
ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	46
4.1 Η Δυναμική της Εγχώριας Αγοράς.....	46
<i>Βουλγαρία.....</i>	<i>46</i>
<i>Σόφια.....</i>	<i>49</i>
4.2 Η Θέση των Ελληνικών Τραπεζών στο Τραπεζικό Κλάδο της Βουλγαρίας.....	52
<i>UniCredit Bulbank -Σύντομο προφίλ.....</i>	<i>55</i>
<i>Alpha Bank.....</i>	<i>57</i>
<i>Τράπεζα Πειραιώς</i>	<i>60</i>
<i>Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.....</i>	<i>64</i>
<i>Eurobank EFG.....</i>	<i>68</i>
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	76

ΧΑΡΤΕΣ-ΠΙΝΑΚΕΣ-ΕΙΚΟΝΕΣ

<u>Χάρτης 1:</u> Τα Βαλκανικά Κράτη.....	3
<u>Χάρτης 2:</u> Το δίκτυο των βασικών αστικών κέντρων της Βουλγαρίας.....	29
<u>Χάρτης 3:</u> Ζώνη Ελεύτερου Εμπορίου της Βουλγαρίας.....	37
<u>Χάρτης 4:</u> Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Βουλγαρίας.....	49
<u>Χάρτης 5:</u> Δίκτυο καταστημάτων Alpha Bank στη Βουλγαρία.....	59
<u>Χάρτης 6:</u> Δίκτυο καταστημάτων της UBB στη Σόφια.....	67

<u>Πίνακας 1:</u> Οικονομικά Στοιχεία των Βαλκανικών Χωρών.....	12
<u>Πίνακας 2:</u> Κατάταξη των Βαλκανικών Χωρών με Χρήση τον ΔΑΑ.....	14
<u>Πίνακας 3:</u> Τομεακή Διάρθρωση της Παραγωγής και της Απασχόλησης στα Βαλκανικά Κράτη	15
<u>Πίνακας 4:</u> Ροές ΑΞΕ ανά χώρα και έτος 2003-2005 (σε εκ.\$).....	21
<u>Πίνακας 5:</u> Greenfield επενδυσιακά προγράμματα ανα χώρα, στη περίοδο 2002-2005 (σε αριθμούς).....	22
<u>Πίνακας 6:</u> Κατανομή του συνόλου των ΑΞΕ και των ελληνικών ΑΞΕ στην της Βουλγαρίας (ανά πόλη), 1992-199.....	30
<u>Πίνακας 7:</u> Αριθμός και όγκος των καταχωρισμένων επενδύσεων.....	35
<u>Πίνακας 8:</u> Εισερχόμενες ροές ΑΞΕ στη Βουλγαρία, ανά χώρα, για τη περίοδο 1996-2003, (σε εκ. \$). Οι τοπ 30 χώρες επενδυτές.....	40
<u>Πίνακας 9:</u> Άμεσες ξένες επενδύσεις στην Βουλγαρία ανά κλάδο και έτος Εισροές, (us \$million).....	43
<u>Πίνακας 10:</u> Οι 10 μεγαλύτερες πόλεις της Βουλγαρία.....	47
<u>Πίνακας 11:</u> Οι Δήμοι του ΠΣ της Πρωτεύουσας.....	50
<u>Πίνακας 12:</u> Οι μεγαλύτερες τράπεζές της εγχώριας αγοράς.....	54

<u>Σχήμα 1:</u> Η κατανομή των εισερχόμενων ροών ΑΞΕ στις χώρες ΚΑΕ και στη ΝΑ Ευρώπη.....	20
<u>Σχήμα 2:</u> Ν.Α. Ευρώπη και Χ.Κ.Α.Ε.: Οι 10 πρώτες οικονομίες σε εισροές ΑΞΕ, 2004-2005, (δισ \$).....	33
<u>Σχήμα 3:</u> Συγκριτικά στοιχεία του επιπέδου ανεργίας σε εννέα κράτη-μέλη της ΕΕ.....	36
<u>Σχήμα 4:</u> ΑΞΕ στη Βουλγαρία, ανά χώρα και σύνολο, σε συγκεκριμένο έτος.....	38
<u>Σχήμα 5:</u> οι τομείς που περιλαμβάνουν τις μεγαλύτερες ΑΞΕ, 1998-2002.....	41
<u>Σχήμα 6:</u> Ροών ΑΞΕ, 1991-2001.....	41
<u>Σχήμα 7:</u> Εισροές ΑΞΕ ανά τομέα, (σε εκ. \$).....	42
<u>Σχήμα 8:</u> Αριθμός ξένων θυγατρικών.....	42
<u>Σχήμα 9:</u> Ρυθμός αύξησης των κατά κεφαλή μισθολογικών αμοιβών.....	48

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ-	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ-	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΝΤ-	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ-	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ-	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΛΠΕ-	Ελληνικά Πετρέλαια
ΕΟΚ-	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠ-	Επιχειρηματικό Πάρκο
ΕΤΕ-	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
ΕΧΑΕ-	Ενωση Χρηματιστηρίων Αξιών Ελλάδος
ΗΒ-	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΕ-	Τα Ηνωμένα Έθνη, (ΟΗΕ- Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών)
ΗΠΑ-	Ηνωμένες Πολιτίες της Αμερικής
ΚΑΕ-	Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη
ΜΜΕ-	Μίκρο-Μεσαίες Επιχειρήσεις
ΝΑΕ-	Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη
ΟΟΣΑ-	Οργανισμός Οικονομικής Συνοχής και Ανάπτυξης
ΟΤΕ-	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος
ΠΓΔΜ-	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ΠΟΕ-	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΣ-	Πολεοδομικό Συγκρότημα
ΠΤ-	Παγκόσμια Τράπεζα
ΦΠΑ-	Φόρος Προσθητέμενης Αξίας
ΧΚΑΕ-	Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
ACB-	Alpha Credit Bank
AIG-	American International Group
ALICO-	American Life Insurance Company
BIA-	Bulgarian Investment Agency
BNSI-	Bulgarian National Statistic Institute
BNB-	Bulgarian National Bank
CIS-	Commonwealth of Independent States
COMECON-	Council for Mutual Economic Assistance
DOS -	The Democratic Opposition of Serbia
EIB-	Economic and Investment Bank
EUFOR-	European Union Forces in Bosnia and Herzegovina
FDI-	Foreign Direct Investment
IFOR-	Implementation Force.
HDI-	Human Development Index
NATO-	North Atlantic Treaty Organization
NBG-	National Bank of Greece
OECD-	Organization for Economic Co-operation and Development
TNCs-	Trans-Nationals Companies
UBB-	United Bulgarian Bank
UNCTAD-	United Nations Conference on Trade and Development
UNPD-	United Nations Development Programme
DSK-	Държавна спестовна каса, - State Savings Bank
DZI-	Държавен застрахователен институт -State Insurance Institution

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 σε παγκόσμιο επίπεδο σημειώνεται μεγάλη αύξηση των ροών ΑΞΕ. Η ραγδαία ανάπτυξη των μεταφορών, οι αλλαγές στις μεθόδους παραγωγής, οι εντυπωσιακές εξελίξεις στον τομέα των επικοινωνιών έχουν καταστήσει την κινητικότητα των επιχειρήσεων ευκολότερη από ποτέ. Ωστόσο, κατά τη περίοδο του κεντρικού σχεδιασμού οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ήταν κλειστές στις ΑΞΕ.

Η κατάρρευση του κομμουνισμού και η μετάβαση των οικονομιών στο σύστημα της αγοράς δημιούργησε νέες προοπτικές ενδός και εκτός αυτών των χωρών. Από τη μία πλευρά το άνοιγμα των οικονομιών δημιούργησε πολυάριθμες αναπτυξιακές ευκαιρίες για τις ίδιες τις χώρες αυτές, και από την άλλη εκλαμβάνεται ως ευνοϊκή συγκυρία για την αναζωογόνηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των αναπτυσσόμενων ευρωπαϊκών χωρών. Στην Ευρώπη διαμορφώθηκε η αντίληψη πως το άνοιγμα αυτών των χωρών αποτελεί για τις επιχειρήσεις μοναδική ευκαιρία ανάπτυξης δραστηριοτήτων στο εξωτερικό και εξόδου από μία παρατεταμένη περίοδο στασιμότητας. Ανάλογες είναι και οι αντιλήψεις που διαμορφώνονται στην Ελλάδα, η οποία ως πρότινος δεν διέθετε σημαντική εμπειρία διεθνοποιημένης παραγωγής. Η ευκαιρία που προσφέρεται, λοιπόν, από τη κατάρρευση των πρώην σοσιαλιστικών οικονομιών είναι από κάθε άποψη μοναδική. Οι μεγαλύτερες προσδοκίες στηρίζονται στις ευκαιρίες για διείσδυση στις αγορές αυτών των χωρών μέσω της πραγματοποίησης άμεσων επενδύσεων.

Στόχος αυτής της εργασίας είναι η εξέταση του φαινομένου στη περιοχή των Βαλκανίων, εστιάζοντας στη θέση της Ελλάδας ως βασική χώρα προέλευσης ΑΞΕ και στο ρόλο που αυτή διαδραματίζει στη διαμόρφωση του επιχειρηματικού περιβάλλον της περιοχής.

"Εάν υπάρχει μια περιοχή στην οποία η εξωστρεφής φύση της ελληνικής οικονομικής διπλωματίας έχει παρουσιάσει θεαματικά αποτελέσματα τα τελευταία χρόνια, αυτή η περιοχή είναι τα Βαλκάνια."

Ευριπίδης Στηλιανίδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στα Βαλκανικά κράτη και η μετάβαση προς οικονομία της αγοράς οδήγησαν στην εισροή ΑΞΕ στη περιοχή. Σημείο αφετηρίας στην εκδήλωση του φαινομένου είναι αναμφίβολα το έτος 1989. Οι εισροές ΑΞΕ αρχικά είναι ελάχιστες, καθώς η ανάπτυξη στα Βαλκάνια παρεμποδίζεται από την αιματηρή διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και το εσωστρεφές κομμουνιστικό παρελθόν των χωρών, αλλά από τα μέσα της δεκαετίας του '90 άρχισαν να αυξάνονται δραματικά. Σε πρώτη φάση κλειδί της προσέλκυσης ΑΞΕ στις χώρες της περιοχής αποτέλεσαν η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα, η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και το ενδεχόμενο ένταξης στην ΕΕ, που είναι βασικός στόχος σχεδόν όλων των κυβερνήσεων των Βαλκανικών κρατών. Πρωταρχικό ρόλο παίζουν επίσης παράγοντες όπως το χαμηλό κόστος παραγωγής (που οφείλεται σε χαμηλό κόστος εργασίας και χαμηλές αξίες γης), το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, η ευνοϊκή φορολογία για τις επενδύσεις κ.α. Επιπλέον, η σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας στο προσανατολισμό των ΑΞΕ είναι καθοριστική.

Σε αντίθεση με μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, που θεωρούσαν τα Βαλκάνια ως μικρή και «επικίνδυνη» αγορά, οι μεγάλες Ελληνικές εταιρίες πρώτες τόλμησαν να αναπτύξουν δραστηριότητες και μπόρεσαν να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα που η αγορά αυτή προσφέρει. Μη ξεχνάμε πως πρόκειται για μια δύσκολη αγορά, όπου η γραφειοκρατία και οι άτυπες δραστηριότητες είναι εκτεταμένες, ενώ οι Έλληνες επιχειρηματίες έχουν πείρα σε τέτοια περιβάλλοντα.

Ιστορικά ο αριθμός των Ελληνικών επιχειρήσεων που αναπτύσσουν δραστηριότητες στο εξωτερικό ήταν σχετικά ασήμαντος, με εξαίρεση τη ναυτιλία και το εμπόριο καπνού. Πριν από το 1989, υπήρχαν λιγότερες από 10 Ελληνικές εταιρίες με δραστηριότητες στο εξωτερικό.

Το πρόσφατο φαινόμενο εξάπλωσης των Ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό θεωρείται αποτέλεσμα της αυξανόμενης σημασίας των ΑΞΕ στη παγκόσμια οικονομία, στη τάση των ΜΜΕ κατά τη δεκαετία του 90 να διεθνοποιούνται, και τέλος στη δραστική αλλαγή η οποία συμβαίνει στις Βαλκανικές χώρες, μετατρέποντάς τις σε «εύκολο» στόχο για τις Ελληνικές επιχειρήσεις, κυρίως λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας. Ίσως το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο των ελληνικών ΑΞΕ είναι ότι αυτές συγκεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στα Βαλκάνια, και κυρίως στην Αλβανία, την Βουλγαρία, και τη Ρουμανία. (Τσαρδανίδης Χ., 2004)

Ανάλογα με το μέγεθος υπερτερούν δυο είδη Ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκανικά κράτη. Από τη μία ένα μεγάλο αριθμό μικρού μεγέθους επιχειρήσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στη σφαίρα του εμπορίου, και από την άλλη λίγες μόνο μεγάλες επιχειρήσεις. Πρόσφατα η σχέση αυτή φαίνεται να αναστρέφεται, καθώς με την ενδυνάμωση των εν λόγω αγορών, όλο και περισσότερες μεγάλες εταιρίες αναζητούν την αποτελεσματικότερη μορφή διείσδυσης στη περιοχή. Μάλιστα, τα τελευταία μερικά χρόνια έχουν δείξει έντονο ενδιαφέρον μεγάλες επιχειρήσεις της ΒΔ Ευρώπης. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, παρατηρείται μικρότερη κινητικότητα, καθώς αισθάνονται αρκετά ασφαλές στη ντόπια αγορά και συχνά δεν θέλουν να πάρουν το ρίσκο της επέκτασης στο εξωτερικό.

Σε καμία άλλη χώρα η ελληνική παρουσία δεν είναι τόσο ισχυρή όσο στη Βουλγαρία. Στην ουσία η Βουλγαρία είναι η πρώτη χώρα στην οποία ελληνικές επιχειρήσεις έχουν δημιουργήσει θυγατρικές το 1989. Οδηγούμενοι από τη γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ των δύο χωρών, Έλληνες επιχειρηματίες αποφασισμένοι να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα που αρχίζει να προσφέρει η βουλγάρικη αγορά, δημιουργούν τις

πρώτες ροές μικρού και μεσαίου μεγέθους. Η παρουσία των μεγάλων ξένων επιχειρήσεων στη Βουλγαρία ακολουθεί λίγα χρόνια αργότερα. (Καραγιάννη-Λαμπριανίδης, 2001)

Πρωταρχικός μας στόχος εδώ είναι, αφού εξετάσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά των επιμέρων χωρών, να αναλύσουμε το επιχειρηματικό κλίμα της Βαλκανικής, να αναδείξουμε τα πλεονεκτήματα και τα αδύναμα σημεία της, να αποτυπώσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των εισερχόμενων ΑΞΕ, όπως τα μεγέθη, τα κίνητρα, η προέλευσή τους, η κλαδική τους συγκέντρωση κλπ. Θα εστιάσουμε στις ΑΞΕ με προορισμό την αγορά της Βουλγαρίας, και στην ισχυρή παρουσία της Ελλάδας στο πλαίσιο αυτό. Θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα ο κλάδος των τραπεζών. Μετά την αναστροφή που σημειώνουν οι εισερχόμενες ΑΞΕ, από τον βιομηχανικό τομέα στο τομέα των υπηρεσιών, ο κλάδος των τραπεζών εντάσσεται ανάμεσα στους πιο δυναμικούς κλάδους της βουλγάρικης οικονομίας. Η ελληνική συμμετοχή στην εγχώρια τραπεζική αγορά είναι αξιοσημείωτη. Οι ελληνικές τράπεζες είναι στη δεκάδα των μεγαλύτερων τραπεζών που αναπτύσσουν δραστηριότητες στο τραπεζικό κλάδο της χώρας.

Τα θέματα που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια είναι οργανωμένα σε τέσσερις ενότητες. Αρχικά οριοθετείται η περιοχή μελέτης, και παρουσιάζονται τα προφίλ των Βαλκανικών χωρών με τα αδρά χαρακτηριστικά τους, με έμφαση στη πρόσφατη ιστορία και στα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους. Στο δεύτερο μέρος της πρώτης ενότητας αναλύονται πίνακες με τα βασικά οικονομικά στοιχεία των χωρών, με σκοπό την ανάδειξη της οικονομικής δυναμικής των χωρών. Στη δεύτερη ενότητα γίνεται εισαγωγή στο βασικό θέμα που θα μας απασχολήσει στη συνέχεια- οι ΑΞΕ, το πώς κατανέμονται στο σύνολο της περιοχής μελέτης, ποιες είναι οι κύριες χώρες προέλευσης και ποιες οι κύριες χώρες προορισμού, σε ποιους κλάδους συγκεντρώνονται, ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες προσέλκυσης τους κλπ. Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου εξετάζονται τα χαρακτηριστικά των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια. Στην επόμενη ενότητα επικεντρώνουμε στο επιχειρηματικό περιβάλλον που επικρατεί στη Βουλγάρικη αγορά και στα χαρακτηριστικά των ΑΞΕ που προορίζονται σε αυτήν. Στη τέταρτη ενότητα η συζήτηση μεταφέρεται στο τραπεζικό κλάδο της Βουλγαρίας και πιο συγκεκριμένα στο ρόλο και στη θέση των ελληνικών τραπεζών στο κλάδο, όπως και στην ανάπτυξη του δικτύου και τη κατανομή των καταστημάτων σε επίπεδο χώρας, όπως και εντός της Πρωτεύουσας. Η συζήτηση αυτή προηγείται από ένα πιο αναλυτικό προφίλ, με σκοπό την απεικόνιση της δυναμικής της εγχώριας αγοράς, αλλά και της Πρωτεύουσας, καθώς αποτελεί το κέντρο της οικονομικής δραστηριότητας και συγκεντρώνει τη πλειοψηφία των εγχώριων επενδυτικών προγραμμάτων. Τέλος, η συζήτηση κλείνει συνοψίζοντας το θέμα με κάποια συμπεράσματα.

Η δουλεία βασίζεται κατά κύριο λόγο σε δευτερογενείς πηγές: βιβλία (άτλαντες και εγκυκλοπαίδειες), ένα μεγάλο αριθμό επιστημονικών άρθρων, σε δημοσιεύσεις οικονομικών δελτίων τύπου, σε πανεπιστημιακές σημειώσεις, σε προσωπικές σημειώσεις και γνώσεις από τα τέσσερα έτη σπουδών στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Στην αναζήτηση πληροφοριών έχει χρησιμοποιηθεί επίσης ένα μεγάλο αριθμό δικτυακών τόπων. Οι φωτογραφίες των καταστημάτων των ελληνικών τραπεζών στη Σόφια είναι από προσωπική συλλογή, και έχουν ληφθεί κατά τη προσπάθεια επιτόπιας χαρτογράφησης δικτύου.

Πριν περάσουμε στο κύριο σώμα της εργασίας, μια μικρή αναφορά στη δυσκολία συλλογής στοιχείων, που σε πολλές περιπτώσεις ήταν ανεπαρκές (ή ελλιπές), ή παρουσίαζαν μεγάλες αποκλείσεις στις διάφορες πηγές, γεγονός που εν μέρη οφείλεται στη πρόσφατη επαναχάραξη των συνόρων λόγω του διακερματισμού της

Γιουγκοσλαβίας και στη κρίση των πολέμων στα Δυτικά Βαλκάνια, αλλά και στη γενικότερη οικονομική κρίση, που έλαβε χώρα στα πρώτα χρόνια της μετάβασης στο σύνολο της περιοχής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

«Βαλκάνια» είναι η συλλογική ονομασία των χωρών που καταλαμβάνουν τη Βαλκανική χερσόνησο, την ανατολικότερη των τριών νότιο-ευρωπαϊκών χερσονήσων της Μεσογείου. Περιέχει τα κράτη της Ελλάδας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Αλβανίας, ΠΓΔΜ, Σερβίας, Μαυροβουνίου, Βοσνίας και Ερζεγοβίνη, Κροατίας και τέλος της Σλοβενίας. (Konemann-2004, p. 261)

Η διαμόρφωση του εδάφους δεν διευκολύνει την επικοινωνία, αφού οι δυο οροσειρές (του Δρίνου και της Πίνδου) επιβάλουν τον κατακερματισμό των πληθυσμών και τη διαφύλαξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Παρά το εμπόδιο των δύσκολα προσπελάσιμων βουνών, η εμπορικές συναλλαγές είναι εφικτές χάρη σε δυο χερσαίες αρτηρίες. Ο διάδρομος που αποτελείται από τις κοιλάδες του Μοράβα και του Βαρδάρη επιτρέπει τη σύνδεση με το Βελιγράδι, το οποίο ανοίγει το δρόμο προς τη μεγάλη πεδιάδα της Πανονίας στη Κεντρική Ευρώπη και προς το λιμάνι της Θεσσαλονίκης στο Αιγαίο πέλαγος. Ο δεύτερος άξονας είναι κάθετος στον πρώτο και συνδέει μέσω του φαραγγιού του Ντραγκομάν τη γιουγκοσλαβική πόλη Νις, το οροπέδιο της Σόφιας και τη πεδιάδα της Μαρίτσα. Αυτοί οι δυο άξονες που χρησιμοποιήθηκαν πολύ στους προηγούμενους αιώνες για εμπορικούς ή στρατιωτικούς σκοπούς, συμπληρώνονται από έναν θαλάσσιο δρόμο, που χαράσσεται περιμετρικά στην Αδριατική θάλασσα , στο Ιόνιο και στο Αιγαίο πέλαγος και στη Μαύρη θάλασσα, συνδέοντας όλα τα βαλκανικά κράτη με εξαίρεση τη Σερβία και τη ΠΓΔΜ.

Ο όρος «Βαλκάνια»¹ προέρχεται από την ομώνυμη οροσειρά που ξεκινά από τη Βουλγαρία και εξαπλώνεται σε ολόκληρη τη χερσόνησο. Καθώς τα φυσικά σύνορα δεν συμπίπτουν με τα εθνικά συχνά υπάρχουν δυσκολίες και διαφωνίες σχετικά με το καθορισμό των κρατών που αποτελούν τα Βαλκάνια. Ενώ υπήρχε ήδη αντιπαράθεση για την υπαγωγή ή όχι της Ρουμανίας στη περιοχή των Βαλκανίων, ο διαμελισμός της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας προκαλεί το ίδιο ερώτημα αναφορικά με τη Σλοβενία και τη Κροατία. (Boniface-2001, 110-111)

Ένα από τα γνωρίσματα της περιοχής είναι η περιφεριακή αστάθεια που τη χαρακτηρίζει.

“Δυο χώρες-μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Ρουμανία και Βουλγαρία), δυο του NATO (Ελλάδα και Τουρκία), μια χώρα επικεφαλής των Αδεσμεύτων (Γιουγκοσλαβία) και μια που δεν είναι ενταγμένη σε καμία στρατιωτική συμμαχία (Αλβανία): αυτή ήταν η γεωστρατηγική κατάσταση της περιοχής στα αρχές τις δεκαετίας του 1990. Έκτοτε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας χάθηκε, η Γιουγκοσλαβία διαμελίστηκε και ιδρύθηκαν έξι νέα κράτη, ενώ η Αλβανία βυθίστηκε για λίγο, το 1997, στον εμφύλιο πόλεμο.”

(Boniface-2001, 110-111)

Οι γιουγκοσλαβικοί πόλεμοι και η ανασυγκρότηση που επηρεάζει το σύνολο του στρατηγικού ευρωπαϊκού χώρου, είχαν άμεσες επιπτώσεις στη σταθερότητα των Βαλκανίων. Από τη μια μεριά η Σλοβενία τείνει να αποδεσμευτεί από αυτή τη γεωγραφική περιοχή για να ενσωματωθεί στη Δυτική Ευρώπη. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία αποτελούν τη δεύτερη ομάδα κρατών της περιοχής (μετά την Ελλάδα και τη Σλοβενία) που προσχώρησαν στο NATO και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την άλλη, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Σερβία και η Αλβανία ως πρόσφατα, (ενώ η Κροατία

¹ Ο όρος “Balkan” χαρακτήριζε αρχικά την οροσειρά που ήταν γνωστή στους αρχαιομαθείς Δυτικούς ταξιδιώτες ως «αρχαίος Αίμος...» (Μαζάουερ- 2000 p.26.) Η λέξη “Balkan” άρχισε να χρησιμοποιείται το 19^ο αιώνα. Ήταν η Τούρκικη ονομασία για την οροσειρά του Αίμου στη Βουλγαρία (Konemann-2004, p. 261)

λίγο παλαιότερα-ως το 1996) αποτελούσαν πόλους αστάθειας που απασχολούσαν τα περιφερειακά συστήματα ασφάλειας.

Από το 1945 έως το 1980 η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, καταφέρνει με τη διακυβέρνηση του Tito να διατηρήσει τη συνοχή της παρά τις διαφωνίες των διάφορων εθνών. Από το 1980, η χώρα εμφανίζει κάποιες ρωγμές στον ιστό της, αλλά η διάσπαση γίνεται πραγματικότητα στα τέλη του 1991. (Boniface-2001, 110-111)

Στις 25 Ιουνίου του 1991, οι Δημοκρατίες της Σλοβενίας και της Κροατίας ανακηρύσσουν την ανεξαρτησία τους παρά την αντίθετη άποψη της ομοσπονδιακής εξουσίας της Σερβίας. Έκτοτε δυο διαδοχικοί πόλεμοι πλήττουν τη Γιουγκοσλαβία.

Ο πρώτος, με τη Σλοβενία είναι περιορισμένος-με διάρκεια μερικών ημερών, και τελειώνει στις 8 Ιουλίου 1991. Ο πόλεμος που ξεσπά στη Κροατία είναι περισσότερο πολύπλοκος και έχει μεγαλύτερη διάρκεια- οι μάχες σταματούν στις αρχές του 1992.

Μετά τη Σλοβενία και τη Κροατία ξεσπά ο πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Πρόκειται για τον πλέον μακροχρόνιο και αιματηρό από τους Γιουγκοσλαβικούς πολέμους. Η χώρα αποτελεί τη μια από τις δύο πολυπολιτισμικές και πολυθρησκευτικές Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη² συνυπάρχουν τρεις διαφορετικές κοινότητες στην ίδια κρατική οντότητα.³ Η διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας δεν ήταν ειρηνική όπως της Σοβιετικής Ένωσης. Πέρα από το ότι υπάρχουν δύο διαφορετικές προσωπικότητες –αυτή του Γκορπατσόφ από τη μία, και του Μιλόσεβιτς από την άλλη –η βασική διαφορά είναι άλλη. Στη περίπτωση της Σοβιετικής Ένωσης υπάρχουν σαφές διαφορετικά έθνη, ενώ ο πληθυσμός της Γιουγκοσλαβίας είναι πολύ αναμειγμένος. Μόνο στη Σλοβενία υπάρχει καθαρά σλοβένικος πληθυσμός, και για αυτό ακριβώς το λόγο η ανεξαρτητοποίηση της ήταν εύκολη.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το προφίλ των 10 κρατών που εντάζονται στη περιοχή των Βαλκανίων, οργανομένο σε δύο τμήματα. Το πρώτο αποτελείται από τα αδρά χαρακτηριστικά, ενώ το δεύτερο επικεντρώνεται στον οικονομικό δυναμισμό των κρατών. Η σειρά που ακολουθούν οι χώρες δεν είναι τυχαία. Πρώτα παρουσιάζονται τα προφίλς της Ελλάδας και της Σλοβενίας, καθώς αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες οικονομίες της περιοχής, όπως και μέλη της ευρωζώνης. Ακολουθούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία, που πλέον αποτελούν μέλη της ΕΕ, αλλά και συγκεντρώνουν ένα σημαντικό τμήμα του συνόλου των εισερχόμενων ΑΞΕ στα Βαλκάνια. Αμέσως μετά έρχεται η Κροατία, η οποία παρά τα οικονομικά μεγέθη που παρουσιάζει, δεν έχει καταφέρει να προσελκύσει αξιοσημείωτο όγκο ξένων επενδύσεων, γεγονός το οποίο οφίλεται στις μακροχρόνιες αναταραχές στο εσωτερικό της χώρας. Ακολουθούν τα προφίλ των υπόλοιπων τεσσάρων κρατών που προέκυψαν από τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνης και ΠΓΔΜ) και τέλος της Αλβανίας. Οι 5 χώρες αυτής της ομάδας συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά ΑΞΕ, δεν έχουν την ιδιότητα μέλος της ΕΕ, ενώ μόνο η Αλβανία από το 2000 και η ΠΓΔΜ από το 2003 αποτελούν μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO).

² Σύμφωνα με κάποιους αναλυτές η Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι μη βιώσιμο κράτος. Χωρίς την οικονομική παρέμβαση της ΕΕ και με τις υπάρχουσες πολιτικές αναταραχές στο εσωτερικό του η οικονομική κατάρρευση του είναι πολύ πιθανή. Με 14 κυβερνήσεις και 13 κοινοβούλια στο εσωτερικό του είναι το μοναδικό στο είδος του παράδειγμα παγκοσμίως.

³ Οι Σέρβοι –ορθόδοξοι με σλαβικό αλφάβητο, οι Κροάτες –καθολικοί με λατινικό αλφάβητο και οι Μουσουλμάνοι.

Πηγή: UCLA, *The Garland Encyclopedia of World Music, Volume 8: Europe*, T. Rice, J. Porter, C. Goertzen (Eds.) NY: Garland Publishing, Inc, 2000

1.1 Προφίλ των κρατών-γενικά χαρακτηριστικά

• Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια χερσονήσια χώρα, που κατέχει ένα αρχιπέλαγος περίπου 2.000 νησιών, το μεγαλύτερο των οποίων είναι η Κρήτη.

Η συνολική έκταση της είναι 131.940 χιλ². Ο πληθυσμός της το 2006 ήταν 10,688,058 άτομα. (CIA, 2006)

Οι βασικοί φυσικοί πόροι της Ελλάδας συμπεριλαμβάνουν το λιγνίτη, το πετρέλαιο, τα μεταλλεύματα σιδήρου, το βωξίτη, το μόλυβδο και το ψευδάργυρο, το μάρμαρο, το άλας και άλλα.

Πολύ μεγάλη είναι η κυριαρχία του τομέα των υπηρεσιών στην οικονομική διάρθρωση της χώρας με το 74,4%. Η βιομηχανία αποτελεί το 20,6% και ο αγροτικός τομέας μόνο το 5,1% της ελληνικής οικονομίας.

Παρά το μικρό μερίδιο του αγροτικού τομέα στη συνολική παραγωγή της χώρας γεωργικά προϊόντα όπως οι ελιές, το κρασί, ο καπνός, το σιτάρι, έχουν μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας.

Από τις βιομηχανίες κυρίαρχη σημασία έχουν οι βιομηχανίες τροφίμων και καπνών, η κλωστοϋφαντουργική παραγωγή, η παραγωγή χημικών ουσιών, το πετρέλαιο, και βέβαια ο τουρισμός.

Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα προσχώρησε στο ΝΑΤΟ το 1952. Μετά από διαπραγματεύσεις 20 ετών, που διακόπηκαν λόγω της στρατιωτικής δικτατορίας, το 1981 η Ελλάδα προσχώρησε στην ΕΚ (τόρα η ΕΕ) και έγινε το 12ο μέλος της ευρωζώνης το 2001. (bbc.co.uk, 2007)

Η Ελλάδα έχει οικονομία της αγοράς με το δημόσιου τομέα να αποτελεί περίπου το 40% του ΑΕΠ και με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τουλάχιστον 75% του μέσου όρου του ΑΕΠ της ΕΕ των 15 (ή των κύριων οικονομιών της ευρωζώνης). Ο τουρισμός παράγει το 15% του ΑΕΠ. Οι μετανάστες αποτελούν σχεδόν το ένα πέμπτο του εργατικού δυναμικού, κυρίως στις γεωργικές και ανειδίκευτες εργασίες. Η Ελλάδα είναι από τους βασικούς επωφελούμενους των ενισχύσεων της ΕΕ, που ανέρχονται σε περίπου 3,3% του ετήσιου ΑΕΠ.

Ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας κατά σχεδόν 4,0% μεταξύ το 2003 και το 2006, οφείλεται εν μέρει στα έσοδα που προέκυψαν λόγω των υποδομών σχετικά με τους ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας του 2004, και εν μέρει στο μεγάλο όγκο καταναλωτικών δανείων, που έχουν στηρίξει τα καταναλωτικά έξοδα σε επίπεδα ρεκόρ. Το δημόσιο χρέος, ο πληθωρισμός, και η ανεργία είναι πάνω από το μέσο όρο της ευρωζώνης, αλλά ακολουθούν μια σταθερή καθοδική πορεία. (CIA, 2006)

• Σλοβενία

Η Σλοβενία βρίσκεται στο σύνορο της Νοτιοανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης. Καταλαμβάνει μικρό μέρος της Αδριατικής ακτής, όπως και μικρό κομμάτι των ανατολικών Άλπεων.

Η Σλοβενία είναι η δεύτερη μικρότερη στην ομάδα των εξεταζόμενων χωρών και σαν έκταση και σαν πληθυσμιακό μέγεθος. Η έκταση της είναι 20,273 χιλ². Ο πληθυσμός της το 2006 ήταν 2,010,347 άτομα.⁴ (CIA, 2006)

Σημαντικοί φυσικοί πόροι είναι: ο άνθρακας, ο λιγνίτης, ο μόλυβδος, ο ψευδάργυρος, το ουράνιο, το ασήμι, οι υδάτινοι πόροι για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, και η ξυλεία.

Όσον αφορά την οικονομική διάρθρωση, πάνω του 97% του εθνικού προϊόντος της Σλοβενίας προέρχεται από το τριτογενή και το δευτερογενή τομέα, με τις υπηρεσίες να αποτελούν το 63,6% και η βιομηχανία το 34,1%. Ο αγροτικός τομέας συνεισφέρει μόλις με το 2,3%, τα οποία προέρχονται περισσότερο από τη κτηνοτροφία (βοοειδή, πρόβατα, πουλερικά), παρά τη γεωργία.

Η βιομηχανία που παράγει το 34,1% της οικονομίας αποτελείται από τους εξής κλάδους: μεταλλουργικά προϊόντα, ηλεκτρονικά (συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής ηλεκτρονικής), φορτηγά, αυτοκίνητα, εξοπλισμός ηλεκτρικής ενέργειας, ξύλινα προϊόντα, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, χημικές ουσίες.

Μετά από τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, η Σλοβενία έγινε δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Οι Σλοβένοι πέτυχαν στην καθιέρωση της ανεξαρτησίας τους το 1991. Αντίθετα από την Κροατία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η ανεξαρτησία της Σλοβενίας ήρθε ειρηνικά, χωρίς αιματοχυσίες. Το γεγονός αυτό βοηθήθηκε αναμφισβήτητα από τη δυτικοευρωπαϊκή αναγνώριση, και από το χαμηλό ποσοστό άλλων εθνικών ομάδων στη χώρα.

Η Σλοβενία ήταν πάντα η πιο ακμάζουσα περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και η μετάβαση από μια σοσιαλιστική οικονομία στην ελεύθερη αγορά ήταν ευκολότερη

⁴ Η μικρότερη χώρα της Βαλκανικής είναι το Μαυροβούνιο (το τελευταίο κράτος που προέκυψε από τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας), με έκταση 14.026 km² και πληθυσμό 630 548 κατοίκους.

από ότι στις υπόλοιπες χώρες. Οι ιστορικοί δεσμοί με την δυτική Ευρώπη, η ισχυρή οικονομία, και η σταθεροποίηση της δημοκρατίας έχουν βοηθήσει στο μετασχηματισμό της Σλοβενίας σε ένα σύγχρονο κράτος. Η Σλοβενία εντάχθηκε και στο NATO και στην ΕΕ την άνοιξη του 2004. Έγινε η πρώτη ανάμεσα των πρώην κομμουνιστικών χωρών που εντάχθηκε στην ευροζώνη την 1 Ιανουαρίου του 2007. (bbc.co.uk, 2007)

Με ένα ουσιαστικά μεγαλύτερο ΑΕΠκκ από τις άλλες μεταβατικές οικονομίες της κεντρικής Ευρώπης, η Σλοβενία αποτελεί ένα πρότυπο οικονομικής επιτυχίας και σταθερότητας για τους γείτονές της από την πρώην Γιουγκοσλαβία. Η χώρα έχει άριστη υποδομή, μορφωμένο εργατικό δυναμικό, και μια μεγάλης σημασίας κεντρική θέση. Η ιδιωτικοποίηση της οικονομίας προχώρησε με ταχύς ρυθμούς το 2002-05.

Οι δομικές μεταρρυθμίσεις βελτιώνοντας το επιχειρησιακό περιβάλλον έχουν επιτρέψει τη μεγαλύτερη ξένη συμμετοχή στην οικονομία της Σλοβενίας και έχουν βοηθήσει στη πτώση της ανεργίας. Τον Μάρτιο του 2004, η Σλοβενία έγινε η πρώτη μεταβατική χώρα που πέρασε από τη κατηγορία των δανειζομένων στη κατηγορία των χορηγών της Παγκόσμιας Τράπεζας. Παρά την οικονομική επιτυχία ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας παραμένει στα κρατικά χέρια και οι ΑΞΕ είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ σε κατά κεφαλήν βάση. (CIA, 2006)

• *Βουλγαρία*

Η συνολική έκταση της Βουλγαρίας είναι 110,910 χιλ². Ο πληθυσμός της το 2006 ήταν 7,385,367 άτομα. (CIA, 2006)

Οι φυσικοί πόροι της χώρας είναι: ο βωξίτης, ο χαλκός, ο μόλυβδος, ο ψευδάργυρος, ο άνθρακας, η ξυλεία, και οι μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμο έδαφος.

Κυρίαρχη θέση στην οικονομική διάρθρωση της χώρας έχει ο τομέας των υπηρεσιών με 54,3%. Ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας, με τη βιομηχανία να παράγει το 32,1% του εθνικού προϊόντος. Ο πρωτογενής τομέας παρότι έρχεται τελευταίος με 13,6% έχει επίσης μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας .

Από τα γεωργικά προϊόντα τα βασικότερα είναι: τα φρούτα και τα λαχανικά, ο καπνός, το κρασί, το σιτάρι, το κριθάρι, ο ηλιόσπορος, τα ζαχαρότευτλα. Σημαντικό ρόλο στον πρωτογενή τομέα παίζει και η κτηνοτροφία.

Η βιομηχανική παραγωγή συμπεριλαμβάνει την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο τη παραγωγή ενέργειας με χρήση υδάτινων πόρων, τη παραγωγή τροφίμων, ποτών, καπνού, μηχανημάτων και εξοπλισμού, χημικών προϊόντων, επεξεργασμένου πετρελαίου, πυρηνικών καυσίμων.

Τα μεταλλεύματα, συμπεριλαμβανομένου τον άνθρακα, του χαλκού και του ψευδάργυρου, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη βιομηχανία (CIA, 2006)

Παλεύοντας στη πλευρά των χαμένων και στους δύο παγκόσμιους πολέμους, η Βουλγαρία έπεσε στη σοβιετική σφαίρα επιρροής και το 1946 έγινε Λαϊκή Δημοκρατία υπό κομμουνιστική κυριαρχία, η οποία τελείωσε το 1990, όταν πραγματοποιήθηκαν στη Βουλγαρία οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι άρχισε μια δύσκολη μεταβατική περίοδο προς πολιτική δημοκρατία και οικονομία της αγοράς, με προσπάθειες καταπολέμησης του πληθωρισμού, της ανεργίας, της διαφθοράς, και της εγκληματικότητας. Η χώρα εντάχθηκε στο NATO το 2004 και στην ΕΕ το 2007.

Μετά το 1996 η Βουλγαρία έχει πετύχει μακροοικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη. Η κυβέρνηση του πρώην βασιλιά της Βουλγαρίας, Simeon II, (ήταν πρωθυπουργός της χώρας μεταξύ το 2001 και το 2005) δεσμεύθηκε με την

οικονομική μεταρρύθμιση και τον προγραμματισμό του φορολογικού συστήματος. Η χώρα προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις της αγοράς με σκοπό να εκπληρώσει τους οικονομικούς στόχους της ΕΕ. Η πραγματοποιημένη ανάπτυξη οδήγησε σε πτώση της υψηλής ανεργίας (σχεδόν 20%) και στον έλεγχο του πληθωρισμού, αλλά τα εισοδήματα και το βιοτικό επίπεδο παρέμειναν χαμηλά.

Η σταθερή πρόοδος στις δομικές μεταρρυθμίσεις βελτίωσαν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Από το 2000, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Βουλγαρίας υπολογίζεται κατά μέσο όρο 5,1% και έχει αρχίσει να προσελκύει σημαντικά ποσά ΑΞΕ. Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, το αδύναμο δικαστικό σύστημα, και τα οργανωμένα εγκλήματα παραμένουν βασικά προβλήματα για τη Βουλγαρία. (bbc.co.uk, 2007)

• *Ρουμανία*

Η Ρουμανία βρίσκεται στο βόριο μέρος της Βαλκανικής χερσονήσου.

Η Ρουμανία έχει τη μεγαλύτερη έκταση ανάμεσα των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης-237,500 χιλ², όπως και ουσιαστικά μεγαλύτερο πληθυσμό, που το 2006 αριθμούσε τους 22,303,552 κατοίκους. (CIA, 2006)

Σημαντικοί φυσικοί πόροι για την οικονομία της χώρας είναι το πετρέλαιο (τα αποθέματά του μειώνονται), η ξυλεία, το φυσικό αέριο, ο άνθρακας, τα μεταλλεύματα σιδήρου, οι υδάτινοι πόροι για τη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το καλλιεργήσιμο έδαφος στις εύφορες πεδιάδες βόρεια του Δούναβη επίσης έχουν σημασία για την Ρουμάνικη οικονομία.

Σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής η Ρουμανία παρουσιάζει μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα, όσον αφορά την οικονομική διάρθρωση της χώρας. Οι υπηρεσίες παράγουν το 55%, η βιομηχανία το 35% και ο αγροτικός τομέας το 10% του εθνικού προϊόντος.

Στη πρωτογενή παραγωγή βασικά προϊόντα είναι τα σιτηρά, το καλαμπόκι, το κριθάρι, οι πατάτες, το σταφύλι, τα αυγά, τα πρόβατα.

Η κλωστοϋφαντουργία και τα υποδήματα, η επεξεργασία τροφίμων, η ξυλεία, τα δομικά υλικά, η μεταλλουργία, η παραγωγή χημικών ουσιών είναι οι βασικότερες βιομηχανίες.

Η μεταπολεμική σοβιετική κατοχή οδήγησε στο σχηματισμό της κομμουνιστικής "Λαϊκής Δημοκρατίας" της Ρουμανίας το 1947 και την παραίτηση του βασιλιά. Το μοντέλο εξωτερικής πολιτικής που ακολούθησε η χώρα ήταν εξαρτημένο από αυτό της Σοβιετικής Ένωσης.

Μετά το 1965 για δεκαετίες η δύναμη ήταν στα χέρια του δικτάτορα Nicolae Ceausescu, ως το 1989 όταν άρχισε η διαδικασία της μετάβασης. Η χώρα προσχώρησε στο NATO το 2004 και στην ΕΕ το 2007. (bbc.co.uk, 2007)

Η Ρουμανία άρχισε τη μετάβαση από τον κομμουνισμό το 1989 με μια κατά ένα μεγάλο μέρος ξεπερασμένη βιομηχανική βάση και ένα σχέδιο ανάπτυξης αταίριαστο στις ανάγκες της χώρας. Παρά τη παγκόσμια επιβράδυνση το 2001-2002, η ισχυρή εσωτερική δραστηριότητα στον αγροτικό τομέα και τον τομέα των κατασκευών, όπως και η υψηλή κατανάλωση έχουν κρατήσει την αύξηση του ΑΕΠ πάνω από το 4%. Εντούτοις, τα μακροοικονομικά μεγέθη μόνο πρόσφατα έχουν αρχίσει να δίνουν λύσεις στη δημιουργία μιας μεσαίας τάξης, ενώ η διαφθορά συνεχίζει να εμποδίζει το επιχειρηματικό περιβάλλον. Το 2006, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας είναι 6,4%, η ισχυρότερη αύξηση στα τελευταία χρόνια. Η Ρουμανία, παρομοίως με τη

Βουλγαρία, έχει προσελκύσει σημαντικό μέρος ΑΞΕ κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. (CIA, 2006)

• Κροατία

Η Κροατία καταλαμβάνει την Αδριατική ακτή μεταξύ τη Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και τη Σλοβενία. Η μεγάλη πλειοψηφία των νησιών της Αδριατικής θάλασσας βρίσκεται στη Κροατία - περίπου 1.200 νησιά και βραχονησίδες (δεν είναι όλα κατοικημένα).

Η συνολική έκταση της είναι 56,542 χιλ². Ο πληθυσμός της το έτος 2006 αριθμεί τα 4,494,749 άτομα. (CIA, 2006)

Σημαντικοί φυσικοί πόροι είναι το πετρέλαιο, ο άνθρακας, ο βωξίτης, το ασβέστιο.

Ο τριτογενής τομέας έχει κυρίαρχη θέση στην οικονομία, με τις υπηρεσίες να αποτελούν το 62,3% του εθνικού προϊόντος. Στη δεύτερη θέση έρχεται η βιομηχανία με το 30,9%, ενώ ο αγροτικός τομέας παράγει μόλις το 6,8%.

Οι πιο σημαντικές βιομηχανίες της χώρας είναι: οι χημικές ουσίες και τα πλαστικά, οι μεταλλικές κατασκευές, τα ηλεκτρονικά, τα χαλυβουργικά προϊόντα, τα έπιπλα, τα δομικά υλικά, οι κλωστοϋφαντουργίες, η ναυπηγική, το πετρέλαιο, τα τρόφιμα και τα ποτά, και τέλος, μεγάλη σημασία για τη χώρα έχει ο τουρισμός.

Από το 1918, η Κροατία αποτελεί μέρος της Γιουγκοσλαβίας. Αν και δήλωσε την ανεξαρτησία της από τη Γιουγκοσλαβία το 1991, πέρασαν τέσσερα χρόνια σποραδικών, αλλά συχνά πικρών πολέμων, μέχρι να φύγει ο σέρβικος στρατός που είχε καταλάβει τα κροατικά εδάφη. Υπό την επίβλεψη των ΗΕ, το τελευταίο κρατούμενο από τους Σέρβους έδαφος -η ανατολική Slavonia επιστράφηκε στην Κροατία το 1998. (Konemann, 2004, p.256)

Καθώς υπέφερε άσχημα κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1991-1995, η Κροατίας (μια από τις πλουσιότερες οικονομίες των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών) έχασε τα πρώτα κύματα των επενδύσεων στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη που ακολούθησαν την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Αμέσως μετά την αλλαγή του συστήματος έντονα ήταν τα προβλήματα σχετικά με τα αστικά και πολιτικά δικαιώματά των πολιτών, τις διεφθαρμένες κυβερνήσεις και τη υψηλή ανεργία - περίπου 20%. (bbc.co.uk, 2007)

Από το 2000, εντούτοις, οι οικονομικές προοπτικές της Κροατίας έχουν αρχίσει να βελτιώνονται αργά, με τη μέτρια αλλά σταθερή αύξηση του ΑΕΠ μεταξύ 4% και 5% που οφείλονται κυρίως στην ανάπτυξη του τουρισμού. Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου πληθωρισμός και το νόμισμα έχουν παραμείνει σταθερά. Εντούτοις, η οικονομία δοκιμάζεται από υψηλού ποσοστού ανεργίας, αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα και άνιση περιφερειακή ανάπτυξη. Το κράτος διατηρεί έναν μεγάλο ρόλο στην οικονομία, δεδομένου ότι οι προσπάθειες ιδιωτικοποίησης συναντούν συχνά τη δύσκαμπτη δημόσια και πολιτική αντίσταση.

Η διαδικασία προσχώρησης της ΕΕ πρέπει να επιταχύνει τη φορολογική και δομική μεταρρύθμιση. Τώρα η Κροατία ελπίζει να γίνει μέλος της ΕΕ μέχρι το 2010. Η χώρα είναι μέλος του ΠΟΕ και έχει δεσμευθεί να ανοίξει την οικονομία της. (CIA, 2006)

• Σερβία

Με τη πρόσφατη ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου, η Σερβία έχασε την ακτή στην Αδριατική θάλασσα και έμεινε μία περικλειστη χώρα. Η συνολική έκταση της συρρικνωμένης πλέον Σερβίας είναι 88,361 χιλ², και ο πληθυσμός της σύμφωνα με στοιχεία του 2002, ήταν 9,396,411 άτομα. (CIA, 2006)

Η οικονομική διάρθρωση έχει ως εξής: 16,6% για το πρωτογενή τομέα, 25,5% για το δευτερογενή, και στη κυρίαρχη θέση βρίσκεται ο τριτογενής τομέας που παράγει το 57,9% του ΑΕΠ της Σερβίας.

Οι φυσικοί της πόροι είναι: πετρέλαιο, φυσικό αέριο, άνθρακας, μέταλλευμα σιδήρου, χαλκός, μόλυβδος, χρυσός, ασήμι, μαγνήσιο, πυρίτης, ασβεστόλιθος. Δεν θα έπρεπε να αγνοούμε τα εύφορα εδάφη που συμβάλουν στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Από τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα σημαντικά είναι τα σιτηρά, ο αραβόσιτος, το βοδινό και το χοιρινό κρέας, το γάλα.

Οι βιομηχανίες παράγουν: γεωργικά μηχανήματα, ηλεκτρικός εξοπλισμός και εξοπλισμός επικοινωνίας, χαρτί και πολτός, μόλυβδος, εξοπλισμός μεταφορών.

Αν και κομμουνιστική, η κυβέρνηση του Tito κατόρθωσε να οδηγήσει την πορεία της χώρας του μεταξύ του σύμφωνου της Βαρσοβίας και της Δύσης για τις επόμενες τεσσεράμισι δεκαετίες. Το 1989, Slobodan Milosevic έγινε Πρόεδρος της Σερβικής Δημοκρατίας και οι εθνικιστικές προσκλήσεις του για σερβική κυριαρχία οδήγησαν στη βίαια διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Το 1991, η Κροατία, η Σλοβενία, και η Μακεδονία δήλωσαν την ανεξαρτησία, που ακολουθήθηκε από τη Βοσνία το 1992. (Konemann, 2004, p.261)

Η κακή διαχείριση της οικονομίας την εποχή του Milosevic, η εκτεταμένη περίοδο οικονομικών κυρώσεων, και η ζημία στην υποδομή και τη βιομηχανία της Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών του NATO το 1999 άφησαν την οικονομία στο μισό μέγεθος σε σχέση με το 1990. Από το 2000, η κυβέρνηση της Σερβίας (DOS) εφάρμοσε μέτρα σταθεροποίησης και άρχισε ένα πρόγραμμα μεταρρύθμισης της αγοράς.

Η Σερβία είναι μέλος του ΠΟΕ. Έχει σημειωθεί σταθερή πρόοδος με σκοπό την ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Η ανεργία παραμένει από τα βασικά πολιτικά και οικονομικά προβλήματα. (CIA, 2006)

• *Μαυροβούνιο*

Το Μαυροβούνιο είναι η μικρότερη κρατική οντότητα στο σύνολο των 10 βαλκανικών κρατών. Η συνολική έκταση της χώρας είναι 14,026 χιλ², και ο πληθυσμός της το έτος 2006 αριθμεί τους 630,548 κατοίκους. (CIA, 2006)

Στους φυσικούς πόρους του Μαυροβουνίου σημειώνονται μόνο ο βωξίτης και οι υδάτινοι πόροι για τη παραγωγή ηλεκτρισμού.

Ο πρωτογενής τομέας παράγει σιτηρά, καπνό, πατάτες, εσπεριδοειδή, ελιές και σταφύλια. Αναπτύσσεται και η εμπορική αλιεία.

Από της βιομηχανίες σημασία έχουν η σιδηρουργία, η επεξεργασία γεωργικών προϊόντων, τα καταναλωτικά αγαθά, και ο τουρισμός.

Μετά το Β Παγκόσμιο πόλεμο το Μαυροβούνιο έγινε μέρος της Γιουγκοσλαβίας. Όταν αυτή διαλύθηκε το 1992, το Μαυροβούνιο έμεινε σε ομοσπονδία με τη Σερβία. Το Μάιο του 2006, το κράτος εισήγαγε ένα δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία από την κρατική ένωση. Η ψηφοφορία ξεπέρασε το 55%⁵ επιτρέποντας στο Μαυροβούνιο να δηλώσει τυπικά την ανεξαρτησία του στις 3 Ιουνίου του 2006. (bbc.co.uk, 2007)

Η διάλυση της χαλαρής πολιτικής ένωσης μεταξύ της Σερβίας και του Μαυροβουνίου το 2006 οδήγησε στη χωριστή ιδιότητα μέλους σε διάφορα διεθνή οικονομικά

⁵ το κατώτατο όριο που τίθεται από την ΕΕ

όργανα. Στις 18 Ιανουαρίου του 2007, το Μαυροβούνιο προσχώρησε στην Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ. Είναι μέλος του ΠΟΕ. Διαπραγματεύεται συμφωνία ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως συνάλλαγμα το Μαυροβουνίου χρησιμοποιεί το ευρώ αντί του γιουγκοσλαβικού Διναρίου. Η υψηλή ανεργία παραμένει βασικό πολιτικό και οικονομικό πρόβλημα για τη χώρα. Το Μαυροβούνιο έχει ιδιωτικοποιήσει μεγάλο μέρος της βιομηχανίας και έχει αρχίσει να προσελκύει ΑΞΕ στον τομέα του τουρισμού. (CIA, 2006)

• *Βοσνία-Ερζεγοβίνη*

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι μία σχεδόν περικλειστη χώρα, αν εξαιρέσουμε τη μερικών χιλιομέτρων μόνο στενή λωρίδα στην Αδριατική ακτή.

Η έκταση της χώρας είναι 51,129 sq km, και ο πληθυσμός της 4,498,976 κατοίκους.

Οι βασικοί φυσικοί πόροι είναι: ο άνθρακας, τα μεταλλεύματα σιδήρου, ο βωξίτης, ο χαλκός, ο μόλυβδος, ο ψευδάργυρος, ο γύψος, το άλας, η άμμος, η ξυλεία.

Στην οικονομική διάρθρωση της χώρας ακόμα παίζει σημαντικό ρόλο ο πρωτογενής τομέας, ο οποίος συμβάλει με το 14,2% στο σύνολο της οικονομίας. Οι βιομηχανίες παράγουν το 30,8%, ενώ οι υπηρεσίες με το 55% αποτελούν το κυρίαρχο τομέα παραγωγής, όπως και στις υπόλοιπες χώρες της περιοχής.

Από τα γεωργικά προϊόντα τα σημαντικότερα είναι τα σιτηρά, το καλαμπόκι, τα φρούτα και τα λαχανικά.

Από τους βιομηχανικούς κλάδους οι πιο διαδεδομένοι είναι: οι χαλυβουργίες, η σιδήρου-μεταλλουργία, η συνέλευση οχημάτων και αεροσκαφών, η κλωστοϋφαντουργία, τα προϊόντα καπνού, η παραγωγή επίπλων κ.α.. (CIA, 2006)

Η δήλωση της ανεξαρτησίας από την πρώην Γιουγκοσλαβία στις 3 Μαρτίου 1992 μετά από ένα δημοψήφισμα προκάλεσε την οπλισμένη αντίσταση των Σέρβων και το αιματηρό δια-εθνικό πόλεμο κατά τη διάρκεια του 1992-95 μεταξύ βοσνιακών μουσουλμάνων, Κροατών και Σέρβων. Ο πόλεμος είχε σοβαρές επιπτώσεις για την υποδομή και την οικονομία της Βοσνίας. Περίπου δύο εκατομμύρια άνθρωποι - το μισό πληθυσμό - εκτοπίστηκαν και δεν μπόρεσαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

Τον Μάρτιο του 1994, οι Βόσνιοι και οι Κροάτες υπέγραψαν τη συμφωνία που δημιούργησε μια κοινή ομοσπονδία - τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Στις 21 Νοεμβρίου 1995, στο Dayton, Ohio, υπογράφεται η συμφωνία ειρήνης που έβαλε τέλος των τριετή εθνικών συγκρούσεων⁶. Τον Δεκέμβριο του 2004, τα στρατεύματα διατήρησης της ειρήνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUFOR) αντικατέστησαν τα στρατεύματα του NATO (IFOR) που είχε εγκατασταθεί στη Βοσνία το 1995-96. (bbc.co.uk, 2007)

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη ταξινομείται ως η φτωχότερη δημοκρατία της πρώην Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας μετά τη ΠΓΔΜ. (Konemann, 2004, p.259) Αν και η γεωργία είναι σχεδόν όλη σε ιδιωτικά χέρια, τα αγροκτήματα είναι μικρά και χαμηλής παραγωγικότητας, και η χώρα είναι παραδοσιακά εισαγωγέας τροφίμων. Ο ιδιωτικός τομέας και οι ξένες επενδύσεις αυξάνονται αργά. Η εφαρμογή της ιδιωτικοποίησης, επίσης, είναι αργή. Τα κυβερνητικά έξοδα, κατά σχεδόν 40% του ΑΕΠ, παραμένουν αδικαιολόγητα υψηλά. Ο πόλεμος και οι εθνικές συγκρούσεις στη Βοσνία οδήγησαν την παραγωγή σε κατακόρυφη πτώση κατά 80% από το 1992 ως το 1995. Τα υψηλά

⁶ Η τελική συμφωνία υπογράφεται στο Παρίσι στις 14 Δεκεμβρίου 1995.

ποσοστά ανεργίας⁷ και το τεράστιο έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού παραμένουν τα δύο σοβαρότερα οικονομικά προβλήματα.

Με τη τραπεζική μεταρρύθμιση του 2001 όλες οι τράπεζες της κομμουνιστικής εποχής καταργήθηκαν, και ξένες τράπεζες, κυρίως από τη δυτική Ευρώπη, ελέγχουν τώρα τον μεγαλύτερο μέρος του τραπεζικού τομέα. Υπογραμμίζοντας τη καλή πορεία της χώρας μετά το Dayton, το 2005 οι υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ έδωσαν την άδεια συζητήσεων για μια συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης, και για την έναρξη του μακρύ ταξιδιού της Βοσνίας προς την πιθανή ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (CIA, 2006)

• ΠΓΔΜ

Η ΠΓΔΜ είναι μία περικλειστή χώρα, με συνολική έκταση 25,333 χιλ². Ο πληθυσμός της τον Ιούλιο του 2006 αριθμεί τους 2,050,554 κατοίκους. (CIA, 2006)

Από τους φυσικούς πόρους ο χαλκός, ο μόλυβδος, ο ψευδάργυρος, ο χρυσός και το ασήμι, όπως και η ξυλεία και το εύφορο έδαφος έχουν σημασία για την οικονομία της χώρας.

Ο τομέας των υπηρεσιών αποτελεί το 62% της οικονομίας. Ο δευτερογενής τομέας παράγει το 29%, και τελευταίος έρχεται ο αγροτικός τομέας με το 9%.

Από τα γεωργικά προϊόντα τα σταφύλια, το κρασί, ο καπνός, τα λαχανικά, το γάλα, και τα αυγά είναι τα πιο σημαντικά.

Οι βιομηχανίες επεξεργασίας τροφίμων, ποτών, κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, όπως και η παραγωγή χημικών ουσιών, χάλυβα, τσιμέντου, ενέργειας, και φαρμακευτικών ειδών είναι οι βασικότερες.

Η ΠΓΔΜ κέρδισε την ανεξαρτησία της ειρηνικά από τη Γιουγκοσλαβία το 1991, αλλά η αντίρρηση της Ελλάδας στη χρήση από το νέο κράτος αυτού που θεώρησε ένα ελληνικό όνομα καθυστέρησε τη διεθνή αναγνώριση της, η οποία έγινε υπό τον προσωρινό προσδιορισμό της ως «πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας." Το 2004 συνεχίστηκαν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών με σκοπό την επίλυση του ζητήματος, με τα ΗΕ να ενεργούν ως μεσολαβητής μεταξύ των δύο πλευρών. (bbc.co.uk, 2007)

Η Δημοκρατία της Μακεδονίας ήταν η πλέον ελάχιστα αναπτυγμένη ανάμεσα των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών, που παρήγαγε μόνο το 5% της συνολικής παραγωγής των αγαθών και των υπηρεσιών. Η απουσία υποδομών, οι κυρώσεις των ΗΕ στη συρρικνωμένη Γιουγκοσλαβία, και το ελληνικό οικονομικό αποκλεισμό εμπόδισαν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας έως το 1996 όταν το ΑΕΠ άρχισε να αυξάνεται κάθε έτος μέχρι το 2000. Εντούτοις, η δέσμευση της ηγεσίας για την οικονομική μεταρρύθμιση, την ελευθεροποίηση των συναλλαγών, και την περιφερειακή ολοκλήρωση υπονομεύθηκε από την εθνική αλβανική εξέγερση του 2001⁸. Το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 4,5% λόγω του μειωμένου εμπορίου, των αυξανόμενων δαπανών στις ανάγκες ασφάλειας, και της αβεβαιότητας των επενδυτών. Η αύξηση ανήρθε μόλις το 2002 σε 0,9%. Υπολογίζεται σε κατά μέσο όρο 4% ετησίως κατά τη διάρκεια του 2003-06.

⁷ Οι εθνικές στατιστικές είναι περιορισμένες και δεν αποτυπώνουν το μεγάλο μερίδιο δραστηριοτήτων της μαύρης αγοράς.

⁸ Η έγερση απαιτούσε μεγαλύτερα δικαιώματα για την αλβανική μειονότητα, καθώς οι εθνικοί Αλβανοί αποτελούν το 1/4 του πληθυσμού.

Η ΠΓΔΜ έχει καθυστερήσει στην προσέλκυση ΑΞΕ, και η δημιουργία θέσεων εργασίας είναι περιορισμένη. Το κράτος έχει εκτεταμένη άτυπη οικονομία. Υπολογίζεται ένα ποσοστό που ξεπερνάει το 20% του ΑΕΠ, να μην εμφανίζεται στις επίσημες στατιστικές. Η ΠΓΔΜ είναι υποψήφιο μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. (CIA, 2006)

• *Αλβανία*

Η Αλβανία βρίσκεται στο όριο της Αδριατικής και της Ιόνιας ακτής.

Η συνολική έκταση της είναι 28,748 χιλ². Τον Ιούλιο του 2006 ο πληθυσμός της αριθμούσε τα 3,581,655 άτομα. (CIA, 2006)

Από τους βασικούς φυσικούς πόρους της χώρας είναι το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, ο άνθρακας, ο βωξίτης, τα μέταλλα σιδήρου, η ξυλεία κ.α.

Στην οικονομική διάρθρωση κυριαρχεί ο τομέας των υπηρεσιών με 57,9%. Ακολουθεί η αγροτική παραγωγή με 23,3%, ενώ η βιομηχανία παράγει μόλις το 18,8%. Έτσι, η Αλβανία είναι η μοναδική χώρα της περιοχής που εξετάζουμε, με τόσο μεγάλο πρωτογενή τομέα από τη μία, και με το μικρότερο βιομηχανικό τομέα από την άλλη. (βλέπε πίνακα 1.3, σελ.15)

Τα πιο διαδεδομένα γεωργικά προϊόντα είναι: το σιτάρι, το καλαμπόκι, οι πατάτες, τα φρούτα και τα λαχανικά, το κρέας και τα γαλακτοκομικά προϊόντα.

Οι σημαντικότερες βιομηχανίες είναι: οι βιομηχανίες επεξεργασίας τροφίμων, ξυλείας, πετρελαίου, τσιμέντου, και οι κλωστοϋφαντουργίες.

Μετά από το Β Παγκόσμιο Πόλεμο, η Αλβανία με τον Enver Hoxha έγινε κομμουνιστικό κράτος, και παρέμεινε τέτοιο μέχρι τη μετάβασή στη δημοκρατία μετά το 1990.

Μεταξύ το 1990 και το 1992 η Αλβανία έβαλε τέλος στο μακρόχρονο (46 χρόνια) ξενόφοβου καθεστώ και καθιέρωσε μια πολυκομματική δημοκρατία. Η μετάβαση έχει πολλές προκλήσεις, δεδομένου ότι οι διαδοχικές κυβερνήσεις έχουν προσπαθήσει να δώσουν λύσεις απέναντι στην υψηλή ανεργία, τη διαδεδομένη διαφθορά, τα οργανωμένα ισχυρά εγκληματικά δίκτυα, το ανεπαρκές δίκτυο υποδομών κ.λπ. Πολλοί Αλβανοί άφησαν τη χώρα τους αναζητώντας εργασία στο εξωτερικό. Τα χρήματα που στέλνουν παραμένουν μια σημαντική πηγή εισοδήματος. (bbc.co.uk, 2007) Τα ετήσια εμβάσματα των εξωτερικών μεταναστών, ανέρχονται σε περίπου 600-800 εκατομμυρίων δολαρίων, κυρίως από Αλβανούς που κατοικούν στην Ελλάδα και την Ιταλία. (CIA, 2006)

Αν και η οικονομία της Αλβανίας συνεχίζει να αναπτύσσεται, η χώρα είναι ακόμα μια από τις φτωχότερες στην Ευρώπη, με μεγάλη άτυπη οικονομία και ανεπαρκή ενεργειακή υποδομή και δίκτυο μεταφορών, που συμβάλλουν στο φτωχό επιχειρηματικό περιβάλλον της Αλβανίας, και το καθιστούν δύσκολο να προσελκύσει και να στηρίξει τις ξένες επενδύσεις.

Στη δύσκολη μετάβαση σε μια πιο σύγχρονη οικονομία ελεύθερης αγοράς, η Αλβανία καθυστέρησε σε σχέση με τους βαλκανικούς γείτονές της. Η γεωργία, που παράγει το 1/4 του ΑΕΠ, υστερεί λόγω της έλλειψης σύγχρονου εξοπλισμού, των ασαφών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, και την επικράτηση της μικρής ιδιοκτησίας γης. Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας ήταν ισχυρότερος κατά τη περίοδο 2003-06. (CIA, 2006)

1.2 Ο οικονομικός δυναμισμός των χωρών

Μετά από τα γενικά χαρακτηριστικά των Βαλκανικών χωρών, που παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος αυτού του κεφαλαίου, εδώ γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης βασικών οικονομικών παραμέτρων και μεγεθών, που θα μας δώσουν μια πιο συνοπτική εικόνα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της περιοχής σαν σύνολο και των ιδιαιτεροτήτων κάθε κράτους ξεχωριστά.

Πίνακας 1.1: Οικονομικά Στοιχεία των Βαλκανικών Χωρών

	ΑΕΠκκ (\$ ppp) 2006	Ρυθμός ανάπτυξης 2005/2006	Πληθωρισμός 2005	Πληθυσμός (Ιούλιος '07) (εκ.)	Εργατικό δυναμικό (εκ.) 2006	Ποσοστό ανεργίας ¹ 2006	Φτωχός πληθυσμός ² 2004
Ελλάδα	24.000	4% / 4%	3.7%	10 706	4.88	9.2%	NA%
Σλοβενία	23.400	4% / 5%	2.4%	2 010	1.03	9.6%	12.9% ('04)
Κροατία	13.400	4% / 5%	3.2%	4 493	1.72	17.2%	11.0% ('03)
Βουλγαρία	10.700	6% / 6%	3.8%	7 323	3.51	9.6%	14.0% ('03)
Ρουμανία	8.800	4% / 8%	12.3%	22 276	9.33	6.1%	25.0% ('05)
Σερβία	4.400	6% / 6%	17.3%	9 379	2.96	31.6% ³	30.0% ('01)
Μαυροβούνιο	3.800	4% / 6%	NA	0 685	0.26	27.7%	12.2% ('03)
Βοσνία- Ερζεγοβίνη	5.600	5% / 6%	1.4%	4 552	1.03	45.5% ⁴	25.0% ('04)
ΠΓΔΜ	8.300	4% / 3%	3.3%	2 055	0.90	36.0%	30.0% ('05)
Αλβανία	5.700	6% / 5%	3.5%	3 600	1.09	13.8%	25.0% ('05)

Σημείωση: 1) Ως % του εργατικού δυναμικού, 2) πληθυσμός που ζει κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας (CIA, 2007), 3) η ανεργία στο Κόσοβο είναι περίπου 50%, το έτος 2005, 4) το 45,5% είναι το επίσημο επίπεδο ανεργίας. Η άτυπη οικονομία μπορεί να μειώνει ουσιαστικά το ποσοστό ανεργίας στο 25-30%.

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία της CIA, 2007 (ΑΕΠκκ, Πληθυσμός, Εργατικό δυναμικό και Ποσοστό ανεργίας), World bank, 2005/2006 (Ρυθμός ανάπτυξης, Πληθωρισμός,) και UNDP, 2006 (Φτωχός πληθυσμός)

Παρόλο που οι 10 χώρες που εξετάζουμε παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες όσον αφορά τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, την οικονομική τους διάρθρωση (βλέπε πίνακα 1.3, σελ. 15), τα παραγόμενα αγαθά, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε με βάση οικονομικών στοιχείων είναι πως δεν πρόκειται για μια ομοιογενή περιοχή.

Στον πίνακα 1.1 παρουσιάζονται για κάθε χώρα το ΑΕΠκκ, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας και το επίπεδο του πληθωρισμού για το έτος 2006, όπως και το μέγεθος του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού, το ποσοστό των ανέργων και του φτωχού πληθυσμού.

Η πρώτη στήλη του πίνακα 1.1 δείχνει την άνιση κατανοή του ΑΕΠ στις χώρες της Βαλκανικής. Το έτος 2006 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, εκφρασμένο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ούτως ώστε να αντανάκλα τις αυξομειώσεις στο κόστος διαβίωσης⁹, κυμαίνεται μεταξύ το χαμηλότερο 5.700\$ της Αλβανία και το υψηλότερο 24.000\$ της Ελλάδος. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στις πρώτες δύο χώρες του πίνακα αναλογεί σχεδόν το 50% του ΑΕΠκκ της περιοχής. Η Ελλάδα από μόνη της έχει ΑΕΠκκ σχεδόν ίσο με αυτό των 5 τελευταίων χωρών μαζί.

Αν και ο πίνακας δεν παρέχει στοιχεία για το πραγματικό ΑΕΠ της κάθε χώρας (ή το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία κατά τη διάρκεια ενός έτους)¹⁰, δεν θα ήταν σωστό να παραληφθεί και να μη σχολιαστεί το στοιχείο αυτό. Καταρχήν, η Ελλάδα ηγείται με τεράστια διαφορά. Με τα 245 δις. δολάρια για το έτος 2006 η οικονομία της είναι διπλάσια σε σχέση με την οικονομία της δεύτερης χώρας της κατάταξης, αυτή της Ρουμανίας, (που ανέρχεται σε 121.6 δις.\$) και πάνω από 100 φορές μεγαλύτερη από αυτή της μικρότερης Βαλκανικής οικονομίας, αυτή του Μαυροβουνίου, (που είναι μόλις 2.3 δις.\$). Κάνοντας μια απόπειρα ομαδοποίησης των 10 Βαλκανικών χωρών με βάση το πραγματικό τους ΑΕΠ, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις ομάδες. Στη πρώτη ομάδα με ΑΕΠ μεγαλύτερο από 100 δις.\$ είναι μόνο η Ελλάδα και η Ρουμανία (με την αξιοσημείωτη διαφορά που υπάρχει μεταξύ τους), ακολουθεί μια ομάδα χωρών με ΑΕΠ μεταξύ 30 και 40 δις. που περιλαμβάνει την Κροατία, την Σλοβενία, την Σερβία και τη Βουλγαρία, και τέλος, στην τρίτη ομάδα βρίσκονται τα τέσσερα κράτη με το χαμηλότερο ΑΕΠ, που είναι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη (11.3 δις.), η Αλβανία (9.1 δις.), η ΠΓΔΜ (6.2 δις. \$) και το Μαυροβούνιο (με μόνο 2.3 δις.). Επομένως, καταλαβαίνουμε πως όποια διαφορά κι αν υπάρχει στο ρυθμό ανάπτυξης μεταξύ των 10 χωρών, είναι αδύνατον να εξομαλίνει τις διαφορές στο μέγεθος των οικονομιών που παρατηρούνται μεταξύ ορισμένων χωρών ή μεταξύ των τριών ομάδων χωρών. (World bank, 2006)

Παρόλο που το ΑΕΠκκ μας δίνει μια καλή εικόνα των υπαρχόντων διαφορών ανάμεσα των κρατών, λόγω των μειωνεκτημάτων αυτού του δείκτη¹¹ θεωρήθηκε χρήσιμη η παρουσία της κατάταξης των κρατών με βάση τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) του ΟΗΕ (πίνακας 1.2, σελ.14). «Ο ΔΑΑ αποτελεί τον πιο αξιόπιστο διαθέσιμο δείκτη διακρατικών συγκρίσεων του επιπέδου ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο.» (Σκορδίλη -Χατζημιχάλη, 2003)

⁹ Το χαμηλό κόστος διαβίωσης σε φτωχές χώρες ισοσταθμίζει, ως ένα βαθμό, τις χαμηλές αποδοχές των κατοίκων τους. Αντιστρόφως, στις πλούσιες χώρες τα υψηλά εισοδήματα ελατώνονται σε πραγματικούς όρους από το υψηλό κόστος διαβίωσης. (Χατζημιχάλης Κ., 2005)

¹⁰ Στοιχείο που μας δίνει πληροφορία για το μέγεθος της οικονομίας

¹¹ παραβλέπει την ανισοκατανομή των εισοδημάτων, επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις των τιμών, δεν συμπεριλαμβάνει τη παραγωγή που δεν διακινείται μέσω της αγοράς..

Πίνακας 1.2: Κατάταξη των Βαλκανικών Χωρών με Χρήση του ΔΑΑ

		ΔΑΑ	Προσδόκιμο ζωής (έτη)	Επίπεδο Εκπαίδευσης* (%)	ΑΕΠκκ (\$ ppp) 2006
Ελλάδα	24	(0.921)	78.3	96.0	22.205
Σλοβενία	27	(0.910)	76.6	99.0	20.939
Κροατία	44	(0.846)	75.2	98.1	12.191
Βουλγαρία	54	(0.816)	72.4	98.2	8.078
Ρουμανία	60	(0.805)	71.5	97.3	8.980
Βοσνία- Ερζεγοβίνη	62	(0.800)	74.3	96.7	7.032
ΠΓΔΜ	66	(0.796)	73.9	96.1	6.610
Αλβανία	73	(0.784)	73.2	98.7	4.978

Σημείωση: *ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων (άνω των 15 ετών), που έχουν τη δυνατότητα να διαβάσουν και να γράψουν ένα απλό κείμενο

Πηγή: Human development report, 2006. UNDP.

Είναι ένας σύνθετος δείκτης, που μαζί με το ΑΕΠκκ κάθε χώρας συνεκτιμά και το επίπεδο εκπαίδευσης και το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση. Επομένως μας παρέχει πληροφορία για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση μιας χώρας και όχι μόνο για το πλούτο και την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας.

Στην έκθεση των ΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη για το έτος 2006 λαμβάνουν χώρα 177 κράτη. Αν εξαιρέσουμε το γεγονός ότι στη έκθεση δεν συμπεριλαμβάνονται η Σερβία και το Μαυροβούνιο, τα υπόλοιπα 8 κράτη φαίνεται να τηρούν την σειρά της κατάταξής τους με βάση το ΑΕΠκκ, με την Ελλάδα να είναι πρώτη ανάμεσα των Βαλκανικών χωρών (στην 24τη θέση παγκοσμίως) και να ακολουθείται από την Σλοβενία, την Κροατία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Τελευταία στη κατάταξη, όπως και στη κατάταξη με βάση το ΑΕΠκκ, έρχεται η Αλβανία που βρίσκεται στην 73τη θέση. Επομένως, για τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών φαίνεται πως το ΑΕΠκκ παίζει καθοριστικό ρόλο στο προσδιορισμό του επιπέδου ανάπτυξης. Στις τιμές των άλλων δύο παραμέτρων δεν παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις, εκτός ίσως από τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο προσδόκιμο ζωής της Ελλάδας και Σλοβενίας από τη μία πλευρά και της Ρουμανίας και ΠΓΔΜ από την άλλη. Το χάσμα ανάμεσα στη πρώτη και στη τελευταία βρίσκεται στα 6 έτη. Τα στοιχεία για το επίπεδο εκπαίδευση των χωρών δεν διαφέρουν πολύ μεταξύ τους και είναι γενικώς υψηλά.¹²

Παρά το σχετικά υψηλό επίπεδο ανάπτυξης και τη σταθεροποίηση της οικονομίας που έχουν πετύχει τα τελευταία χρόνια η Βουλγαρία και η Ρουμανία, το επίπεδο του πληθωρισμού παραμένει υψηλό, στο 8.1% και 10.1% αντίστοιχα για το 2006. Σε ορισμένες χώρες απο έτος σε έτος παρατηρούνται σημαντικές διακυμάνσεις, όπως π.χ. στη Βοσνία-Ερζ. απο 18% το 2000 σε 1.4 το 2005 και 6.8% το 2006 και στη Βουλγαρία απο το 3.8% το 2005 σε 8.1% το 2006. Αρκετά υψηλός είναι ακόμα ο πληθωρισμός το 2005 στη Σερβία (17.3%), και στη Ρουμανία (12.3), αλλά και οι δύο χώρες έχουν καταφέρει μια συνεχή μείωσή του πληθωρισμού απο το 88.5% και το

¹² Κάτι που οφείλεται στη δέσμευση του κομμουνιστικού συστήματος για καθολική, δημόσια εκπαίδευση.

44.3% αντίστοιχα, που ήταν το έτος 2000. Στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες ο πληθορισμός κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (μεταξύ 2.5% -3.5%). (World bank, 2006)

Το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της περιοχής είναι αρκετά υψηλό και ιδικά στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας (με μόνη εξαίρεση τη Σλοβενία). Μόνο σε τέσσερις χώρες (Ελλάδα, Σλοβενία, Βουλγαρία και Ρουμανία) είναι χαμηλότερο από 10%, ενώ στο άλλο άκρος βρίσκονται η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η ΠΓΔΜ με 45% και 36% αντίστοιχα. Βέβαια, η διαδεδομένη άτυπη οικονομία των τελευταίων πιθανών να μειώνει ουσιαστικά το υψηλό αυτό ποσοστό ανεργίας.

Όσον αφορά τη τελευταία στήλη του πίνακα 1.1 (σελ. 12), τα ποσοστά του φτωχού πληθυσμού από την έκθεση των ΗΕ (UNPD), αφορούν το πληθυσμό της κάθε χώρα που ζει κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας (το ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος που είναι απαραίτητο για την εξασφάλιση ενός επαρκές βιοτικού επιπέδου), που διαφέρει από χώρα σε χώρα. Μπορούμε να παρατηρήσουμε πως το ποσοστό είναι υψηλό για το σύνολο της Βαλκανικής¹³. Μάλιστα, σε πέντε από τις χώρες το 1/4 με το 1/3 του πληθυσμού ζει κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας. Σύμφωνα με στοιχεία της ΠΤ για το 2005 (που υπήρχαν διαθέσιμα μόνο για τέσσερις από τις δέκα χώρες) η τιμή του ίδιου δείκτη είναι ελάχιστα χαμηλότερη, π.χ αντί για 14.0% είναι 12.8% για τη Βουλγαρία και αντί για 25% είναι 21.5% για τη Ρουμανία. Σχετικά με τον δείκτη που καθορίζει η ΠΤ για το όριο της φτώχειας (λιγότερα από 2\$ την ημέρα) και το απόλυτο όριο της φτώχειας (λιγότερο από 1\$ την ημέρα), λίγα στοιχεία βρέθηκαν για τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών. Για το 2005 με λιγότερα από 2% την ημέρα ζούσε στην Ρουμανία, την Αλβανία και τη Βουλγαρία αντίστοιχα το 12.9%, 11.8% και 6.1% του πληθυσμού.

Πίνακας 1.3: Τομεακή Διάρθρωση της Παραγωγής και της Απασχόλησης στα Βαλκανικά Κράτη

	Οικονομική διάρθρωση ανά τομέα παραγωγής			Απασχόληση ανά τομέα παραγωγής		
	πρωτογενή	δευτερογενή	τριτογενή	πρωτογενή	δευτερογενή	τριτογενή
Ελλάδα	5.1%	20.6%	74.4%	12%	20%	68%
Σλοβενία	2.3%	34.1%	63.6%	4.8%	39.1%	56.1%
Βουλγαρία	13.6%	32.1%	54.3%	8.5%	33.6%	57.9%
Ρουμανία	10.1%	34.7%	55.2%	31.6%	30.7%	37.7%
Κροατία	6.8%	30.9%	62.3%	2.7%	32.8%	64.5%
Σερβία	16.6%	25.5%	57.9%	30%	46%	24%
Μαυροβούνιο	NA	NA	NA	2%	30%	68%
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	14.2%	30.8%	55%	NA	NA	NA
ΠΓΔΜ	9%	29%	62%	21.7%	32.6%	45.7%
Αλβανία	23.3%	18.8%	57.9%	58%	15%	27%

Πηγή: CIA, World Fact book

¹³ εκτός της Ελλάδας, για την οποία η έκθεση δεν παρείχε τη συγκεκριμένη πληροφορία

Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνοχής και Ανάπτυξης) για το 2006,¹⁴ οι χώρες της νοτιο-ανατολικής Ευρώπης πρέπει να ενισχύσουν την προσπάθεια ενάντια στη διαφθορά, να ενθαρρύνουν περαιτέρω τον ανταγωνισμό και να εντείνουν την περιφερειακή εμπορική συνεργασία προκειμένου να προσελκύσουν περισσότερες ή/και καλύτερες άμεσες ξένες επενδύσεις.

Επισημαίνεται πως έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στις χώρες της περιοχής, περισσότερες από τις οποίες έχουν εφαρμόσει αποτελεσματικές επενδυτικές πολιτικές, φιλελευθεροποιώντας το εμπόριο τους και εισάγοντας χαμηλή φορολογία για τις εταιρίες, ποσοστά που κυμαίνονται από 9% ως 20%.

Εντούτοις, η οικονομική ανάπτυξη και οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις δεν έχουν μειώσει την ανεργία στην περιοχή, η οποία είναι πάνω από 20% στα δυτικά Βαλκάνια. Οι εισροές FDI συνεχίζουν να εξαρτώνται και να σχετίζονται με την ιδιωτικοποίηση, με 90% των εισροών να συγκεντρώνονται στη Βουλγαρία, την Κροατία, τη Ρουμανία και τη Σερβία.

Η έκθεση προειδοποιεί πως ο χρόνος τρέχει και η περιοχή μπορεί να μην εκμεταλλευτεί με επιτυχία τη δυνατότητα προσέλκυσης επενδύσεων και ανάπτυξης που υπάρχει. Χωρίς περαιτέρω μεταρρυθμίσεις, οι κίνδυνοι περιθωριοποίησης ορισμένων περιοχών λόγω του ανταγωνισμού των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης από τη μια, οι οποίες είναι όλο και περισσότερο ενεργείς, σε τομείς έντασης κεφαλαίου και τεχνολογίας, και των χωρών της βόρειας Αφρικής και της Ασίας από την άλλη, οι οποίες πετυχαίνουν χαμηλό κόστος παραγωγής, με ένταση εργασίας.

Η ένταση στην ΕΕ έχει επιταχύνει τη διαδικασία μεταρρύθμισης, ιδιαίτερα στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, οι οποίες κυριαρχούν τη περιοχή στην εφαρμογή των επενδυτικών πολιτικών και στον ανταγωνισμό.

Η δημόσια διακυβέρνηση στην περιοχή πρέπει να βελτιωθεί. Ενώ οι νόμοι και τα όργανα είναι σε θέση να καταπολεμήσουν τη διαφθορά, υπάρχουν λίγα στοιχεία βελτίωσης και ενδυνάμωσης.

Οι ασυνεπείς πολιτικές στην περιοχή επίσης αποτελούν ανησυχητικούς παράγοντες για τους επενδυτές. Παραδείγματος χάρη, ενώ οι χώρες έχουν μειώσει σημαντικά τα δασμολόγια και τις άδειες εισαγωγών και εξαγωγών, δεν έχουν εξετάσει ακόμα τα υψηλά μη δασμολογικά εμπόδια στο εμπόριο, όπως τεχνικά και υγειονομικά πρότυπα, καθώς επίσης κάποιες τελωνειακές διαδικασίες. Τα ιδιοκτησιακά και τα πνευματικά δικαιώματα πρέπει επίσης να ενισχυθούν. (OECD, 2006)

¹⁴ Η έκθεση αναλύει τις πολιτικές των χωρών της περιοχής και συστήνει πώς θα μπορούσαν να τις βελτιώσουν για να προσελκύσουν περισσότερες και καλύτερες άμεσες ξένες επενδύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΚΥΜΑ ΑΞΕ ΣΤΗ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στις περισσότερες βαλκανικές χώρες οι μεταρρυθμίσεις ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του '90 με σχετική καθυστέρηση σε σύγκριση προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, καθώς εκτός από τις κατά τόπους συγκρούσεις στην περιοχή που αναπόφευκτα καθυστέρησαν τις μεταρρυθμίσεις η ύπαρξη ισχυρής γραφειοκρατίας και η εκτεταμένη διαφθορά στον δημόσιο τομέα επέδρασαν ανασταλτικά στη λήψη μέτρων ανασυγκρότησης.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 οι σχέσεις της ΕΕ με τα Βαλκάνια εστίαζαν κυριότερα στη διαχείριση των κρίσεων και στην ανασυγκρότηση των χωρών αυτών. Καθώς όμως η ευρύτερη περιοχή ξεπερνά την κρίση, γεννιέται η ανάγκη για ένα μακροπρόθεσμο πλαίσιο συνεργασίας. Σε πρώτη φάση, η ΕΕ και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα παρέσχε στις χώρες των Βαλκανίων οικονομική βοήθεια, και δάνεια υπό προϋποθέσεις για την αναδιάρθρωση των οικονομιών τους.

Είναι χρήσιμο να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως η πρόκληση για την Ελλάδα είναι μεγάλη. Η συμμετοχή της στη ζώνη του ευρώ αποτελεί εγγύηση οικονομικής σταθερότητας και ενδυναμώνει το διεθνές προφίλ της χώρας. Είναι κρίσιμο ωστόσο να μην αφεθεί στην τύχη η διαχείριση των πλεονεκτημάτων που πηγάζουν από αυτό. Αντίθετα, μπορεί και πρέπει να φανεί χρήσιμο για την εξισορρόπηση και την ανάπτυξη της ευρύτερης Βαλκανικής, αλλά και για την ενδυνάμωση της διεθνούς παρουσίας της Ελλάδας.

Σε προηγούμενες εποχές λοιπόν, το ενδιαφέρον της Ελλάδας για τη Βαλκανική πήγαζε από τα θέματα ασφαλείας και τους κινδύνους που υπήρχαν για τη χώρα, ενώ σήμερα εστιάζεται σε οικονομικές παραμέτρους. Τα Βαλκάνια αποτελούν μια σχετικά παρθένα αγορά και η γεωγραφική τους εγγύτητα επιτρέπει την διαχείρισης των διατιθέμενων πόρων και την εκπόνηση επενδυτικών προγραμμάτων. Επιπλέον, η συγγενής πολιτική και επιχειρηματική κουλτούρα διευκολύνει τις συναλλαγές καθώς παραμερίζονται τα πολιτισμικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν συχνά επενδυτές από τη Δυτική Ευρώπη. Δεν είναι τυχαίο ότι οι κυβερνήσεις των βαλκανικών χωρών έδειξαν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε ελληνικές επιχειρήσεις όπως ο ΟΤΕ και τα ΕΛΠΕ από ό,τι σε τεράστιες διεθνείς επιχειρήσεις στους κλάδους των τηλεπικοινωνιών ή της ενέργειας. (Το Βήμα, 2002).

Η δημιουργία υποδομών αποτέλεσε εξαρχής κύριο μέλημα των ηγεσιών στις χώρες των Βαλκανίων. Το ζητούμενο ήταν η εξασφάλιση των μέσων που θα επέτρεπαν τη βελτίωση των παραγωγικών μεθόδων με πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες και θα διευρύναν την προσπελασιμότητα σε νέες αγορές. Τομείς αιχμής είναι η πληροφορική, οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια, οι μεταφορές και οι κατασκευές, με έμφαση στη δημιουργία νέων οδικών δικτύων που θα συνδέουν τη Δυτική με την Ανατολική Ευρώπη. Τα έργα αυτά δεν είναι μόνο εθνικής αλλά και περιφερειακής σημασίας, αφού συχνά δεν αφορούν ένα μόνο κράτος αλλά την πλειονότητα.

Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες προσείλκυσαν την προσοχή του επιχειρηματικού κόσμου όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό. Τα πρώτα χρόνια οι ξένοι επιχειρηματίες ήταν πιο επιφυλακτικοί καθώς ο υψηλός ακόμη συγκριτικά με τις χώρες της Βαλτικής, για παράδειγμα κίνδυνος λειτουργούσε αποτρεπτικά, μια τάση που βεβαίως αντιστρέφεται με την προοδευτική σταθεροποίηση της περιοχής. Αντίθετα οι έλληνες επιχειρηματίες φαίνεται να έχουν αποτιμήσει θετικά τις

προοπτικές που υπάρχουν, με αποτέλεσμα η ελληνική παρουσία να είναι διαρκώς εντονότερη και στον χώρο των εξαγορών και στις άμεσες ξένες επενδύσεις, στους περισσότερους τομείς. Εν τούτοις δεν έχουν πλήρως εκμεταλλευθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα που η γεωγραφική θέση της χώρας προσφέρει. (Τσαρδανίδης, 2000)

Στη συνέχεια θα μας απασχολήσει το πρόσφατο κύμα ΑΞΕ στη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης και ο ρόλος και η σχετική σημασία της Ελλάδας και των ελληνικών ΑΞΕ σε αυτό το πλαίσιο. Επιχειρείται η ανάλυση των ΑΞΕ στην ευρύτερη περιοχή της ΚΑΕ, με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο σύγκρισης για τις ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια.

2.1 Γενικά χαρακτηριστικά των ΑΞΕ στη Ν.Α. Ευρώπη

Η εισροή ξένων επενδύσεων στις χώρες της Βαλκανικής είναι ένα φαινόμενο σχετικά πρόσφατο, ειδικά αν αναλογιστεί με την συνολική εικόνα των ΑΞΕ σε παγκόσμια κλίμακα. Παρόλο που από τη δεκαετία του '60 και μετά σε παγκόσμιο επίπεδο οι ροές ΑΞΕ αυξάνονται με ρυθμούς διπλάσιους από αυτούς του ΑΕΠ¹⁵, οι χώρες της ΝΑ Ευρώπης, με το κεντρικό σχεδιασμό, ήταν κλειστές στις ΑΞΕ. Μόνο μετά τα πολιτικά γεγονότα του 1989, με τη πτώση του Τείχους του Βερολίνου, την διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης και την συνακόλουθη φιλελευθεροποίηση των οικονομιών των χωρών της ΝΑ Ευρώπης, άρχισαν να πραγματοποιούνται οι πρώτες (στην αρχή ελάχιστα ποσοστά) ΑΞΕ, που όμως αυξάνονται δραματικά από τα μέσα της δεκαετίας του '90. Η ασφάλεια, η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα, η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και το ενδεχόμενο ένταξης στην ΕΕ, αποτέλεσαν το κλειδί για τις ΑΞΕ στις χώρες της περιοχής. Επίσης σε μεγάλο βαθμό έχουν συνεισφέρει παράγοντες όπως το χαμηλό κόστος παραγωγής (που οφείλεται στο χαμηλό κόστος εργασίας και οι χαμηλές αξίες γης), το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, η ευνοϊκή φορολογία για τις επενδύσεις κ.α. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως οι μεταρρυθμίσεις στις Βαλκανικές χώρες καθυστέρησαν σε σχέση με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, και οι πρώτες έχουν προσελκύσει μόνο ένα μικρό μέρος του συνόλου των ΑΞΕ στη ΚΑΕ. Στην υπο εξέταση περιοχή ενθαρρυντικά σημάδια τα τελευταία χρόνια δείχνουν η Ρουμανία και η Βουλγαρία και ακολουθούνται από τη Κροατία και τη Σερβία. Από την άλλη η Αλβανία, η ΠΓΔΜ και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη φαίνεται να υστερούν σε σχέση με τη πρώτη ομάδα χωρών, έλκοντάς πολύ μικρότερο αριθμό επενδυτικών προγραμμάτων. Από το σύνολο των εισερχόμενων ΑΞΕ στις 7 χώρες που προαναφέρθηκαν, πάνω από το 90% συγκεντρώνεται στις πρώτες τέσσερις. (Βλέπε πίνακα 2.1, σελ. 21)

Οι χώρες που πραγματοποιούν τις περισσότερες και μεγαλύτερες ΑΞΕ στη ΝΑ Ευρώπη είναι κατά κύριο λόγο χώρες της Δυτικής Ευρώπης¹⁶, οι ΗΠΑ και η Ελλάδα. Αντίθετα με τις παγκόσμιες τάσεις, χώρες όπως η Ιαπωνία, η Γαλλία και το ΗΒ (που είναι τρεις από τις πέντε κυριότερες χώρες προέλευσης ΑΞΕ παγκοσμίως) δεν έχουν τόσο ισχυρή παρουσία στα Βαλκάνια, αλλά και ούτε στις χώρες της ΚΑΕ, κάτι που οι αναλυτές σε μεγάλο βαθμό αποδίδουν στο γεγονός ότι η Γαλλία και το ΗΒ δεν έχουν κοινά σύνορα με χώρες της ΚΑΕ. Από τις χώρες που πραγματοποιούν ΑΞΕ στη ΝΑ

¹⁵ Αρχικά με τις ΗΠΑ να αποτελούν τη κύρια χώρα προέλευσης (από τα '70 και μετά και η Ιαπωνία και χώρες της Δ. Ευρώπης), ενώ οι οικονομίες της Δ. Ευρώπης ο κύριος προορισμός, και έπειτα, από τη δεκαετία του '80 και μετά με την αύξηση της σημασίας των νέων βιομηχανικών χωρών της ΝΑ Ασίας. (Καραγιάννη, Λαμπριανίδης, 1998)

¹⁶ πολύ ισχυρή παρουσία έχουν η Γερμανία, η Αυστρία, και η Ιταλία, αλλά και η Ολλανδία, το Βέλγιο, το ΗΒ κ.α.

Ευρώπη ξεχωρίζουν η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία, και η Ελλάδα, και σε μικρότερο βαθμό η Ολλανδία, το Βέλγιο, το ΗΒ κ.α. Σε γενικές γραμμές, η λίστα των βασικών χωρών προέλευσης ΑΞΕ στις περισσότερες Βαλκανικές χώρες είναι παρόμοια. Με άλλα λόγια ένα περιορισμένο αριθμό χωρών εκπονούν τη πλειοψηφία των επενδυτικών προγραμμάτων στο σύνολο των Βαλκανικών χωρών. Λίγες είναι οι περιπτώσεις χωρών με ισχυρή παρουσία μέσω ΑΞΕ σε μια και μόνο Βαλκανική χώρα. Τέτοιο παράδειγμα αποτελούν η ισχυρή παρουσία της Γαλλίας στη Ρουμανία, της Ελβετίας στη Σλοβενία και της Τουρκίας στην Αλβανία, γεγονός που μάλλον συνδέεται με ιδιαίτερα καλές πολιτικοοικονομικές σχέσεις μεταξύ των επιμέρων χωρών, ή/και κάποια πολιτισμική συγγένεια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης, πως η Σλοβενία, που είναι μια από τις πιο ελκυστικές χώρες για τις ξένες επενδύσεις, από το 2000 και μετά αποτελεί βασική χώρα προέλευσης ΑΞΕ για τα υπόλοιπα πέντε κράτη που προέκυψαν από τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Η Σλοβενία έχει πετύχει έντονη οικονομική ανάπτυξη και μαζί με την Ελλάδα αποτελούν οι μοναδικές χώρες της περιοχής που όχι μόνο έλκουν αλλά και πραγματοποιούν ΑΞΕ. Σε ελάχιστες άλλες περιπτώσεις Βαλκανικές χώρες εκπονούν επενδυτικά προγράμματα στο εξωτερικό, όπως π.χ. ορισμένες επενδύσεις στη ΠΓΔΜ με προέλευση τη Βουλγαρία, και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη με προέλευση την Κροατία.

Στις περισσότερες Βαλκανικές χώρες, οι ΑΞΕ των τοπ πέντε χωρών που επενδύουν σε μια χώρα, αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό (50 -70%) του συνόλου των ΑΞΕ σε αυτή τη χώρα. (Locomonitor, 2003)

Έχει ενδιαφέρον η κατανομή των ΑΞΕ ανά τομέα παραγωγής και η εξέλιξή της με την πάροδο του χρόνου. Στις Βαλκανικές οικονομίες η κατανομή των ΑΞΕ στους παραγωγικούς τομείς διαφέρει και πάλι από το παγκόσμιο πρότυπο. Μετά το 1980 σε παγκόσμιο επίπεδο παρατηρείται μια στροφή των ΑΞΕ από τον τομέα της μεταποίησης στον τομέα των υπηρεσιών. Οι κυριότερες χώρες προέλευσης στρέφονται σε επενδύσεις σε προηγμένους τεχνολογικά μεταποιητικούς τομείς και πρωταρχικά στον τομέα των υπηρεσιών. «Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 περισσότερες από τις μισές ΑΞΕ που προέρχονται από βιομηχανικές χώρες έγιναν στον τομέα των υπηρεσιών». (Καραγιάννη, Λαμπριανίδης, 1998)

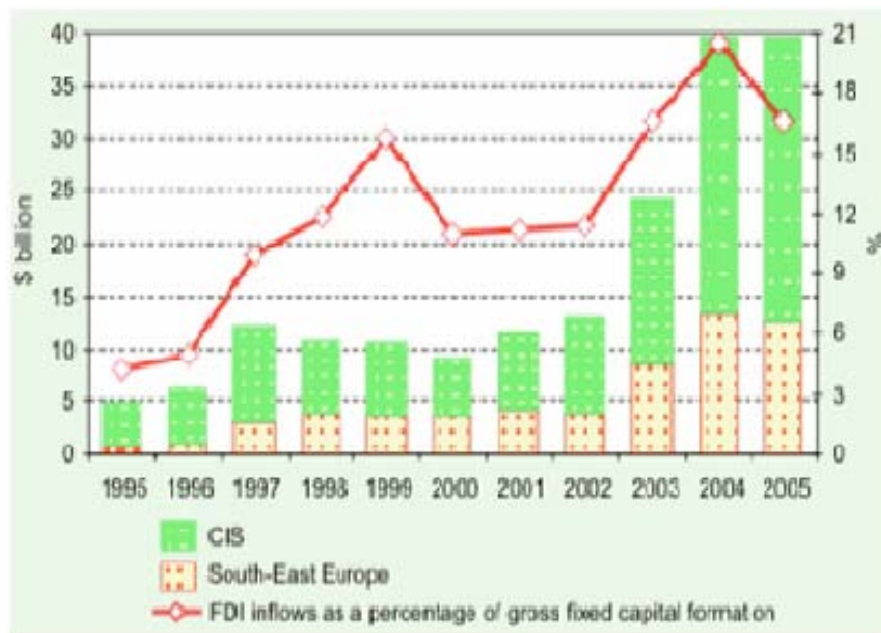
Ωστόσο, στα Βαλκανικά κράτη διακρίνονται δύο φάσεις στη κατανομή των ΑΞΕ. Κατά όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η πλειοψηφία των ΑΞΕ συγκεντρωνόταν στο βιομηχανικό τομέα. Οι πιο διαδεδομένοι ήταν οι κλάδοι των τροφίμων και των ποτών, του καπνού, του ετοίμου ενδύματος, των μηχανών και των χημικών. Αρχικά ο τριτογενής τομέας συγκέντρωνε χαμηλά ποσοστά ΑΞΕ (με εξαίρεση το κλάδο του εμπορίου) μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90 όταν οι ΑΞΕ στο τομέα των υπηρεσιών αρχίζουν να αυξάνονται σημαντικά. Μετά το 2000 μέσω εξαγορών και κοινοπραξιών πραγματοποιούνται μεγάλο αριθμό επενδύσεων στο κλάδο των τηλεπικοινωνιών, των τραπεζικών και πιστωτικών οργανισμών, σε εταιρίες συμβούλων επιχειρήσεων κλπ. Οι κλάδοι του λιανικού και του χονδρικού εμπορίου είναι από τους πιο ελκυστικούς, ειδικά για τις ΜΜΕ.

Όσον αφορά τις ελληνικές ΑΞΕ στα Βαλκάνια η πλειοψηφία τους συγκεντρώνεται σε μερικές μόνο χώρες. Το 1995-96 η Βουλγαρία, η Αλβανία και η Ρουμανία συγκεντρώνουν το 92,7% του συνόλου των ελληνικών ΑΞΕ. (Λαμπριανίδης κ.ά., 1997) Εκ τότε τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η πολιτική αστάθεια που χαρακτήριζε τα δυτικά Βαλκάνια κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, δεν αποτελεί πλέον εμπόδιο για τους ξένους επενδυτές και η Σερβία έχει καταφέρει να προσελκύσει σημαντικό όγκο ελληνικών ΑΞΕ τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, η ομαλοποίηση των ταραγμένων σχέσεων της Ελλάδας με τη ΠΓΔΜ έχει ήδη οδηγήσει στην εγκατάσταση πολλών ελληνικών επιχειρήσεων στη γειτονική χώρα. Η προσφατή

περίοδο στην ιστορία των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια χαρακτηρίζεται από τη προσπάθεια εκ μέρους σημαντικών ελληνικών επιχειρήσεων να δημιουργήσουν δίκτυα επεκτείνοντας τη δραστηριότητά τους σε περισσότερες από μια Βαλκανικές αγορές¹⁷. Μέχρι το 2005 περισσότερες από 2.500 ελληνικές επιχειρήσεις έχουν επενδύσει σε τομείς που παρουσιάζουν ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης. Μεταξύ των πολλών κλάδων που προσελκύουν τις περισσότερες επενδύσεις είναι οι τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, ο κλάδος της τραπεζικής και χρηματοδότησης, των τροφίμων και των ποτών, του πετρελαίου και της ενέργειας, το λιανικό και χονδρικό εμπόριο, τα οικοδομικά υλικά και οι κατασκευές κ.λπ.

Οι ροές ΑΞΕ (FDI) στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σημείωσαν μια συνεχή αύξηση στις δεκαετίες του '80 και του '90. Ωστόσο, αυτή η αύξηση ήταν ασήμαντη μπροστά στην αύξηση που ακολούθησε μετά τα τέλη του '90. Από μόνο \$35 εκατομμύρια το 1980 και \$639 εκατομμύρια το 1990, οι εισροές FDI ανήλθαν σε \$25 δισεκατομμύρια το 1999 και \$27 200 δισεκατομμύρια το 2001. (UNCTAD, 2002)

Σχήμα: 2.1: Η κατανομή των εισερχόμενων ροών ΑΞΕ στις χώρες ΚΑΕ και στη ΝΑ Ευρώπη

Source: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics) and annex tables B.1 and B.3.

Η σημασία της αύξησης στις επενδυτικές εισροές φαίνεται όταν αξιολογείται από την άποψη των παγκόσμιων συνολικών εισροών: από ένα χαμηλότατο 0,06 % το 1980 σε 0,3 % το 1990, αυτή η ευνοϊκή τάση συνέχισε μέχρι 2,0 % το 2000. Η μετάβαση από ένα σύστημα κρατικής παρέμβασης σε μια οικονομία ελεύθερης αγοράς θα μπορούσε να είναι η σημαντικότερη αιτία αυτής της πορείας, αλλά υπάρχουν διακριτικά εθνικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα που μπορούν επίσης να εξηγήσουν ένα μεγάλο μέρος

¹⁷ Και όχι μόνο στα Βαλκάνια. Παράδειγμα αποτελούν οι πρόσφατες εξαγορές που πραγματοποιούν μεγάλες ελληνικές τράπεζες στην Ουκρανία, τη Πολωνία, τη Τουρκία, αλλά και σε χώρες της Ανατολικής Μεσογείου.

της διαφοράς στον αριθμό των επενδυτικών προγραμμάτων και το μέγεθος των εισροών ΑΞΕ που συγκεντρώνει η κάθε χώρα. Παρόλο που στο σύνολο της περιοχής της ΚΑΕ, οι χώρες των Βαλκανίων έχουν προσελκύσει ένα μικρό μόνο μέρος αυτών των ροών, με την Ουγγαρία να έχει ωφεληθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος, υπάρχει ενθαρρυντική ενδυνάμωση τα τελευταία χρόνια, σε χώρες παραλήπτες, όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, και η Κροατία, οι οποίες παίρνουν το προβάδισμα όταν εξετάζουμε ορισμένα κριτήρια. Επομένως, όχι μόνο σε επίπεδο ΚΑΕ, αλλά και όταν η σηζήτηση μεταφέρεται σε επίπεδο Βαλκανίων διαπιστώνουμε πως πρόκειται για μία ανομοιογενή περιοχή.

Πίνακας 2.1: Ροές ΑΞΕ ανά χώρα και έτος 2003-2005 (σε εκ.\$)

	Εισροές ΑΞΕ			Εκροές ΑΞΕ		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Νότιο-Ανατολική Ευρώπη	8457	13283	12445	174	201	496
Αλβανία	178	332	260	---	---	---
Βοσνία και Ερζεγοβίνη	381	606	298	---	-2	3α
Βουλγαρία	2097	3443	2223	27	-217	316
Κροατία	2133	1262	1695	108	348	187
ΠΓΔΜ	95	157	100	---	1	3
Ρουμανία	2213	6517	6388	39	70	-13
Σερβία και Μαυροβούνιο	1360	966	1481	---	---	---

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα,
με στοιχεία της UNCTAD, Annex B, table B.1, page 302

Μπορούμε να κατατάξουμε τις χώρες της Βαλκανικής χοντρικά σε τρεις ομάδες. Καταρχήν μπορούμε να εντάξουμε στη πρώτη ομάδα, η ακόμη και να εξαιρέσουμε από τη περαιτέρω ανάλυση των χωρών υποδοχής ΑΞΕ την Ελλάδα και τη Σλοβενία, καθώς αποτελούν τις πιο αναπτυγμένες χώρες της Βαλκανικής, μέλη της ευρωζώνης, που παρουσιάζουν αξιοσημείωτες διαφορές στους περισσότερους δίκτες σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής αφενός, και αφετέρου επειδή είναι μεταξύ των κύριων χωρών προέλευσης ΑΞΕ σε επίπεδο Βαλκανίων. Σε μία δεύτερη ομάδα θα μπορούσαν να ενταχθούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία οι οποίες είναι πλέον μέλη της ΕΕ απο τον Ιανουάριο του 2007, και έλκουν το μεγαλύτερο μέρος των ΑΞΕ, όπως φαίνεται στον πίνακα 2.1, μαζί με τη Κροατία, η οποία αποτελεί ειδική περίπτωση. Η τελευταία παρουσιάζει ευνοϊκούς οικονομικούς δίκτες, αλλά η πολιτική αστάθεια και η κρίση των πολέμων καθυστέρησαν την είσοδό της στην ΕΕ. Στη τρίτη ομάδα είναι οι υπόλοιπες τέσσερις χώρες που προέκυψαν απο τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και η Αλβανία.

Οι πρώτες τρεις στήλες του πίνακα 2.1 δείχνουν τις εισροές ΑΞΕ στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης(όπου συμπεριλαμβάνονται οι χώρες της δεύτερης και της τρίτης ομάδας).¹⁸ Είναι προφανή η διαφορά στο μέγεθος των εισροών ΑΞΕ μεταξύ των χωρών της δεύτερης και της τρίτης ομάδας. Το ίδιο μπορούμε να παρατηρήσουμε και αν εξετάσουμε το αριθμό των Greenfield¹⁹ επενδυτικών προγραμμάτων στη περιοχή για τη περίοδο 2002-2005, που παρουσιάζονται στον πίνακα 2.2.

Πίνακας 2.2: Greenfield επενδυσιακά προγράμματα ανα χώρα, στη περίοδο 2002-2005 (σε αριθμούς)

	2002	2003	2004	2005
Νότιο-Ανατολική Ευρώπη	299	355	403	506
Αλβανία	12	10	7	13
Βοσνία και Ερζεγοβίνη	15	28	19	24
Βουλγαρία	77	97	110	130
Κροατία	33	45	39	43
Ρουμανία	112	117	171	235
Σερβία και Μαυροβούνιο	42	48	50	51
ΠΓΔΜ	8	10	7	10

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα, με στοιχεία της UNCTAD, Annex A, table A.I.1, page 265

2.2 Οι Ελληνικές ΑΞΕ και ο ρόλος της Ελλάδας στη περιοχή της Ν.Α. Ευρώπης

Η πραγματοποίηση Α.Ξ.Ε. και κυρίως η δημιουργία παραγωγικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό αποτελεί για τα ελληνικά δεδομένα πρωτόγνωρο φαινόμενο. Όταν εξαιρέσουμε το εφοπλιστικό κεφάλαιο και το εμπόριο καπνού, τα οποία είχαν ανέκαθεν κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, και μερικώς το κατασκευαστικό, το ελληνικό κεφάλαιο δεν διαθέτει εμπειρία διεθνοποιημένης παραγωγής. (Στ. Καραγιάννη κ α., 1998) Ιστορικά ο αριθμός των ελληνικών επιχειρήσεων με παραγωγή στο εξωτερικό ήταν σχετικά ασημαντός, Πριν απο τα γεγονότα του 1989, που οδήγησαν με τη πτώση του Τύχος του Βερολίνου και τη διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης στη φιλελευθεροποίηση των οικονομιών τις Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, υπήρχαν λιγότερες απο 10 Ελληνικές εταιρίες με δραστηριότητες στο εξωτερικό. Η

¹⁸ Τα στοιχεία της τελευταίας σειράς αφορούν συνολικά τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, διότι είναι για τα τρία έτη πριν από την ανεξαρτητοποίηση της τελευταίας.

¹⁹ Μια μορφή ΑΞΕ, όπου η μητρική εταιρεία αρχίζει μια νέα επιχείρηση σε μια ξένη χώρα κατασκευάζοντας νέες λειτουργικές εγκαταστάσει. Εκτός από την οικοδόμηση των νέων εγκαταστάσεων, οι περισσότερες εταιρείες δημιουργούν επίσης νέες θέσεις μακροπρόθεσμης εργασίας στην ξένη χώρα. Οι Green Field επενδύσεις δημιουργούνται όταν πολυεθνικές εταιρίες εισάγουν δραστηριότητες σε αναπτυσσόμενες χώρες χτίζοντας νέα εργοστάσια ή/και καταστήματα. (investopedia, 2007)

επέκταση των ελληνικών επιχειρήσεων είναι φαινόμενο της τελευταίας δεκαετίας, με ένα πολύ μεγάλο αριθμό επενδυσιακών προγραμμάτων να πραγματοποιείται σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα.

Το 1998 υπήρχαν γύρω στα 1270 επενδυτικών προγραμμάτων ελληνικών επιχειρήσεων στις 20 των 27 χωρών της ΚΑΕ, αριθμός ο οποίος έχει αυξηθεί από τότε. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των προγραμμάτων (το 82%) ήταν συγκεντρωμένο σε τρεις μόνο Βαλκανικές χώρες – (Βουλγαρία 41%, Αλβανία 20% και Ρουμανία 20%). Τομεακά η πλειοψηφία των επενδύσεων ήταν στη σφαίρα του εμπορίου (47%), της βιομηχανίας (36%) – κυρίως βιομηχανίες υφασμάτων και βιομηχανίες τροφίμων και ποτών, ενώ ο τομέας των υπηρεσιών με 13%, κέρδιζε όλο και μεγαλύτερη σημασία. (Λαμπριανίδης, Λυμπεράκη-2004)

Παρά το μεγάλο αριθμό επενδυτικών προγραμμάτων στις χώρες αυτές, η πλειοψηφία του επενδύμενου κεφαλαίου ανήκει σε λίγες μόνο τεράστιες επιχειρήσεις. Ειδικότερα, 10 εταιρίες συνιστούν το 64% του συνόλου των ελληνικών επενδύσεων σε 5 Βαλκανικά κράτη οι σημαντικότερες ανάμεσα των οποίων είναι η ΟΤΕ, η 3Ε, η DELTA, η TITAN κ.α.. Μερικές ιδιωτικές ελληνικές επιχειρήσεις κατέχουν πάνω από το μισό του επενδυνόμενου κεφαλαίου (ο ΟΤΕ από μόνος του κατέχει το 46%).

Οι πραγματοποιημένες άμεσες επενδύσεις ήταν 2 ειδών:

- όσον αφορά τον αριθμό των επενδύσεων, κυριαρχούν οι μικρές επιχειρήσεις.

- όσον αφορά τον όγκο (το μέγεθος) των επενδύσεων κυριαρχούν λίγες μεγάλες επιχειρήσεις.

Π.χ. να μεν το 40% του συνόλου των ελληνικών επενδυτικών προγραμμάτων το 1998 πραγματοποιήθηκε στη Βουλγαρία, το 20% στην Αλβανία και 20% στη Ρουμανία, εκφρασμένες σε όγκο η Ρουμανία συγκέντρωσε το 37% του συνολικού κόστους των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια, ενώ η Βουλγαρία και η Αλβανία, μόλις το 8% και το 3% αντίστοιχα. Εκ τότε τα πράγματα έχουν αλλάξει εσθητά και όσον αφορά το μέγεθος των επενδύσεων αλλά και τη χώρα και τον παραγωγικό τομέα, όπου προσανατολίζονται οι ΑΞΕ.

Σύμφωνα με τους Χαράλαμπο Τσαρδανίδη²⁰ και τον Εβάνγγελο Καραφωτάκη²¹, οι ελληνικές εταιρίες που επενδύουν σε αυτές τις χώρες είναι τριών διαφορετικών κατηγοριών. Η πρώτη κατηγορία είναι αυτή των μεγάλων επιχειρήσεων. Σε αυτήν την κατηγορία ο αριθμός εταιριών είναι πολύ περιορισμένος - λιγότερες από εβδομήντα. Η δεύτερη κατηγορία είναι μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων, οι οποίες συμμετέχουν και στις ΑΞΕ και στο εμπόριο και μπορούν να παρέχουν διάφορους τύπους υπηρεσιών. Η τρίτη κατηγορία είναι εταιριών μικρού μεγέθους. Κυρίως εμπορικές επιχειρήσεις που παρέχουν ορισμένες υπηρεσίες με πολύ περιορισμένο κεφάλαιο. Οι περισσότερες ελληνικές εταιρίες που έχουν επενδύσει στις βαλκανικές χώρες ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία. (sam.gov., 2000)

Θα μπορούσε να ειπωθεί σχετικά με τις ελληνικές ΑΞΕ στη ΝΑ Ευρώπη, πως καταγράφονται τρεις ευδιάκριτες φάσεις κατά τη δεκαετία του '90:

Η πρώτη φάση, στις αρχές της δεκαετίας του '90, χαρακτηρίστηκε από τη γρήγορα κινούμενη μικρής κλίμακας μεταφορά του κεφαλαίου προς τα εμπόρια τροφίμων και ενδυμασίας, ειδικά στην Αλβανία και τη Βουλγαρία. Αυτή η φάση δεν ήταν τόσο ακμάζουσα για τους επιχειρηματίες, κυρίως λόγω της πολιτικής και οικονομικής αναταραχής που συνδέθηκε με τα αρχικά βήματα των βαλκανικών κρατών προς την οικονομία ελεύθερης αγοράς.

Η δεύτερη φάση άρχισε στα μέσα της δεκαετίας του '90 και χαρακτηρίστηκε από τη βαθμιαία καθιέρωση των ελληνικών τραπεζών στα βαλκανικά κράτη, ειδικά στη

²⁰ Ο Χαράλαμπος Τσαρδανίδης –πρόεδρος του ΙΔΟΣ, Αθήνας

²¹ Ο Εβάνγγελος Καραφωτάκης- μέλος του ΙΔΟΣ, Αθήνας

Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Αυτή η πρωτοβουλία του ελληνικού τραπεζικού τομέα, δημοσίου και ιδιωτικού, παρακίνησε τις μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις να ακολουθήσουν δεδομένου ότι μπόρεσαν να ωφεληθούν από την απαραίτητη οικονομική στήριξη. Οι μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις ανάθεσαν γρήγορα την εκτενή έρευνα αγοράς, διατύπωσαν επιχειρηματικά προγράμματα και ανέπτυξαν πολυάριθμες κοινοπραξίες με τοπικές επιχειρήσεις που ήταν στο στάδιο της ιδιωτικοποίησης.

Η τρέχουσα, τρίτη φάση, των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια άρχισε το 1998. Χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή προσπάθεια εκ μέρους σημαντικών ελληνικών επιχειρήσεων να επεκτείνουν τη δραστηριότητά τους σε περισσότερες από μια βαλκανικές αγορές, δημιουργώντας κατά συνέπεια δίκτυα των ιδρυμάτων που λειτουργούν σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο. Αυτός ο τύπος ΑΞΕ υιοθετήθηκε από τον ΟΤΕ (η ελληνική επιχείρηση κρατικών τηλεπικοινωνιών), την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας (NBG, η μεγαλύτερη τραπεζική εταιρία της Ελλάδας), από την Άλφα Πιστωτική Τράπεζα (ACB, η μεγαλύτερη ιδιωτική τράπεζα και η δεύτερη μεγαλύτερη τραπεζική εταιρία στην Ελλάδα), από τη Δέλτα SA (μια από τις μεγαλύτερες εταιρίες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων), τη 3Ε (η μεγαλύτερη επιχείρηση εμφιαλώνουν ποτών της χώρας), τη Mihailidis (μια σημαντική επιχείρηση επεξεργασίας και πώλησης καπνών) καθώς επίσης και από πολλές άλλες.

Η ευκαιρία που προσφέρεται, λοιπόν, από τη κατάρρευση των πρώην σοσιαλιστικών οικονομιών και των κενών που δημιουργούνται κατά την περίοδο της μετάβασης είναι από κάθε άποψη μοναδική για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Οι συνθήκες, βέβαια, που διαμορφώνονται, όπως σημειώνεται και προηγουμένως, δεν είναι ομοιόμορφες για το σύνολο των χωρών της ΚΑΕ. Για τις χώρες της Βαλκανικής ιδιαίτερα, η διαδικασία αυτή συνδυάζεται με έντονη πολιτική και κοινωνική αστάθεια. (Λαμπριανίδης, Λυμπεράκη-2004)

Έχει ενδιαφέρον το πως οι ΑΞΕ παρουσιάζουν μεγάλη ετερογένεια (ως προς το μέγεθός τους, τον τρόπο διοίκησής τους κ.λπ.), γίνονται για διαφορετικούς λόγους και έλκονται από διαφορετικές πλευρές της οικονομίας υποδοχής.

Μια ομάδα ερευνητών του Πανεπιστημίου της Μακεδονίας²² έχει δημιουργήσει μια τυποποιημένη ομαδοποίηση των ΑΞΕ, με βάση τεσσάρων μεταβλητών (το κίνητρο για τη πραγματοποίηση της ΑΞΕ, η γεωγραφική τους συγκέντρωση, η κλαδική τους κατανομή, όπως και ο επικρατέστερος τύπος ελέγχου). Ακολουθεί μια προσπάθεια ανάλυσης των χαρακτηριστικών των ελληνικών επενδύσεων στη περιοχή των Βαλκανίων, έχοντας ως μέτρο συγκρίσεις τις επενδύσεις που πραγματοποιούν στις ΚΑΕ οι αναπτυγμένες χώρες.

Α) Χαρακτηριστικά των ΑΞΕ στις Χώρες της Κ.Α.Ε.

α) Το κίνητρο: Η κλασική διάκριση των ΑΞΕ από την άποψη του κινήτρου που τις κατευθύνει ή διαφορετικά από τον τρόπο λειτουργίας τους στη χώρα υποδοχής, αντιστοιχεί στη σχηματική διάκριση μεταξύ οριζόντιας και κάθετης ολοκλήρωσης (Markusen, 1995)²³.

²² Η Στ. Καραγιάννη-αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Π.Μ., ο Ηλίας Κατσίκας-επίκουρος καθηγητής στο Π.Μ., και ο Λόης Λαμπριανίδης

²³ Ως οριζόντιου χαρακτήρα (που είναι συχνά replication της παραγωγικής διαδικασίας) ορίζονται οι Α.Ξ.Ε. που έχουν ως κύριο στόχο την εξυπηρέτηση της τοπικής αγοράς. Αντίθετα η κάθετη ολοκλήρωση (συχνά μέσω της επαναχωροθέτησης της επιχείρησης σε περιοχές χαμηλού κόστους) έχει κυρίως εξαγωγικό προσανατολισμό.

Θα περίμενε κανείς ότι ο παράγοντας που προσελκύει πρωταρχικά το ξένο κεφάλαιο στις ΧΚΑΕ είναι το χαμηλό κόστος παραγωγής, το οποίο προσδιορίζεται από το χαμηλό κόστος πρώτων υλών και ενέργειας, αλλά πάνω από όλα από το χαμηλό κόστος εργασίας. «Λογικά θα περίμενε κανείς τη πραγματοποίηση άμεσων επενδύσεων κάθετου χαρακτήρα με σκοπό τις εξαγωγές και την αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού από πλεονεκτικότερες θέσεις.»(Λαμπριανίδη, 2000) Τέτοιες επενδύσεις πραγματοποιούνται αλλά δεν αποτελούν την πλειοψηφία. Στόχος της πλειονότητας των ΑΞΕ που πραγματοποιούνται στις ΧΚΑΕ είναι ο έλεγχος της τοπικής αγοράς. Δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να υποτιμάτε το ενδιαφέρον για την εκμετάλλευση των πλούσιων φυσικών πόρων που διαθέτη η περιοχή, ωστόσο είναι χωρίς αμφιβολία ότι η κατάκτηση της εσωτερικής αγοράς κατευθύνει την συντριπτική πλειοψηφία των ΑΞΕ προς τις ΧΚΑΕ.

β) Κατανομή των ΑΞΕ: Σε αντίθεση με τη γενικότερη τάση που εκδηλώνεται σε παγκόσμια κλίμακα, η οποία τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζεται από τη προτίμηση των ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών, στις ΧΚΑΕ παρατηρείται ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό στο βιομηχανικό τομέα, και ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της εκδήλωσης του φαινομένου. Οι παραδοσιακοί κλάδοι των μηχανών, χημικών, τροφίμων, ποτών και καπνού απορρόφησαν μεγάλο ποσοστό των επενδύσεων.

Ο κλάδος των υπηρεσιών, που ήταν τελείως υπανάπτυκτος στο σοσιαλιστικό σύστημα, ήταν ο πιο σημαντικός αναφορικά με τον αριθμό των επενδυτικών προγραμμάτων τα οποία συγκέντρωσε. Παρόλο που τα περισσότερα σχέδια είναι πολύ μικρά, οι ΑΞΕ σε υπηρεσίες μπορούν να έχουν καθοριστικό αποτέλεσμα στις επιχειρήσεις, γιατί πολλές φορές παρέχουν business services που είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Ο μεγαλύτερος αριθμός επενδυτικών σχεδίων του τριτογενή τομέα είναι στο εμπόριο, λιανικό και χονδρικό, αλλά και στους κλάδους των τραπεζών και των τηλεπικοινωνιών, ειδικά από το 2000 και μετά.

γ) Γεωγραφική συγκέντρωση: Η σύνδεση μεταξύ επιπέδου ανάπτυξης και ροή ξένων επενδυτικών κεφαλαίων δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται μονοσήμαντα. Δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να υποστηριχθεί ότι οι χώρες της ΚΑΕ που απορροφούν υψηλά ποσοστά επενδυμένου κεφαλαίου στην περιοχή (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, πιο πρόσφατα και Σλοβενία) το οφείλουν αποκλειστικά και μόνο στο υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξής τους. Υπάρχουν πολλές ενδείξεις οι οποίες υπογραμμίζουν ότι το στοιχείο της γεωγραφικής εγγύτητας παίζει αποφασιστικό ρόλο στην κατεύθυνση των επενδύσεων, γεγονός το οποίο υποστηρίζεται από μια σειρά παρατηρήσεων. Πρώτον, φαίνεται ότι οι Δυτικές χώρες που συνορεύουν άμεσα με τις ΧΚΑΕ έστρεψαν πολύ υψηλότερα ποσοστά του συνόλου των ΑΞΕ τους προς τις ΧΚΑΕ από ότι όλες οι άλλες χώρες. Οι χώρες που συνορεύουν με τις ΧΚΑΕ είναι: η Αυστρία που έχει σύνορα με την Τσεχία, Σλοβακία, Ουγγαρία και Σλοβενία. Η Γερμανία με τη Πολωνία και τη Τσεχία, η Φιλανδία με τη Ρωσία, η Ιταλία με τη Σλοβενία και η Ελλάδα με τη Βουλγαρία, Αλβανία και ΠΓΔΜ. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις φαίνεται ένα έντονο ενδιαφέρον των Δυτικών αυτών χωρών για τη δημιουργία ΑΞΕ στις ΧΚΑΕ με σαφή προτίμηση στις γειτονικές περιοχές. Κατά δεύτερο λόγο και σε αντίθεση με τη συμπεριφορά των παραπάνω χωρών φαίνεται ότι οι άμεσες επενδύσεις των χωρών που δεν συνορεύουν με τις ΧΚΑΕ (Μ. Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδάς, Γαλλία) είναι περισσότερο ομαλά κατανεμημένες στο σύνολο της ΚΑΕ. Τέλος, θα πρέπει να προσθέσουμε εδώ κάποιους εξωοικονομικούς παράγοντες, όπως γλώσσα, πολιτισμική συγγένεια κ.λπ., οι οποίοι παίζουν σημαντικό ρόλο στο προσανατολισμό των ΑΞΕ.

δ) *Τύπος ελέγχου*: Διαφαίνεται χωρίς επιφυλάξεις ότι η επικρατέστερη μορφή ελέγχου είναι αυτή των κοινοπραξιών (joint ventures). Οι ξένες επενδύσεις προτιμούν τη συνεργασία με τοπικούς φορείς κατά πρώτο λόγο για να ομαλοποιήσουν τις διοικητικές δυσκολίες και κατά δεύτερο λόγο για την απόκρυψη της εθνικής ταυτότητας των επιχειρήσεων για πολιτικούς λόγους.

B) Χαρακτηριστικά των Ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια²⁴

Ίσως το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο των ελληνικών ΑΞΕ στις χώρες ΚΑΕ είναι ότι αυτές συγκεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στα Βαλκάνια. Αυτή η συγκέντρωση αποτελεί ταυτόχρονα στοιχείο ομοιότητας αλλά και διαφοράς με την συμπεριφορά των άμεσων επενδύσεων από άλλες ανεπτυγμένες χώρες.

-Αποτελεί στοιχείο διαφοράς με την έννοια ότι, οι ελληνικές επενδύσεις επικεντρώνονται στη Βουλγαρία, στην Αλβανία και στη Ρουμανία, που είναι από τις λιγότερο ανεπτυγμένες ΧΚΑΕ. Αντίθετα, οι ανεπτυγμένες χώρες δείχνουν μια σαφή προτίμηση στις ανεπτυγμένες χώρες της ΚΑΕ.

-Αποτελεί στοιχείο ομοιότητας με την έννοια ότι, οι άμεσες επενδύσεις από την Ελλάδα όπως και από άλλες ανεπτυγμένες χώρες επικεντρώνονται κυρίως στις χώρες με τις οποίες υπάρχει γεωγραφική γειτνίαση. Συγκεκριμένα, οι ελληνικές επενδύσεις επικεντρώνονται σε τρεις χώρες που συγκεντρώνουν το 92.7% του συνόλου. Δηλαδή, στη Βουλγαρία και στην Αλβανία (που συνορεύουν άμεσα με την Ελλάδα) 43.3% και 27.7% αντίστοιχα, και στη Ρουμανία, (που είναι η αμέσως πιο κοντινή χώρα ΚΑΕ) 21.7%. (Λαμπριανίδης κ.ά., 1997) Το γεγονός ότι δεν εγκαταστάθηκαν ελληνικές επιχειρήσεις στη ΠΓΔΜ, παρόλο την άμεση γεωγραφική γειτνίασή της με την Ελλάδα, οφείλεται αποκλειστικά στις ταραγμένες σχέσεις των δύο χωρών. Είδη μετά την ομαλοποίηση των σχέσεων τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αυξάνεται η ελληνική επενδυτική παρουσία και σε αυτή τη χώρα.

Η σημασία της *γεωγραφικής εγγύτητας* ενισχύεται από τη διαπίστωση ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε αυτές τις χώρες επιλέγουν τις περιοχές οι οποίες βρίσκονται πιο κοντά στα σύνορα με την Ελλάδα, όταν δεν πηγαίνουν στη πρωτεύουσα (Βουκουρέστι 88.6%, και Σόφια 67%, στα Τίρανα το ποσοστό είναι , μόλις 10.9% γιατί υπάρχει συγκέντρωση στις ελληνόφωνες περιοχές.) Η υψηλή συγκέντρωση στις πρωτεύουσες οφείλεται στη συγκέντρωση σε αυτές των εμπορικών κυρίως επιχειρήσεων. Αντίθετα, οι βιομηχανικές μονάδες στην Βουλγαρία και Αλβανία τείνουν να χωροθετούνται σε περιοχές που βρίσκονται κοντά στα σύνορα, κάτι που όμως δεν ισχύει για τη Ρουμανία όπου δεν υπάρχει άμεση γεωγραφική γειτνίαση. Η συγκέντρωση των ελληνικών επενδύσεων στις νότιες περιοχές της Αλβανίας και της Βουλγαρίας οφείλεται στα γενικά πλεονεκτήματα που δημιουργεί η γεωγραφική εγγύτητα. Επιπλέον υπάρχουν ειδικά οφέλη που προκύπτουν από το γεγονός ότι οι περισσότερες βιομηχανικές μονάδες είναι μικρές, οικογενειακού χαρακτήρα και συνεπώς η φυσική παρουσία του ιδιοκτήτη τείνει να θεωρείται απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία της επιχείρησης.

Σε ότι αφορά το *κίνητρο* για τη πραγματοποίηση της επένδυσης φαίνεται πως ένα υπερβολικά υψηλό ποσοστό (πάνω από 50%) των ελληνικών επενδύσεων στα Βαλκανικά κράτη καθοδηγείται από την αναζήτηση χαμηλού κόστους (πρώτων υλών,

²⁴ Η συζήτηση που αφορά τις ελληνικές άμεσες επενδύσεις γίνεται στη βάση των επενδυτικών προγραμμάτων και όχι της αξίας του επενδεδυμένου κεφαλαίου, λόγω το ότι είναι πρακτικά αδύνατο να βρεθούν, στοιχειωδώς έστω, αξιόπιστα στοιχεία γι' αυτό.

ενέργειας, και κυρίως εργασίας.) Αυτό είναι ένα στοιχείο διαφοροποίησης των ελληνικών επενδύσεων από αυτές των ανεπτυγμένων χωρών.

Σύμφωνα με τη *κατανομή των επενδύσεων στους παραγωγικούς τομείς*, προκύπτει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις με δραστηριότητες στο εξωτερικό είναι κυρίως εμπορικές (69.1%), με εξαίρεση την Αλβανία (όπου το 51.8% είναι παραγωγικές), ενώ οι βιομηχανικές αποτελούν το 30% και του πρωτογενή τομέα μόλις το 0.9%. Η διάρθρωση αυτή είναι παρόμοια με αυτή των ανεπτυγμένων χωρών. Από της κλαδικής κατανομής στο εσωτερικό κάθε τομέα υπάρχει μια σαφή διαφοροποίηση ανάμεσα στον ελληνικών επενδύσεων και εκείνων των ανεπτυγμένων χωρών. Οι ελληνικές επενδύσεις, αντίθετα με αυτές των Δυτικών χωρών συγκεντρώνονται στους κλάδους της ελαφριάς βιομηχανίας (85% των επενδυτικών προγραμμάτων). Σχεδόν δεν υπάρχουν επενδύσεις στη βαριά βιομηχανία. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό για τις ελληνικές επενδύσεις είναι το δυσανάλογα υψηλό ποσοστό των επενδυτικών προγραμμάτων στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας-ετοίμου ενδύματος. Στη συντριπτική πλειοψηφία η παραγωγή αυτών των μονάδων επανεισάγεται στην Ελλάδα με προορισμό τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Αντίθετα για τη κατηγορία των τροφίμων και ποτών δεν υπάρχει αμφιβολία ότι απευθύνονται στη τοπική αγορά. Αναφορικά με τις επενδύσεις που γίνονται στο τριτογενή τομέα είναι φανερή η κυριαρχία των εμπορικών επιχειρήσεων. Πρόκειται για μικρά εμπορικά καταστήματα, καθώς και ταβέρνες, ζαχαροπλαστεία, παντοπωλεία κ.λπ. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια εμφανίζονται όλο και περισσότερες και πιο δυναμικές επενδύσεις στο τραπεζικό τομέα, στο τομέα παραγωγής λογισμικών, συμβούλων επιχειρήσεων κ.λπ.

Σε ότι αφορά τέλος τον *τύπο ελέγχου*, οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις συμπεριφέρονται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Μικρό μόνο μέρος των παραγωγικών επιχειρήσεων στις ΧΚΑΕ γίνεται με τη συμμετοχή μόνο της ελληνικής επιχείρησης (31.3%). Στις περισσότερες περιπτώσεις μετέχουν τοπικοί επιχειρηματίες ή το κράτος. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην ουσιαστική αδυναμία των ελληνικών επιχειρήσεων να λειτουργήσουν μόνοι τους σε ένα εξαιρετικά δύσκολο περιβάλλον (γλώσσα, γραφειοκρατία, μεταβολές του θεσμικού πλαισίου, μαφία κ.λπ.) κάτι που εξάλλου συμβαίνει με τις ΑΞΕ γενικότερα. (Καραγιάννη κ α., 1998)

2.3 Οι Βασικοί Παράγοντες Προσέλκυσης των Ξένων Επενδύσεων

Οι περισσότεροι αναλυτές συμφωνούν πως οι σημαντικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες που κατευθύνουν τις ΑΞΕ είναι η γεωγραφική εγγύτητα, κατα κύριο λόγο, όπως και το μέγεθος της αγοράς και το νομοθεσιακό πλαίσιο της χώρας προορισμού. Στη περίπτωση των Βαλκανίων, παρά τα διάφορα εйдών προβλήματα, υπάρχουν και μια σειρά πλεονεκτήματα που οι ξένοι επενδυτές μπορούν να εκμεταλεύτουν. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι:

- το χαμηλό κόστος παραγωγής(απο τα χαμηλότερα της Ευρώπης), το οποίο προκύπτει από το χαμηλό κόστος εργασίας και τις χαμηλές αξίες γης.

- η υψηλή ποιότητα των ανθρώπινων πόρων, με ένα καταρτισμένο και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

- η έντονη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής τα τελευταία χρόνια, και η προωθησή σημαντικών οικονομικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων από την ΕΕ.

- μια σειρά άλλων παραγόντων, όπως οι παραθαλάσσιες περιοχές που ευνοούν τις μεταφορές, οι ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη του τουρισμού, οι οικονομικές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες(που οφείλονται σε κοινά πολιτισμικά

χαρακτηριστικά μεταξύ τους), αλλά και οι παραδοσιακές σχέσεις με χώρες της Εγγύς Ανατολής.

Στη συνέχεια θα εξεταστεί η σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας στη κατανομή των ΑΞΕ, μιάς και αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες προσέλκησης τους.

Η γεωγραφική εγγύτητα.

Η σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας στο προσανατολισμό των ΑΞΕ είναι μεγάλη. Οι αλλαγές στις χώρες της ΝΑΕ, έχουν οδηγήσει πολλές ελληνικές επιχειρήσεις να επενδύσουν σε αυτές. Αυτό το πρόσφατο φαινόμενο της εξάπλωσης των ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό θεωρείται αποτέλεσμα τριών βασικών παραγόντων. Πρώτα, της αυξανόμενης σημασίας των ΑΞΕ στη παγκόσμια οικονομία, δεύτερον, στη τάση των ΜΜΕ κατά τη δεκαετία του 90 να διεθνοποιούνται, και τέλος στη δραστική αλλαγή η οποία συμβαίνει στις χώρες της Βαλκανικής και τις μετατρέπει σε «εύκολο» στόχο για τις ελληνικές επιχειρήσεις, κυρίως λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας.

Η πλειοψηφία της ελληνικής επενδυσιακής δραστηριότητας είναι προσανατολισμένη σχεδόν αποκλειστικά στη Βουλγαρία, Αλβανία και Ρουμανία. Ανάμεσα στους σημαντικότερους λόγους είναι η γεωγραφική εγγύτητα. Επιπλέον σε αυτές τις τρεις γειτονικές χώρες οι επενδύσεις συγκεντρώνονται στις νότιες περιοχές που γειτνιάζουν με την Ελλάδα.

Στη Βουλγαρία π.χ.(με εξαίρεση τις επενδύσεις στη πρωτεύουσα) οι μη προερχόμενες από Ελλάδα ΑΞΕ είναι συγκεντρωμένες στα βόρεια της χώρας, ενώ οι ελληνικές επενδύσεις είναι κυρίως στο νότο. Το 1/3 των ελληνικών επενδύσεων είναι στη νότια Βουλγαρία, σε αντίθεση με το 10% μόνο του συνόλου των επενδύσεων.

Αν εξαιρέσουμε τις γειτονικές χώρες, τη Βουλγαρία, την Αλβανία, και ΠΓΔΜ δηλαδή, παρατηρείται μια τάση χωρικής συγκέντρωσης των ελληνικών επιχειρήσεων στις πρωτεύουσες των κρατών. Το 91.2% των ελληνικών ΑΞΕ στη Ρουμανία είναι συγκεντρωμένο στο Βουκουρέστι. Η Μόσχα έχει το 83.3%, η Βαρσοβία το 71.4%. (Τσαρδανίδης, 2000)

Ο λόγος για τον οποίο στη Σόφια, στα Τίρανα και στα Σκόπια παρατηρείται σχετικά μικρό ποσοστό ελληνικών επενδυτικών προγραμμάτων αποδίδεται στο γεγονός του πολύ μεγάλου ποσοστού ελληνικών επενδυτικών σχεδίων στα νότια αυτών των χωρών που είναι σε άμεση εγγύτητα με τα ελληνικά σύνορα. Πολλές ελληνικές επιχειρήσεις χρησιμοποιούν αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα (της γεωγραφικής εγγύτητας) και έτσι δημιουργείται η τάση της συγκέντρωσης στα νότια της Βουλγαρίας και της Αλβανίας.

Χάρτης 2.1: Το δίκτυο των βασικών αστικών κέντρων της Βουλγαρίας

Στη περίπτωση της Βουλγαρίας η χωροθέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων διαφοροποιείται σε σχέση με τα δυο μοντέλα χωροθέτησης που προαναφέρθηκαν. Υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση στη Σόφια (52.7%), πόλη με λιγότερο του 13.5% του πληθυσμού της χώρας. Όσον αφορά το υπόλοιπο της χώρας παρατηρούνται σημαντικές αποκλείσεις. Ενώ το σύνολο των ΑΞΕ είναι συγκεντρωμένο στη βόρεια Βουλγαρία (34.8%), το μεγαλύτερο μέρος των ελληνικών επιχειρήσεων βρίσκεται στα νότια της χώρας (38.2%). (Βλέπε πίνακα 2.3, σελ. 30) Πόλεις όπως Plovdiv, Stara Zagora, Sandanski, Gotse Delchev, Blagoevgrad, Petrich, Yambol, Kioustendil έχουν προσελκύσει τις περισσότερες ελληνικές επενδύσεις, κυρίως λόγω της εγγύτητάς τους με την Ελλάδα, η οποία αποτέλεσε τον ουσιαστικό παράγοντα για την επιτυχία τους.

Στη νότια Βουλγαρία, και πιο συγκεκριμένα σε μια ζώνη 60-80 χιλ. από τα ελληνικά σύνορα υπάρχει ισχυρή συγκέντρωση ελληνικών εταιριών που δραστηριοποιούνται στη βιομηχανία ενδυμάτων. Το γεγονός βοηθήθηκε από τα υψηλά επίπεδα ανεργίας της περιοχής, καθώς ο πληθυσμός της πριν από το 1989 ήταν απασχολημένος στον αγροτικό τομέα, ο οποίος από τότε έχει σχεδόν καταστραφεί. (sam.gov., 2000)

Η δυνατή θέση των ελληνικών επιχειρήσεων σε σχέση με άλλους επενδυτές στα Βαλκάνια, εκ μέρη οφείλεται στο γεγονός ότι άλλες αναπτυγμένες οικονομίες περίμεναν να δουν πως τα εξελιχθεί η κατάσταση στα Βαλκανικά κράτη (που χαρακτηρίζεται όχι μόνο από οικονομική αλλά και από πολιτική αστάθεια). Με τη βελτίωση της κατάστασης (και αν ως τότε οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν καταφέρει να βελτιώσουν την διεθνή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους), με την εισροή επενδύσεων των υπόλοιπων αναπτυγμένων χωρών υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες η Ελλάδα να χάσει μεγάλο μέρος αυτών των αγορών.

Πίνακας: 2.3: Κατανομή του συνόλου των ΑΞΕ και των ελληνικών ΑΞΕ στην έκταση της Βουλγαρίας (ανά πόλη), 1992-1997

Πόλη	Περιοχή	Σύνολο ΑΞΕ	Ελληνικές ΑΞΕ	
			BIA data(a)	BNSI data(b)
Σόφια/ευρύτερη περιοχή		52,7	56,8	48,5
Gabrovo	B	3,9	0,7	
Lovetch	B	3,4	0,7	
Razgrad	B	3,3		
Pleven	B	2,1	1,4	
Veliko Turnovo	B	0,2	0,7	
Rouse	B	0,2		
Varna	BA	16,2	1,4	0,8
Shoumen	BA	0,8		
Dobric	BA	0,7	2,2	
Terkovic	BA	0,4		
Kotel	BA		0,7	
Neglanoi,Tervel	BA		0,7	
Tervel	BA			0,8
Vratsa	BA	2,5		
Montana	BA	0,7		
Vidin	BA	0,4		
Botevgrad	BA			0,8
Northern Bulgaria		34,8	8,63	2,31
Stara Zagora	N	2,4	2,2	4,6
Plovdiv	N	2,2	10,1	10,0
Xaskovo	N	1,7	1,4	2,3
Pazartzik	N	0,5	1,4	1,5
Smolian	N	0,1		
Kardzali	N	0		0,8
Asenovgrad	N			0,8
Dimitrovgrad	N			1,5
Kazanluk	N		1,4	0,8
Peshtera	N			0,8
Svilengrad	N		2,2	1,5
Bourgas	NA	2,3	0,7	0,8
Yambol	NA	0	0,7	2,3
Sliven	NA	0	3,6	1,5
Other SE	NA			2,3
Blagoevgrad	NA		1,4	0,8
Kioustendil	NA			1,5
Pernik	NA			0,8
Gotse Delchev	NA		0,7	1,5
Kresna	NA			0,8
Petrich	NA		1,4	3,8
Razlog	NA		1,4	
Sandanski	NA		2,9	3,1
Stromiani	NA			0,8
Southern Bulgaria		10,3	31,7	44,6
Silistra		0,1		
Damianitsa				
Devin				0,8
Germanli				0,8
Giazdovo				0,8
Koprivshtitsa			0,7	
Doupnitsa			0,7	
Pomorie			0,7	0,8
Trigrad				0,8
Velingrad			0,7	
Others		2,2		
Remaining Bulgaria		2,3	2,88	4,62
TOTAL		100,0	100,0	100,0

(a) Bulgarian Foreign Investment Agency, (b) Based on data provided by the National Statistical Institute

Πηγή: Geographical proximity matters in the orientation of FDI: The case of Greek FDI in the Balkans.
Lois Labrianidis,

Συμπεράσματα. Πως οι επενδυτικές ροές διαμορφώνουν τη περιοχή

Ολόκληρη η περιοχή απολαμβάνει τις ευνοϊκές γεωγραφικές περιστάσεις παρά τον ισχυρισμό του Πετράκου²⁵ ότι τα Βαλκάνια είναι στην περιφέρεια της Ευρώπης. Αυτές οι χώρες γίνονται σήμερα όλο και πιο ελκυστικές στην ξένη επένδυση, αλλά μπορούν να γίνουν περισσότερα για να αξιοποιήσουν τα πρωταρχικής σημασίας πλεονεκτήματα που καθοδηγούν τις διεθνές επιχειρήσεις στη μετακίνηση, δηλ. ένα ειδικευμένο εργατικό δυναμικό που κοστίζει μόνο ένα πολύ μικρό μέρος αυτού της δυτικής Ευρώπης, όπως και τις επεκτεινόμενες τοπικές αγορές. Επιπλέον, οι ενδεχόμενες εισροές πρόσθετων κεφαλαίων, ξένων τεχνολογιών και πείρας μπορούν να φέρουν στην περιοχή μια εξαιρετική ευκαιρία για ευημερία και ανάπτυξη. Οι πολιτικές προσπάθειες μπορούν να επιφέρουν, αφ'ενός, ότι έχει κληθεί «την δεύτερη ευκαιρία για τα Βαλκάνια» (Bildt, 2001). Αφ'ετέρου, σαφή οικονομικά αποτελέσματα έχουν επιτευχθεί και σε επίπεδο οικονομικής σταθεροποίησης και όσον αφορά τη πολιτική ολοκλήρωση. (Bruno S. Sergi, 2003)

Σαν αποτέλεσμα της αλλαγής στρατηγικής της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στα Βαλκανικά κράτη, από τα μέσα της δεκαετίας του 90 η Ελλάδα βοηθάει στη σταθεροποίηση και το εκδημοκρατισμό των Βαλκανίων. Η ασφάλεια, η κοινωνικό-πολιτική σταθερότητα και η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, με το όραμα των κρατών για την ένταξη τους στην ΕΕ, ήταν το κλειδί της ελληνικής ξένης και οικονομικής πολιτικής. Συμπληρωματικά, η ελληνική κυβέρνηση ενθαρρύνει την ιδέα για επενδύσεων στα Βαλκάνια από πλευρά ελληνικών δημόσιων εταιριών με την συνεργασία και την υποστήριξη του ιδιωτικού κεφαλαίου.

Σε αντίθεση με τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες ακόμη θεωρούν τα Βαλκάνια ως μικρή αγορά, οι μεγάλες ελληνικές εταιρίες μπορούν να επωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας. Επιπλέον, η Βαλκανική είναι μια δύσκολη αγορά, όπου οι άτυπες δραστηριότητες είναι εκτεταμένες, ενώ ο Έλληνας επιχειρηματίας είναι συνηθισμένος να λειτουργεί σε τέτοια περιβάλλοντα. Τέλος η γεωγραφική εγγύτητα έχει τεράστια σημασία. (Labrianidis et al, 2004)

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τις ΑΞΕ και το επιχειρηματικό περιβάλλον στη Βουλγαρία, τις βασικές χώρες προέλευσης και τους βασικούς κλάδους προορισμού των επενδύσεων και τέλος, τις ελληνικές ΑΞΕ στην αγορά της Βουλγαρίας.

²⁵Petrakos (2002) deems the Balkans as being on the periphery of the EU regarding integration and economic transformation.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Η μετάβαση από το σοσιαλιστικό μοντέλο προς την οικονομία της αγοράς και την δημοκρατία δεν υπήρξε ανώδυνη για τη Βουλγαρία, όπως και για καμία από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη. Όλα τα κράτη του πρώην ανατολικού μπλοκ, χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα προσαρμογής στην ελεύθερη αγορά που προκαλούσαν ο εξαιρετικά βεβαρημένος και δυσκίνητος κρατικός μηχανισμός, ο συγκεντρωτισμός της δημόσιας διοίκησης και η οργάνωση της παραγωγής βάση του κρατικού ελέγχου. Επιπλέον, η απουσία ορθολογικού χρηματοοικονομικού και φορολογικού συστήματος, που παρέλυε τη διαδικασία οικονομικής προσαρμογής, σταδιακά αντικαθίσταται από πιο σύγχρονα συστήματα. Η οικονομική αναρχία που επικράτησε κατά την πρώτη μετακομμουνιστική περίοδο, η οποία επέτρεψε την εκτεταμένη αισχροκέρδεια, έφερε πολλές από τις βαλκανικές χώρες στα πρόθυρα κατάρρευσης και εμφύλιων συρράξεων. Η κοινωνική συνοχή και ειρήνη στη Βουλγαρία απειλήθηκε κατά την περίοδο 1996-97 όταν το τραπεζικό σύστημα κατέρρευσε, όπως άλλωστε συνέβη λίγο καιρό αργότερα στην Αλβανία όταν αποκαλύφθηκε η κατάχρηση των αποταμιεύσεων από τα πυραμιδικού τύπου πιστωτικά ιδρύματα. (Το Βήμα, 2002)

Σύμφωνα με αναλύσεις σχετικά με τις ελληνικές ΑΞΕ στη Βουλγαρία, καταγράφονται τρεις φάσεις στην ανάπτυξη των επενδυτικών δραστηριοτήτων στη χώρα, που θα μπορούσαν να γενικευθούν για να περιγράψουν το επιχειρηματικό περιβάλλον που επικρατεί στη Βουλγαρία για το σύνολο των ΑΞΕ, αν και ειδικά στα πρώτα χρόνια, καμία ξένη παρουσία δεν ήταν τόσο ισχυρή εκεί, όσο η ελληνική.

1989-93- *The “El Dorado” period*. Τη πρώτη στιγμή μετά το άνοιγμα των οικονομιών της ΝΑ Ευρώπης πολλοί θεώρησαν αυτές τις χώρες περιοχές όπου κάποιος μπορεί να βγαλεί εύκολα κέρδι. Το ενδιαφέρον από ελληνική πλευρά προερχόταν κυρίως από μικρές επιχειρήσεις ή από ξεχωριστούς επιχειρηματίες. Υπάρχουν παραδείγματα ορισμένων επιχειρηματιών οι οποίοι για μικρά χρονικά διαστήματα αποκόμισαν εξαιρετικά μεγάλα ποσά κερδών. Στις περισσότερες περιπτώσεις όμως συντομα αντιλαμβάνονταν πως η πραγματικότητα δεν είναι όπως τη φαντάζονταν. Πολλοί γύρισαν στην Ελλάδα μετά την αποτυχία τους.

1994-97- *The “Mafia period”*. Η εσωτερική κατάσταση της χώρας χαρακτηριζόταν από παράνομες πράξεις στην οικονομική σφαίρα, από έλλειψη διαφόρων οργάνων της αγοράς, έλλειψη ενδο-κρατικών συμφωνιών για τη προστασία των επενδύσεων κλπ. Οι ξένοι επιχειρηματίες βρέθηκαν επενδυτές σε ένα κράτος με κοινωνικό-πολιτική αστάθεια (υψηλά επίπεδα πληθορισμού, εκτεταμένη χρήση παρανομιών), όπου σε πολλές περιπτώσεις ήταν η ετία για τη πτώχευση ολοκληρής της επιχειρησής τους.

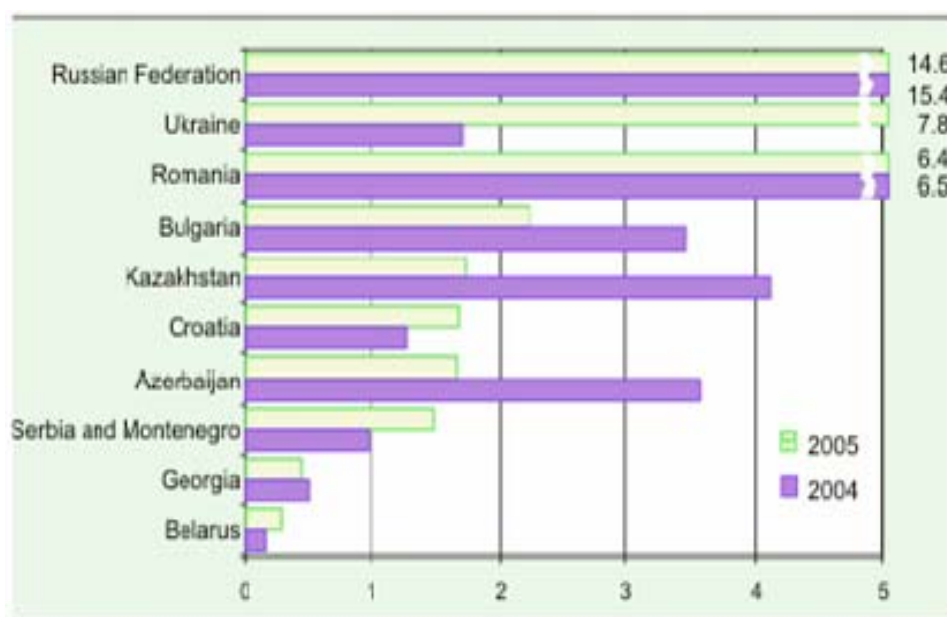
1997 ως σήμερα – *“normalization”*. Σε αυτή τη τρίτη περίοδο είναι χαρακτηριστικές μεγάλες επενδύσεις με μακροπρόθεσμες προοπτικές, κυρίως από πλευρά καθιερωμένων ΠΕ. Ελληνικές επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων και εταιριών του ιδιοτικού τομέα, όπως ο ΟΤΕ, τα ΕΛΠΕ, η ΕΤΕ κ.α., πραγματοποίησαν σημαντικές επενδύσεις και καθιερώθηκαν στην γρήγορα αναπτυσσόμενη αγορά της Βουλγαρίας. Ανάλογα με το μέγεθος υπερτερούν δυο είδη ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκανικά κράτη. Από τη μία ένα μεγάλο αριθμό μικρού μεγέθους επιχειρήσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στη σφαίρα του εμπορίου, και από την άλλη λίγες μόνο μεγάλες επιχειρήσεις. Στις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, παρατηρείται μικρότερη κινητικότητα, καθώς αισθάνονται αρκετά ασφαλές στη ντόπια αγορά και συχνά δεν θέλουν να πάρουν το ρίσκο της επέκτασης στο εξωτερικό. (Λαμπριανίδης κ α., 2004)

3.1 Τα Κίνητρα που Προσφέρει η Βουλγάρικη Αγορά

Μετα τη σύντομη περιγραφή του επιχειρηματικού περιβάλλοντος που έχει επικρατήσει ανα περιόδους στην αγορά της Βουλγαρίας, θα αναφερθούμε στη συνέχεια στα πλεονεκτήματα και τα κίνητρα που η χώρα προσφέρει στους ξένους επενδυτές, στο ρόλο της διαδικασίας της ιδιωτικοποίησης στην προσέλκυση ΑΞΕ και στις επικρατέστερες μεθόδους διείσδυσης των ξένων επιχειρήσεων στη Βουλγάρικη αγορά.

Το 2004 η Βουλγαρία βρίσκεται σε μια από τις κορυφαίες θέσεις από την άποψη της προσέλκυσης ΑΞΕ κατά κεφαλήν μεταξύ των χωρών της Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Σχήμα 3.1: Ν.Α. Ευρώπη και Χ.Κ.Α.Ε.: Οι 10 πρώτες οικονομίες σε εισροές ΑΞΕ, 2004-2005, (δισ \$)

Source: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics) and annex table B.1.

^a Ranked on the basis of the magnitude of the 2005 FDI inflows.

Στη Βουλγαρία αναλογεί το 2,0% όλων των Greenfield επενδυτικών προγραμμάτων στην Ευρώπη για το έτος, γίνοντας κατά συνέπεια όχι μόνο περιφερειακός, αλλά και ευρωπαϊκός ανταγωνιστής για τέτοια προγράμματα. Ο ανταγωνισμός αυξάνεται, δεδομένου ότι η Ευρώπη είναι μια αγορά 30 χωρών με περίπου 500 εκατομμυρίων καταναλωτών και ένα ισχυρό εργατικό δυναμικό 300-εκατομμυρίων περίπου. Σύμφωνα με κάποιους πολιτικούς και αναλυτές, στον ανταγωνισμό για ξένες επενδύσεις η Βουλγαρία μπορεί να ακολουθήσει το παράδειγμα της Σιγκαπούρης και της Νότιας Κορέας στη δεκαετία του '80, της Ιρλανδίας στη δεκαετία του '90 και της Τσεχίας πριν την ένταξή της στην ΕΕ προσφέροντας εξειδικευμένες δεξιότητες και μια μεμονωμένη προσέγγιση για τη προσέλκυση ξένων επενδύσεων. (BFIA,2006) Έρευνες ξένων εμπειρογνώμονων, όπως και οι στρατηγικές της βουλγάρικης κυβέρνησης σχετικά με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας υποστηρίζουν πως το μορφωμένο και εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό πρέπει να είναι η προτεραιότητα. Στην τρέχουσα κατάσταση του έντονου ανταγωνισμού για τη προσέλκυση προγραμμάτων και κεφαλαίων, υπάρχει μια χαρακτηριστική τάση οι βιομηχανικές

επενδύσεις να διευθύνονται προς τις χώρες με μεγάλη εσωτερική αγορά, χαμηλότερο κόστος και υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας, όπως η Ινδία, η Κίνα και η Ρωσία. Επομένως η Βουλγαρία πρέπει μάλλον να τονίσει την ανάπτυξη της οικονομίας βασισμένης στη γνώση και στην βιομηχανία των υπηρεσιών, όπου τα υψηλά προσόντα και η υποστήριξη του κράτους για την έβρεση καινοτομιών μπορεί να αντισταθμίσουν τη σχετικά μικρή εσωτερική αγορά και τη χαμηλότερη βιομηχανική παραγωγικότητα.

Εξίσου κρίσιμοι παράγοντες για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είναι η αναπύξη των υποδομών και η βελτίωση των όρων για τη ξεκίνηση και την ανάπτυξη μιας επιχείρησης (συμπεριλαμβανομένου του διοικητικού πλαισίου και των διοικητικών υπηρεσιών).

Πώς μπορεί η Βουλγαρία να ανταγωνιστεί τα 25 κράτη μέλη της ΕΕ (που προσελκύουν περίπου 200 δις. ευρώ ΑΞΕ κάθε έτος) και τις άλλες 10 χώρες στην περιοχή (που προσελκύουν 35 δις. ευρώ ΑΞΕ ετησίως);

Σύμφωνα με τον πρόεδρο του Πρακτοπίου Ξένων Επενδύσεων, Pavel Ezekiev, πρώτα, αυτό μπορεί να γίνει μέσω της κρατικής υποστήριξης για τους επενδυτές και τους επιχειρηματίες. Ύστερα, οι συγκρίσεις με προηγούμενα και μελλοντικά οικονομικά πρότυπα πρέπει να αποφευχθούν. Ο κόσμος είναι τώρα μια παγκόσμια αγορά, ισχυρίζεται ο ιδιόκός, με σχεδόν κανένα εμπόδιο στο εμπόριο και τον ανταγωνισμό. Υπό αυτούς τους όρους, οι βουλγαρικοί παραγωγοί ανταγωνίζονται στην Αμερικάνικη αγορά άμεσα με τις επιχειρήσεις από τη Νότια Κορέα, το Βιετνάμ και το Ισραήλ. Η επανάσταση στις τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφορικής έχει καταστήσει πιθανό το περασμά μερικών χωρών από την ομάδα των αναπτυσσόμενων σε αυτή των αναπτυγμένων κατά τη διάρκεια μιας δεκαετίας και μόνο, ενώ έχει διαρκείσει αρκετές δεκαετίες στη περίπτωση των ΗΠΑ, του ΗΒ και της Γερμανίας για να επιτύχει αυτό στη μεταπολεμική περίοδο. Η Βουλγαρία δεν έχει καμία επιλογή εκτός το να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στη διάνοια των επιχειρηματιών της και στις έξυπνες επενδύσεις, παρά στην υποστήριξη των μέγα επιχειρήσεων που θα δυσκολευτούν να προσαρμοστούν στη δυναμική της παγκόσμιας αγοράς. (capital, 2006)

Η ιδιωτικοποίηση

Η αποδέσμευση της αγοράς από την κρατική προστασία προϋπέθετε πώληση σε ιδιώτες των επιχειρήσεων που τελούσαν υπό τον έλεγχο του κράτους, κάτι που συνέβει όχι μόνο στη Βουλγαρία αλλά και στα υπόλοιπα Βαλκανικά κράτη, προκειμένου να εισέλθουν οι οικονομίες αυτών των χωρών στην ανταγωνιστική παγκόσμια οικονομία. Η διαδικασία ήταν επίπονη και χρονοβόρα, αφού ο δημόσιος τομέας δύσκολα εκχωρεί τα προνόμια που του εξασφάλιζε το προηγούμενο καθεστώς από τη μία, και από την άλλη πολλές επιχειρήσεις ήταν είτε πλήρως καθετοποιημένες και υπερμεγέθεις είτε ασύμφορες και αντιπαραγωγικές. Παρ' όλα αυτά, και μολονότι χάθηκε πολύτιμος χρόνος την περασμένη δεκαετία οπότε και η επενδυτική δραστηριότητα στην Ανατολική Ευρώπη ευνοείτο από την αυξημένη ρευστότητα και κερδοφορία, προοδευτικά κατέστη αισθητή η ανάγκη εκτεταμένων ιδιωτικοποιήσεων. Στον πίνακα 3.1 (σελ.35), όπου παρουσιάζονται ο αριθμός και ο όγκος των εισερχόμενων στη Βουλγαρία επενδύσεων για τη χρονική περίοδο μεταξύ τα έτη 1992 και 2001, φαίνεται επίσης για κάθε έτος, το μέγεθος των επενδύσεων που προκύπτουν μέσω της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης. Το 1997 το μέγεθος αυτό φτάνει τα 421.4 εκ. δολάρια. Συνολικά για την δεκαετία του '90 οι ΑΞΕ μέσω της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης αποτελούν πάνω από το 1/4 του συνόλου των ΑΞΕ. (Βλέπε τη τελευταία στήλη του πίνακα 3.1, σελ. 35)

Πίνακας 3.1: Αριθμός και όγκος των καταχωρισμένων επενδύσεων στη βουλγάρικη οικονομία, (1992-2001)

Έτος	Αριθμός	Όγκο (σε εκ. \$)		
		Ιδιοτικοποίηση	Άλλες πηγές*	Σύνολο/ έτος
1992	1715		34.4	34.4
1993	3052	22	80.4	102.4
1994	4269	134.2	76.7	210.9
1995	5646	26	136.6	162.6
1996	6168	76.4	180	256.4
1997	5503	421.4	214.8	636.2
1998	6226	155.8	464.2	620
1999	4845	226.7	592.1	818.8
2000	5153	366	635.5	1001.5
2001	9089	19.2	669.3	688.5
Total	51666	1447.7	3084.0	4531.7

* Άλλες πηγές-Greenfield επενδύσεις, επενδύσεις σε εταιρίες με ξένη συμμετοχή, επανεπενδύσεις, joint ventures.

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα, με στοιχεία της BFIA, 2002 και fifoost.org

Έτσι λοιπόν οι προηγούμενες κυβερνήσεις της Βουλγαρίας κατήρτισαν ολοκληρωμένα σχέδια για την αποκρατικοποίηση επιχειρήσεων όλων των ειδών, συμπεριλαμβανομένων και διαφόρων κρίσιμων τομέων. Οι διεθνείς οικονομικές τάσεις και η ανάγκη για εκσυγχρονισμό και τεχνογνωσία έχουν οδηγήσει στο άνοιγμα ακόμη και της αμυντικής βιομηχανίας, της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών και γενικότερα των έργων υποδομής. Μέχρι το 2000, περίπου το 78% των κρατικών επιχειρήσεων επικριμένων για την ιδιωτικοποίηση ήταν σε ιδιωτικά χέρια με τους ξένους επενδυτές να συμμετέχουν κυρίως μέσω των άμεσων εξαγορών.

Οι Μορφές διείσδυσης στην Αγορά της Βουλγαρίας

Η διείσδυση των ξένων επιχειρήσεων στην αγορά της Βουλγαρίας μπορεί να γίνει μέσω κάθε γνωστή μορφή επέκτασης. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να σθμμετέχουν σε κοινοπραξίες (Joint ventures), να δημιουργήσουν νέες (Greenfield) επιχειρήσεις, να αγοράσουν επιχειρήσεις στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης της Βουλγαρίας, ή να αποκτήσουν μετοχές χαρτοφυλακίων. Η μέθοδος της εξωτερικής επέκτασης (μέσω συγχωνευσης ή μέσω εξαγοράς φαίνεται να είναι αρκετά δημοφιλής, καθώς εκτός απο το οτι η ξένη επιχείρηση εδραιώνεται άμεσα στην εγχώρια αγορά, αποροφά και το μερίδιο αγοράς, όπως και τις εγκαταστάσεις και το δίκτυο καταστημάτων της ντόπιας επιχείρησης. Η ιδρύση κοινοπραξιών επίσης αποτελεί απο τους πιο συνηθισμένος τρόπος διείσδυσης των επιχειρήσεων στην Βουλγάρικη αγορά. Η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται ευρέως σε νεές και ασθατείς αγορές, σαν αυτές των χωρών των Βαλκανίων και της ΚΑΕ, αλλά και στις απομακρυσμένες αγορές της ΝΑ Ασίας. (Σκορδίλη Σ., 2005, σελ. 60, 67, 82) Κι όμως δεν θα πρέπει να υποτιμάται η μέθοδος της εσωτερικής επέκτασης, μέσω της πραγματοποίησης άμεσης επένδυσης δηλαδή, καθώς ένα σημαντικό αριθμό μεγάλων επιχειρήσεων πραγματοποιούν την είσοδό τους στην Βουλγάρικη αγορά, επιλέγοντας αυτό το τρόπο. Στο επόμενο

κεφάλαιο, όπου εξετάζονται οι ελληνικές επενδύσεις στο τραπεζικό κλάδο της Βουλγαρίας, θα δούμε πως μεγάλες τράπεζες όπως η Citibank, η ING, και η ελληνική Alpha bank, επιλέγουν τη μέθοδο της εσωτερικής επέκτασης.

Τα Βασικά Κίνητρα

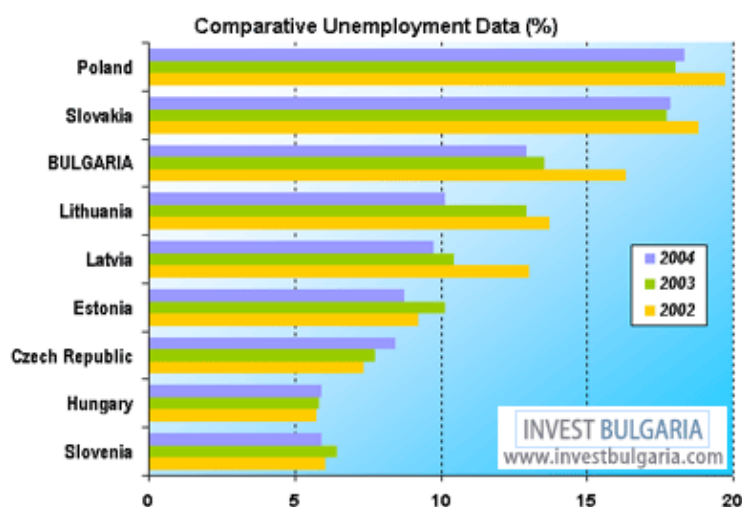
Στο πλαίσιο της νομοθεσίας του 1987, εφαρμόζεται ένα ευνοϊκό αναπτυξιακό θεσμικό πλαίσιο για την ενίσχυση των επενδύσεων που παρέχει κυρίως φορολογικά κίνητρα. Οριοθετούνται στην έκταση της Βουλγαρίας έξι ελεύθερες ζώνες όπου επιχειρήσεις με ξένη συμμετοχή μπορούν να λάβουν ίση ή προνομιακή μεταχείριση. Η πιο κερδοφόρα ελεύθερη ζώνη είναι αυτή του Plovdiv (ή Φιλιπούπολη). Η άλλες είναι στο Δούναβη (στο Ruse και Vidin), κοντά στα τουρκικά σύνορα (στο Svilengrad), κοντά στα σύνορα με τη Σερβία (Dragoman), και στη Μαύρη Θάλασσα (στο Burgas)²⁶. (Nationsencyclopedia, Bulgaria, 2007)

Η Βουλγαρία έχει από τους πιο φιλελεύθερους νόμους για τις ξένες επενδύσεις στην περιοχή. Το 2006 το Κοινοβούλιο εισήγαγε ενά χαμηλό φορολογικό ποσοστό για τις επιχειρήσεις (10%), κάνοντας τη Βουλγαρία μια από τις ελκυστικότερες χώρες για επενδύσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αναμένεται οι ευνοϊκοί οικονομικοί όροι που έχουν θεθεί να προσελκύσουν και νέους ξένους επενδυτές αυξάνοντας και άλλο το μέγεθος των εισερχόμενων ΑΞΕ, παρομοίως με άλλες χώρες, όπως Σλοβακία, Τσεχία, τα Βαλτικά κράτη κ.λπ. Ωστόσο, η φιλελεύτερη νομοθεσία για τις επενδύσεις δεν είναι ο μόνος λόγος για τη συνεχόμενη αύξηση των εισερχόμενων ροών ΑΞΕ στη χώρα, και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Υπάρχει μια αξιοσημείωτη βελτισί της μακρο-οικονομικής κατάστασης και των βασικών μακρο-οικονομικών παραμέτρων της Βουλγαρίας απο το 1997 και μετά, γεγονός στο οποίο οφείλεται το αυξανόμενο επενδυτικό ενδιαφέρον για τη περιοχή.

Το ΑΕΠ της Βουλγαρίας αυξάνεται με 6,2% ετήσια, σύμφωνα με στοιχεία του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτο της Βουλγαρίας για το πρώτο τρίμηνο του 2005. Αυτό είναι το υψηλότερο ποσοστό αύξησης τα τελευταία επτά χρόνια.

Σχήμα 3.2: Συγκριτικά στοιχεία του επιπέδου ανεργίας σε εννέα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Η υψηλή σε επίπεδα ρεκόρ οικονομική ανάπτυξη το πρώτο εξάμηνο του 2005 μπορεί να αποδοθεί στις ισχυρές ροές ΑΞΕ και στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης που οφείλεται στα πολύ χαμηλά επιτόκια. Επομένως, θα πρέπει να σημειωθεί πως ο ρόλος των ΑΞΕ έχει διπλή δράση στην οικονομία της χώρας, καθώς απο τη μία πλευρά οι ΑΞΕ συμβάλουν στην αύξηση του ρυθμού

²⁶ το λιμάνι του Burgas έχει τις πιο προηγμένες εγκαταστάσεις αποθήκευσης και μεταφόρτωσης στη χώρα.

ανάπτυξης της οικονομίας, και αυτή απο πλευρά της είναι βασική αιτία για τη προσέλκυση περαιτέρω ΑΞΕ.

Τα επίπεδα της απασχόλησης επίσης έχουν πετύχει σημαντική βελτίωση από το 2000 και μετά. Το σχήμα 3.2 (σελ.36), δείχνει το ποσοστό ανεργίας για τα έτη 2002, 2003, και 2004 σε εννέα απο τα δώδεκα κράτη μέλη που προσχώρησαν στην ΕΕ με τις δύο τελευταίες διευρύνσεις και τη σχετική θέση της Βουλγαρίας ανάμεσα τους. Όπως φαίνεται το ποσοστό ανεργίας συνεχώς μειώνεται και σύμφωνα με στοιχεία της InvestBulgaria και το Υπουργείο Οικονομικών της χώρας το επίπεδο ανεργίας ακολουθεί τα τελευταία χρόνια μια καθοδική πορεία για να φτάσει στο τέλος του 2004 στα 12.9%, απο το υψηλό 18.1% που ήταν το έτος 2000.

Η σημασία της ευκαιρίας αυξάνεται όταν αντιληφθούν και το χαμηλό κόστος εργασίας και το χαμηλό κ'οστος παραγωγής, αλλά και το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό που η χώρα προσφέρει.

Επιπλέον, οι καλές οικονομικές σχέσεις και η ευκολότερη επικοινωνία με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες που οφείλονται σε πολιτισμικά, κυρίως, κοινά στοιχεία, και με χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης δεν θα έπρεπε να αγνοούνται.

Οι τεχνολογικές αλλαγές στις μεταφορές, στις διαδικασίες παραγωγής και κυρίως οι πρόσφατες εντυπωσιακές εξελίξεις στον τομέα των επικοινωνιών με το διαδίκτυο, αναμφίβολα έχουν μειώσει τη σημασία της γεωγραφικής θέσης ως παράγοντας χωροθέτησης των επιχειρήσεων, ωστόσο η θέση της Βουλγαρίας, στο σύνορο σχεδόν, ανάμεσα την Ευρώπη και την Εγγύς Ανατολή (όπως και οι παραδοσιακά καλές σχέσεις που έχει η Βουλγαρία με αυτές), πιθανός να συμβάλουν έστω σε κάποιο μικρό βαθμό στη διαμορφωσή ενός θετικού επιχειρηματικού κλίματος.

Χάρτης 3.1: Ζώνη Ελεύτερου Εμπορίου της Βουλγαρίας

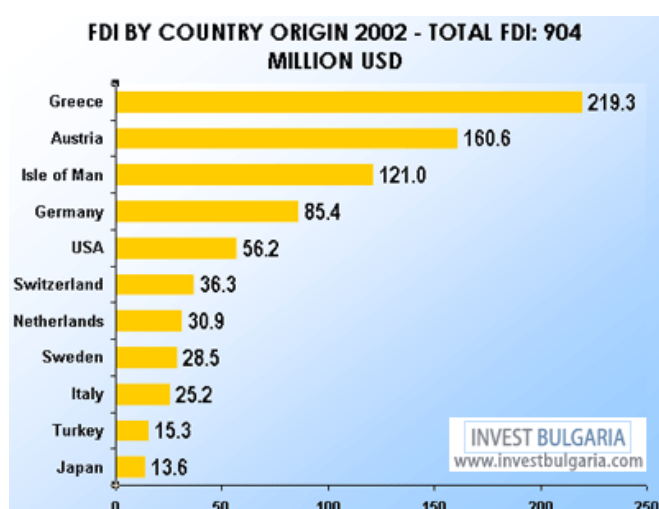
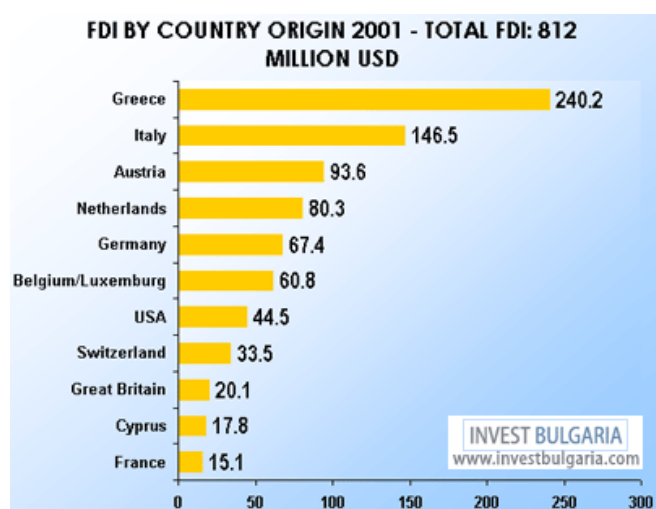
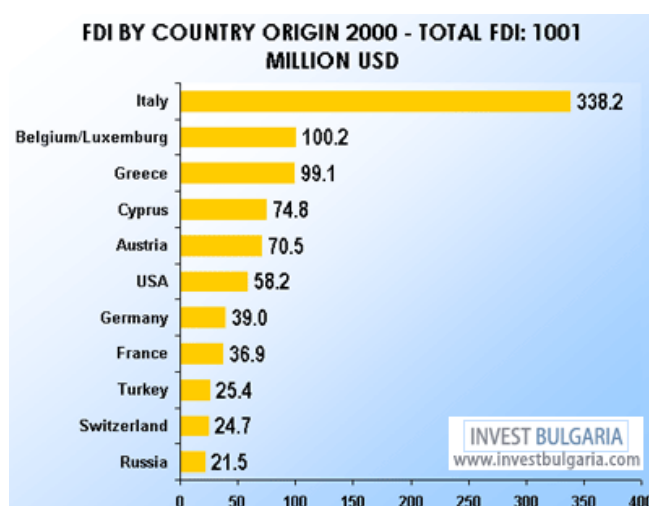
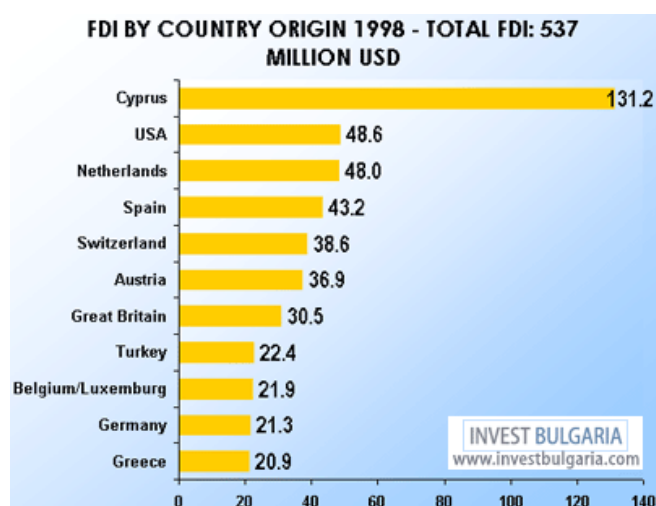

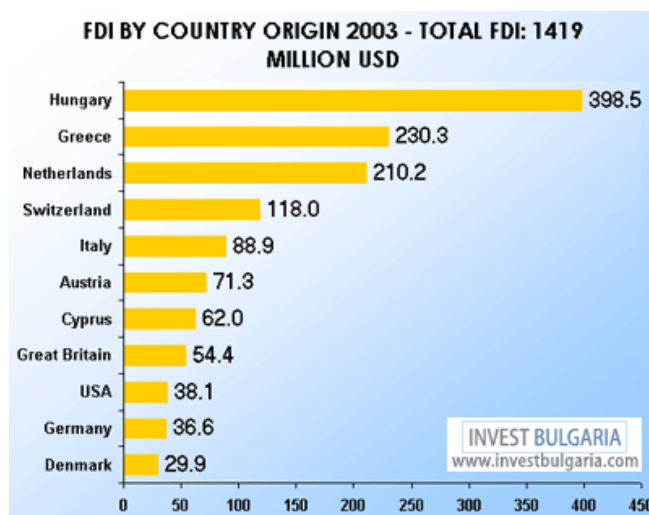
Πηγή: investbulgaria.com

3.2 Οι Χώρες Προέλευσης και Οι Τομείς Προορισμού των ΑΞΕ στη Βουλγαρία

Η βουλγαρική αγορά μπορεί να θεωρηθεί σχετικά υπανάπτυκτη για τα μεγάλα ποσοστά ΑΞΕ τα οποία προσελκύει. Στη πραγματικότητα το ποια χώρα είναι ο νούμερο ένα επενδυτής της Βουλγαρίας έχει αλλάξει αρκετές φορές μέσα στη μικρό χρονικό διάστημα που έχει μεσολαβήσει από το άνοιγμα της οικονομίας ως σήμερα. Αυτές οι αλλαγές συχνά οφείλονται σε μεμονωμένη καινούρια επένδυση μεγάλου μεγέθους. Στο παρελθόν, οι δύο κυρίαρχες επενδύσεις από τις Βελγικές TNCs, Solvay και Union Miniere έφεραν στιγμιαία το Βέλγιο στη πρώτη θέση, θέση στην οποία έχει βρεθεί παλαιότερα και η Ελλάδα, ενώ ανά περιόδους και η Γερμανία, η Ιταλία, η Ουγγαρία, η Κύπρος, και ξανά η Ελλάδα τα έτη 2001, 2002, με τη βοήθεια κάποιων ισχυρών επενδύσεων, όπως αυτή του ΟΤΕ. Στο σχήμα 3.3 παρουσιάζονται το μέγεθος των εισροών ΑΞΕ στη Βουλγαρική οικονομία, όπως και το συνολικό μέγεθός τους για τα έτη 1998, 2000, 2001, 2002 και 2003.

Σχήμα 3.3: ΑΞΕ στη Βουλγαρία, ανά χώρα και σύνολο, σε συγκεκριμένο έτος.

Πηγή: <http://www.investbulgaria.com/fdiByCountry.htm>

Σε καμία άλλη χώρα η ελληνική παρουσία δεν είναι τόσο ισχυρή όσο στη Βουλγαρία. Στην ουσία η Βουλγαρία είναι η πρώτη χώρα στην οποία ελληνικές επιχειρήσεις δημιούργησαν ξένες θυγατρικές το 1989. Οδηγούμενοι από τη γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ των δύο χωρών, Έλληνες επιχειρηματίες αποφασισμένοι να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα που άρχισε να προσφέρει η βουλγάρικη αγορά, δημιούργησαν τις πρώτες μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων, οι οποίες συχνά ήταν one-man companies. (Λαμπριανίδης κ α., 2001) Η παρουσία των μεγάλων ξένων επιχειρήσεων στη Βουλγαρία ακολούθησε λίγα χρόνια αργότερα, ενώ απο το 2006 παρατηρείται ένα νέο ισχυρό κύμα ΑΞΕ, που συνδέεται με την είσοδο της χώρας στην ΕΕ.

Στη συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια λεπτομερής ανάλυσης, για κάθε έτος (σχεδόν απο το ξεκίνημα εκδίωξης του φαινομένου ως σήμερα), των επενδυτικών μεγεθών, των χωρών προέλευσης και της τομεακής κατανομής των ΑΞΕ στη Βουλγαρία.

Το 1992, οι ΑΞΕ ήταν 34.4\$, κυρίως από την Αυστρία και την Ουγγαρία. Το 1993, οι ΑΞΕ ανέβηκαν στα 102.4 εκ.\$, 22 εκ.\$ από την ιδιωτικοποίηση και πάνω από το μισό (56 εκ.\$) προερχόμενα από τη Γερμανία. Τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Βουλγαρίας για τη περίοδο 1996-2003 που συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα της Invest Bulgaria (πίνακας 3.2, σελ. 9), μας προσφέρουν μια αναλυτική εικόνα σχετικά με το μέγεθος των επενδύσεων 30 χωρών, για κάθε έτος αλλά και για τη συνολική διάρκεια της περιόδου, με την Ελλάδα να ηγείται τη κατάταξη με επενδύσεις ύψους 818.3 εκ.\$ στη περίοδο 1996-2003. Για την ίδια περίοδο το συνολικό ύψος ΑΞΕ των 30 χωρών του πίνακα 3.2 ανέρχεται σε 6.108 δις.\$.

Το 1997, οι εισροές ΑΞΕ ανέρχονταν σε 636.2 εκ.\$. Τα περισσότερα (421.4 εκατομμύρια) μέσω της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης και η μεγαλύτερη πηγή ήταν το Βέλγιο (με 255 εκατομμύρια). Το 1998, σαν αποτελέσματα της Ρωσικής οικονομικής κρίσης σημειώνετε η πρώτη πτώση μετά την αλλαγή του συστήματος, σε 620 εκ.\$, τα 155.8 εκατομμύρια των οποίων ήταν από την ιδιωτικοποίηση με μεγαλύτερη πηγή τη Κύπρο (\$131.2 εκατομμύρια), κυρίως από τις επιχειρήσεις Stambouli. Το 1999, οι εισροές ΑΞΕ ανέκτησαν στα 818 εκ.\$, με τα 226.7 εκ. να προέρχονται από τις ιδιωτικοποιήσεις. Πρώτες ήταν η Ολλανδία, η Κύπρος, και η Ρωσία, η κάθε μια με επενδύσεις άνω των 100 εκατομμυρίων δολαρίων. Οι εισροές ΑΞΕ το 2000 φτάνουν στο ανώτατο 1 δις.\$, με \$366 εκατομμύρια από την ιδιωτικοποίηση. Οι μεγαλύτερες πηγές ήταν η Ιταλία (339.7εκ.), ενώ η Ελλάδα και το Βέλγιο ακολουθούν με απο περίπου 100 εκατομμύρια. Η παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση που άρχισε το 2001 μείωσε τις εισερχόμενες ΑΞΕ στα \$812.9 εκατομμύρια το 2001 και σε \$904.7

εκατομμύρια το 2002. Το 2001, η Ελλάδα (με 240.2 εκ.) και η Ιταλία (με 146.5 εκ.) ήταν οι πηγές των μεγαλύτερων επενδύσεων, και το 2002, ξανά η Ελλάδα (219.3εκ.) με την Αυστρία (160.6εκ.) βρέθηκαν στις κορυφαίες θέσεις των ξένων επενδυτών στη Βουλγαρία. Μια νέα άνωδο, όπως δείχνει η προτελευταία στήλη του πίνακα 3.2, ξεκινάει το έτος 2003 όταν το μέγεθος των ΑΞΕ πλησιάζει το 1.5δισ, με την Ουγκαρία να πραγματοποιεί τη πρώτη της μεγάλη επένδυση στη χώρα (ύψους 398εκ.), μέσω της εξαγοράς της κυριαρχής στη Βουλγάρικη τραπεζική αγορά DSK bank. Το ίδιο έτος η Ελλάδα (230 εκ.) και η Ολλανδία (210 εκ.) βρίσκονται στη δεύτερη και στη Τρίτη θέση αντίστοιχα, ενώ ακολουθεί η Ελβετία (118 εκ\$), η οποία παρομοίως με την Ουγκαρία πραγματοποιεί τη πρώτη της επένδυσης στη Βουλγαρία που να ξεπερνά τα 100 εκ. δολάρια. (investbulgaria, 2007)

Πίνακας 3.2: Εισερχόμενες ροές ΑΞΕ στη Βουλγαρία, ανά χώρα, για τη περίοδο 1996-2003, (σε εκ. \$). Οι τοπ 30 χώρες επενδυτές.

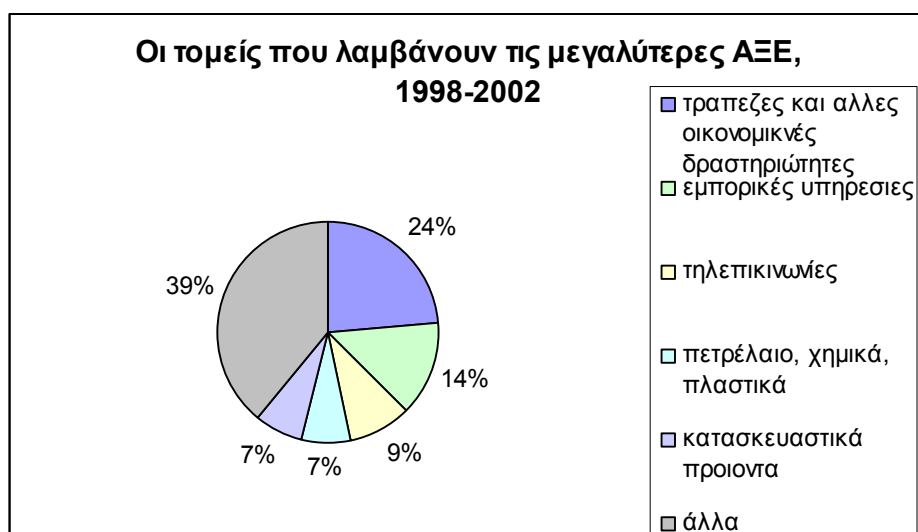
FDI INFLOW TO BULGARIA BY COUNTRY (USD MILLION)									
TOP 30 COUNTRIES									
COUNTRY	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total
Greece	2.1	4.1	20.9	2.3	99.1	240.2	219.3	230.3	818.3
Italy	0.5	1.9	2.0	6.9	338.2	146.5	25.2	88.9	610.2
Austria	4.7	15.4	36.9	74.5	70.5	93.6	160.6	71.3	527.5
Netherlands	26.3	2.1	48.0	105.6	-10.2	80.3	30.9	210.2	493.3
Cyprus	1.6	27.9	131.2	161.8	74.8	17.8	-8.2	62.0	468.8
Belgium and Luxemburg	8.5	255.2	21.9	0.2	100.2	60.8	0.3	17.5	464.6
Hungary	0.1	0.0	0.7	7.4	2.1	1.0	9.5	398.5	419.4
USA	12.4	28.3	48.6	54.7	58.2	44.5	56.2	38.1	341.0
Germany	10.6	39.0	21.3	40.4	39.0	67.4	85.4	36.6	339.8
Switzerland	3.2	2.6	38.6	8.7	24.7	33.5	36.3	118.0	265.7
France	0.2	5.3	17.9	78.1	36.9	15.1	8.6	4.0	166.1
Great Britain	5.0	21.7	30.5	28.1	-3.3	20.1	0.7	54.4	157.2
Russia	0.2	0.4	15.1	99.5	21.5	-4.4	4.5	0.6	137.5
Isle of Man				2.0	1.3	0.7	121.0	-0.1	124.9
Spain	0.0	52.6	43.2	3.7	1.0	5.1	0.1	4.0	109.6
Turkey	0.1	1.3	22.4	12.3	25.4	-9.7	15.3	8.0	75.0
South Korea	22.3	32.0	1.2	3.8	4.0	-9.2	0.4	0.2	54.7
Sweden	0.9	0.0	0.0	0.4	2.2	5.7	28.5	10.6	48.4
Denmark	1.1	0.0	1.5	-1.1	2.1	-0.5	4.1	29.9	37.0
Israel	0.0	0.1	0.1	14.0	8.3	0.1	3.1	2.6	28.3
Japan	0.0	1.5	2.8	1.8	1.6	3.1	13.6	2.5	26.9
Slovenia			0.0	0.0	0.2	0.0	0.0	22.9	23.1
Liechtenstein	0.1	0.1	2.5	4.8	4.0	6.8	6.4	-2.1	22.7
Ireland	0.0	0.1	7.1	15.8	3.2	-5.8	-2.1	1.6	19.9
Lebanon	0.3	0.7	0.0	2.4	0.3	-1.1	9.8	1.5	14.0
TOTAL	109.0	504.8	537.3	818.7	1001.6	812.9	904.7	1419.4	6108.4

INVEST BULGARIA
www.investbulgaria.com

Source: Bulgarian Central Bank

Οι κλάδοι που λαμβάνουν τις περισσότερες ΑΞΕ από το 1998 ως το 2002 (σχήμα 3.4, σελ.41) ήταν τράπεζες και άλλες οικονομικές δραστηριότητες (23,5%) υπηρεσίες εμπορίου και επισκευής (14,1%) τηλεπικοινωνίες (9,1%) πετρέλαιο, χημικές ουσίες, λάστιχο και πλαστικά (7,2%) και ορυκτά προϊόντα συμπεριλαμβανομένου του τσιμέντου και του γυαλιού (6,8%). (BFIA,2006)

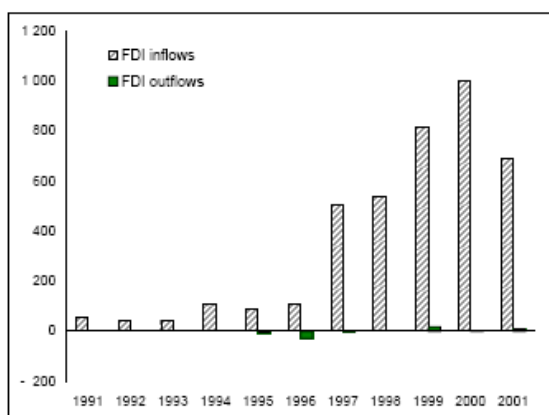
Σχήμα 3.4:

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από BFIA και nationsencyclopedia

Οι ροές ΑΞΕ στη Βουλγαρία αρχίζουν να αυξάνονται σημαντικά το 1997. Με ένα ετήσιο μέσο ποσοστό αύξησης 45% κατά τη διάρκεια 1996-2001, φθάνουν κοντά στα 700 εκατομμύρια δολάρια το 2001 (έναντι σε 100 εκατομμύρια το 1996) με σημείο αιχμής το 1 δις. δολλαρίων το 2000 (βλέπε σχήμα 3.5).

Σχήμα 3.5: Ροών ΑΞΕ, 1991-2001

Όπως δείχνουν τα στοιχεία της Διάσκεψης των ΗΕ για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD)²⁷ το μέγεθος των αποθεμάτων των ΑΞΕ που ήταν κάτι λιγότερο από 500 εκατομμύρια το 1995 - ανέρχεται σε 3,2 δισεκατομμύρια δολάρια το 2000. Την ίδια στιγμή οι εκροές ΑΞΕ είναι εξαιρετικά χαμηλές (10 εκ.\$ το 2001).

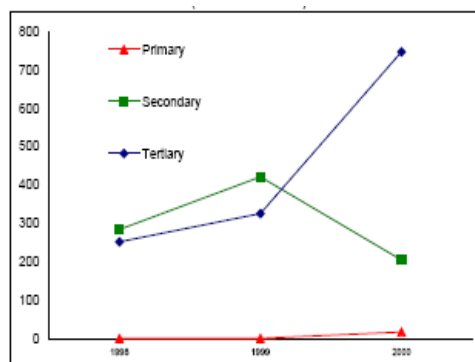
Οι εισροές ΑΞΕ στα τέλη τις δεκαετίας του 1990 και στις αρχές του 2000 συγκεντρώνονται κυρίως στον τριτογενή τομέα - που έχει λάβει περίπου τα τρία

τέταρτα όλων των ροών κατά τη διάρκεια της περιόδου 1998-2000. Συγκεκριμένα ο κλάδος των τραπεζών και της χρηματοδότησης απορροφά το μεγαλύτερο μέρος τα τελευταία χρόνια. Οι εμπορικές υπηρεσίες και οι τηλεπικοινωνίες είναι επίσης ιδιαίτερα ελκυστικές στους επενδυτές. Από την άλλη, η πτώση που σημειώνεται στα πετρελαιοειδή και τα πυρηνικά καύσιμα καθώς επίσης και στη μεταλλουργία μειώνουν τον όγκο των ΑΞΕ του δευτερογενή τομέα, (βλέπε σχήμα 3.6, σελ.42) και ενώ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 στη Βουλγαρία κυριαρχούν οι ξένες

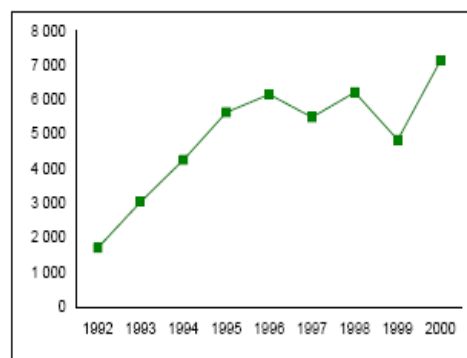
²⁷ Η έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη, που δημοσιεύεται σε ετήσια βάση θεωρείται ο πιο περιεκτικός και αξιόπιστος δείκτης των ΑΞΕ παγκοσμίως.

επενδύσεις στο δευτερογενή τομέα, στις αρχές του 2000 τα δεδομένα αναστρέφονται και η πλειοψηφία των επενδύσεων συγκεντρώνεται στο τομέα των υπηρεσιών²⁸. Το 2000, περισσότερες από 7.200 θυγατρικές έχουν αναπτύξει δραστηριότητες στη Βουλγαρία (σχήμα 3.7), τέσσερις φορές περισσότερες από ότι στις αρχές της δεκαετίας του '90. (UNCTAD, 2007)

Σχήμα 3.6: Εισροές ΑΞΕ ανά τομέα, (σε εκ. \$).

Σχήμα 3.7: Αριθμός ξένων θυγατρικών

Πηγή: UNCTAD, FDI in brief*: Bulgaria

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες αναλύσεις του Πρακτορίου Ξένων Επενδύσεων της Βουλγαρίας (BFIA), οι Greenfield επενδύσεις υπερβαίνουν μέχρι τώρα τα 1,5 δις.ευρώ. Εκτιμάται πως η εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων στη χώρα θα δημιουργήσει σχεδόν 10.500 θέσεις εργασίας. (enroportal, 2005)

Τα προκαταρκτικά στοιχεία της BNB δείχνουν η Αυστρία να είναι ο σημαντικότερος ξένος επενδυτής στη Βουλγαρία για το 2004 με 32,5% του συνολικού ποσού των ΑΞΕ. Η Αυστρία ακολουθείται από την Ελβετία (14,2%) και το ΗΒ (13,5%). Στη πρώτη θέση των επενδυτών για το 2006 βρίσκεται το ΗΒ με ποσοστό 17.2% και ακολουθούν η Ολλανδία και η Αυστρία, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στη τέταρτη θέση με ποσοστό 6.6% επί του συνόλου. (Bulgarian National Bank, 2007)

Τέλος, όσον αφορά τη τομεακή κατανομή των ΑΞΕ στη Βουλγαρία στοιχεία για τη περίοδο 1992-2001 παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα 3.3. Είναι προφανή η αύξησξ που παρουσιάζεται στους κλάδους του τριτογενή τομέα (η οποία γίνεται εντονότερη στις αρχές του 2000), όπως επίσης φαίνεται η πτώση που σημειώνεται στο μέγεθος των εiroών στο δευτερογενή τομέα κατά τα τελευταία 2 έτη. Πτώση, η οποία συνεχίζεται στα πρώτα χρόνια της νέας δεκαετίας.

²⁸ Όπως έχει προυποθεί στο κεφ.2, ο τομές των υπηρεσιών ήταν τελίως υπανάπτυκτος τα πρώτα χρόνια μετά το 1989. Στα τέλη της δεκαετίας του '90 οι ΑΞΕ στο Τριτογενή τομέα αποτελούσαν μόνο το 13% του συνόλου των ΑΞΕ στη Βουλγαρία. (Λαμπριανίδης, 2004)

**Πίνακας 3.3: Άμεσες ξένες επενδύσεις στην Βουλγαρία ανά κλάδο και έτος
Εισροές, (us \$million)**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Απόθεμα, τέλος- 2001 ²
Γεωργία	...	...	...	0.1	1.4	4.8	0.1	2.4	0.6	1.3	10.4
Βιομηχανία	0.2	20.8	28.2	94.5	172. 5	458. 5	310. 6	471. 2	318. 9	246. 5	2121.9
Κατασκευές	0.2	0.3	4.8	1.1	1.1	6.2	6.3	8.5	12.7	18.8	58.0
Εμπόριο	13.5	70.0	59.9	20.1	32.4	45.7	177. 4	124. 1	89.5	71.6	701.4
Τουρισμός	0.6	0.9	43.3	10.2	23.3	5.7	18.4	40.5	20.8	16.7	180.3
Μεταφορές	12.8	2.1	55.2	1.2	4.8	3.1	6.2	-11.7	10.1	2.7	56.4
Τηλεπικοινωνίες	6.1	4.0	...	...	0.9	3.6	23.2	14.1	14.9	177. 4	244.2
Χρηματοοικονομικά	...	1.9	18.8	32.3	15.4	64.3	72.2	119. 1	443. 2	62.8	830.0
Άλλα	1.2	2.5	0.7	3.1	4.6	44.4	5.5	52.7	90.8	53.1	256.7
Σύνολο	34.4	102.4	210.9	162.6	256.4	636.2	620.0	818.8	1001.5	650.9	4494.0

1. Άμεσες επένδυσης με την ιδιωτικοποίηση, Greenfield investments, προσθετές επενδύσεις σε εταιρίες με ξένη συμμετοχή, κοινοπραξίες (joint venture)
2. Σύνολο εισροών ΑΞΕ στην περίοδο 1992-2001

Πηγή: Bulgarian Foreign Investment Agency

3.3 Οι Ελληνικές Επιχειρήσεις στη Βουλγαρία

Μία νέα «έκρηξη» ξένων επενδύσεων παρατηρήται το 2006 στη Βουλγαρία, τάση που αναμένεται να συνεχιστεί και που συνδέεται με την είσοδο της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απόκτηση φυσικών συνόρων της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση με την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας από τη 1η Ιανουαρίου 2007 δημιουργεί νέες προοπτικές για τις δύο αναπτυσσόμενες οικονομίες, αλλά και για την Ελλάδα, που αποτελεί βασική πηγή προέλευσης ΑΞΕ σε αυτές. Οι ελληνικές επιχειρήσεις τόσο στη Βουλγαρία όσο και στη Ρουμανία έχουν επενδύσει το πρώτο εξάμηνο του 2006 περί τα 300 εκατ. ευρώ, περίπου όσα όλο το 2005. Συνολικά η Ελλάδα στο διάστημα της τελευταίας δεκαετίας είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος επενδυτής στη Βουλγαρία με συνολική αξία επενδύσεων περίπου 1,4 δισ. ευρώ. (Το Βήμα, 2006)

Στη Βουλγαρία λειτουργούν 1.500 ελληνικές επιχειρήσεις έχοντας δημιουργήσει πολλές δεκάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα στη Νότια Βουλγαρία, όπου λειτουργούν εργοστάσια-βιοτεχνίες παραγωγής ενδυμάτων και υποδημάτων. Η ελληνική επιχειρηματική παρουσία στη Βουλγαρία είναι ιδιαίτερα δυναμική στους τομείς των υπηρεσιών (κυρίως τράπεζες και τηλεπικοινωνίες), των τροφίμων και των ποτών, της παραγωγής ετοιμού ενδύματος.

Μεταξύ των σημαντικότερων ελληνικών επενδύσεων είναι η δραστηριοποίηση των πέντε ελληνικών τραπεζών, της Εθνικής, της Εμπορικής, της Πειραιώς, της Alpha Bank και της EFG Eurobank-Εργασίας, επενδύσεις στις οποίες τα επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στο επόμενο κεφάλαιο, όπου εξετάζεται η ελληνική παρουσία στο τραπεζικό κλάδο της Βουλγαρίας.

Πολύ σημαντικές επενδύσεις στη Βουλγαρία έχει πραγματοποιήσει ο ΟΤΕ στο χώρο της κινητής και σταθερής τηλεπικοινωνίας. Η εταιρεία κινητής τηλεφωνίας Globul SA, θυγατρική του ΟΤΕ από το 2001, έχει αποκτήσει τον Απρίλιο του 2005 άδεια για παροχή υπηρεσιών σταθερής τηλεφωνίας σε όλη την επικράτεια της Βουλγαρίας. Η Globul SA αριθμεί σήμερα περισσότερους από 2 εκατ. πελάτες κατέχοντας το 35% της αγοράς και καλύπτει το 86% της έκτασης της χώρας. Από το 2001 έχει επενδύσει 900 εκ. λέβα ή περίπου 450 εκ. ευρώ.

Τα τρία τελευταία έτη η ΕΚΟ-ΕΛΔΑ-Βουλγαρία - με 17 μέχρι στιγμής πρατήρια βενζίνης – επίσης έχει πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις. Σημειώνεται ότι τα ΕΛΠΕ σχεδιάζουν περαιτέρω επέκταση στην αγορά της Βουλγαρίας και της Σερβίας με στόχο τον έλεγχο του 10% των τοπικών αγορών τροφοδοσίας βενζίνης και με συνολική επένδυση ύψους 200 εκατ. δολαρίων (περίπου 70 εκατ. δολάρια αφορούν επενδύσεις στη Βουλγαρία ως το 2008).

Η 3Ε - Coca-Cola έχει ιδρύσει κοινές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία, εργοστάσιο συσκευασίας στη Σόφια και πρόσφατα έχει πραγματοποιήσει μια εξαγορά από κοινού με την Αθηναϊκή Ζυθοποιία του 80% της μεγαλύτερης βουλγαρικής ζυθοποιίας Zagorka. Ο όμιλος Δασκαλαντωνάκη - Eurobank - Γερμανός κατέχει το 67,05% του ξενοδοχείου «Sheraton Sofia». Η Δέλτα, που πρόσφατα πέρασε στην κατοχή της Nestle Hellas με επενδύσεις άνω των 15 εκατ. δολαρίων, δραστηριοποιείται στην παραγωγή και διανομή παγωτών και κατασκευής ψυκτικών θαλάμων. Ακόμη δραστηριοποιούνται η Chipita International (Vivartia), η Τυράς ΑΕ, η Μεβγάλ ΑΕ, η Μηχανική (κατασκευή και εκμετάλλευση ακινήτων), η Φλώρινα ΑΕ, η βιομηχανία παραγωγής σοκολάτας ION SA, η Intracom, ο Παπαστράτος ΑΕΒΕ, η ΣΕΚΑΠ, ο όμιλος Βιοχάλκο (Steelmet, SofiaMed & Stomana Ind.), η Alumil Milonas SA, ο Τιτάν ΑΕ, η Χαρτοποιία Θράκης και η υαλουργία Γιούλα, ο όμιλος Cyclon Hellas SA, η Jumbo SA και πολλοί άλλοι.

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της επιχειρηματικής κοινότητας, της ελληνικής οικονομικής διπλωματίας, αλλά και της ανάπτυξης του Χρηματιστηρίου της Αθήνας, αφορά τη συνεχιζόμενη επέκταση και εδραίωση των ελληνικών εταιρειών στα Βαλκάνια και συνολικά στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Πρόσφατα η Ένωση Χρηματιστηρίων Ελλάδος (ΕΧΑΕ) έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για συνεργασία με το Χρηματιστήριο Σόφιας κατά τα πρότυπα συνεργασίας με το Χρηματιστήριο Λευκωσίας.

Για πολλούς ξένους θεσμικούς επενδυτές οι ελληνικές εταιρείες θεωρούνται ελκυστικές ως οχήματα συμμετοχής στην ανάπτυξη των χωρών αυτών, οι οποίες από μόνες τους θεωρούνται υψηλού κινδύνου για τους επενδυτές των ανεπτυγμένων χωρών. Επίσης, οι κεφαλαιαγορές των Βαλκανικών χωρών βρίσκονται σε επίπεδο ανάπτυξης που καθιστά απαγορευτική τη συμμετοχή μεγάλων ξένων επενδυτών. Στελέχη πολυεθνικών εταιρειών βλέπουν την Ελλάδα και ως πύλη για τη διείσδυσή τους στην ευρύτερη περιοχή, καθώς ο ευρύτερος οικονομικός χώρος αποτελεί μια αγορά 60 εκατ. κατοίκων. Η Ελλάδα υποστηρίζουν πως θα μπορούσε να παίξει τον ρόλο της Αυστρίας αναφορικά με την οικονομική διείσδυση διεθνών εταιρειών στις αναπτυσσόμενες οικονομίες της Κεντρικής Ευρώπης. Ο ρόλος αυτός μάλιστα, αν η οικονομία της Ελλάδας ισχυροποιηθεί, δεν θα διαφοροποιηθεί ουσιαστικά όταν οι χώρες της περιοχής ενταχθούν στην ΕΕ, όπως π.χ. στην περίπτωση της Αυστρίας και αγορών όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία κ.ά. (Το Βήμα, 2006)

Πρίν κλείσουμε τη συζήτηση για τις ελληνικές ΑΞΕ στη Βουλγαρία και περάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, να σημειώσουμε συμπερασματικά με αυτά που προηγούνται και όσον αφορά την Ελλάδα ή μάλλον τις ελληνικές επιχειρήσεις, πως όσο πιο πολύ

σταθεροποιείται η Βουλγάρικη οικονομία τόσο πιο ελκυστική γίνεται για τις ξένες επενδύσεις, και επομένως αυξάνεται ο ανταγωνισμός ανάμεσα στον επενδυτών. Όπως είδαμε στον πίνακα 3.2 (σελ. 40) ορισμένες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, π.χ. η Ελβετία, η Ολλανδία ακόμη και το ΗΒ, αλλά και χώρες σαν την Ουγγαρία (η οποία είναι από τις κύριες χώρες προορισμού ΑΞΕ στη ΚΑΕ, ενώ πρόσφατα έχει αρχίσει να αποτελεί και χώρα προέλευσης ΑΞΕ στη περιοχή) πραγματοποίησαν τις πρώτες ΑΞΕ μεγάλου μεγέθους στη Βουλγαρική αγορά από το έτος 2003 και μετά. Οπότε, εκτός τα άλλα οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν και έναν συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνισμό από άλλες μεγάλες ξένες επιχειρήσεις που διεισδύουν τα τελευταία μερικά χρόνια όχι μόνο στην αγορά της Βουλγαρίας, αλλά και των υπόλοιπων Βαλκανικών κρατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στη Βουλγαρία είναι έντονη και αποτελεί από τις κυριότερες ΑΞΕ στη χώρα, ιδικά στη νέα περίοδο μετά το 2006 που χαρακτηρίζεται από την στροφή των ΑΞΕ από τον βιομηχανικό τομέα στον τομέα των υπηρεσιών. Θα δούμε στη συνέχεια πως η σημαντική θέση του ελληνικού τραπεζικού κλάδου στη Βουλγαρία, αλλά και στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες, οφείλεται στη συνεχή επέκταση (είτε άμεση είτε μέσω εξαγορών) των ελληνικών τραπεζών στη περιοχή κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, με αποτέλεσμα να εκτιμάται ότι σε λίγα χρόνια το 20% των κερδών των εγχώριων τραπεζών θα προέρχεται από τις αγορές αυτές προσφέροντας επιπλέον ανάπτυξη στις ελληνικές τράπεζες.

Πριν όμως περάσουμε στη παρουσίαση και την ανάλυση των ελληνικών τραπεζών, θα αναπτύξουμε λίγο περισσότερο το προφίλ της Βουλγαρίας, εμβαθύνοντας σε ορισμένα εγχώρια χαρακτηριστικά, τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονταν στο σύντομο προφίλ της, που παρουσιάστηκε στο πρώτο κεφάλαιο. Επιπλέον θεωρήθηκε χρήσιμο να αναφερθούμε σε κάποια χαρακτηριστικά της Πρωτεύουσας, όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων και η πλειοψηφία των ΑΞΕ. Στο δεύτερο μέρος αυτού του κεφαλαίου θα επικεντρωθούμε στον εγχώριο τραπεζικό τομέα, όπου η ελληνική παρουσία, όπως θα δούμε είναι πολύ έντονη.

4.1 Η Δυναμική της Εγχώριας Αγοράς

Βουλγαρία

Η Βουλγαρία καταλαμβάνει συνολική έκταση 110,910 χλμ², η οποία διαιρείται σε δύο ειδών μικρότερες διοικητικές ενότητες: περιφέρειες και νομούς. Από το 1987 έχουν δημιουργηθεί στην έκταση της χώρας 9 διοικητικές μονάδες –(Περιφέρειες). Στη Βόρεια Βουλγαρία, από Δύση προς Ανατολή βρίσκονται οι τέσσερις περιφέρειες Montana, Lovech, Ruse και Varna. Στη Νότια Βουλγαρία, από Δύση προς Ανατολή είναι οι περιφέρειες με κέντρο τις πόλεις Sofia, Plovdiv, Xaskovo και Bourgas. Τέλος, η πόλη της Σόφιας αποτελεί από μόνη της την ένατη περιφέρεια της χώρας.²⁹ Εκτός από της περιφέρειες η Βουλγαρία υποδιαιρείται σε 28 νομούς, που έχουν δημιουργηθεί με Νόμο του 1959, επομένως προϋπήρχαν τις περιφέρειες. Ο συνολικός αριθμός των Δήμων είναι 278, μέσα στον οποίο περιλαμβάνονται και οι 24 Δήμοι της Πρωτεύουσας. Η Βουλγαρία έχει καλά αναπτυγμένο αστικό δίκτυο που αποτελείται από 250 πόλεις και περισσότερα από 5000 χωριά. (Penin R., 2000, σελ. 134-138, 152)

Η μοναδική μέγα πόλη της χώρας (με πληθυσμό μεγαλύτερο του 1 εκατομμυρίου) είναι η Σόφια. Όσον αφορά τα στοιχεία για τον αριθμό των πόλεων της αμέσως επόμενης κατηγορίας (με περισσότερους από 100χιλ. κατοίκους), παρατηρείται μια απόκλιση ανάμεσα των τιμών διαφορετικών πηγών. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥ, οι πόλεις με πληθυσμό άνω των 100 000 είναι 7³⁰ (πίνακας 4.1). Περισσότερες από 15 είναι οι πόλεις που ξεπερνούν τους 50 000 κατοίκους και περισσότερες από 20 οι

²⁹ Συχνά συναντάμε και μία άλλη, μην επίσημη, διαίρεση της χώρας, που χρησιμοποιείται από διάφορους αναλυτές και οργανισμούς (όπως τη Παγκόσμια Τράπεζα π.χ.). Με βάση αυτήν η Βουλγαρία χωρίζεται σε 6 βασικές γεωγραφικές περιοχές: τρεις στο βόριο τμήμα και τρεις στο νότιο τμήμα της Βουλγαρίας.

³⁰ μέχρι και 10 αριθμούν σύμφωνα με άλλες πηγές της δημόσιας διοικήσεως

πόλεις με πληθυσμό άνω των 20 000. Τα τελευταία χρόνια η Βουλγαρία αντιμετωπίζει έντονο δημογραφικό πρόβλημα. Η χώρα έχει από τους βραδύτερους ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού παγκοσμίως. Η αύξηση του πληθυσμού είναι αρνητική από τις αρχές του 1990, σαν αποτέλεσμα της εκτεταμένης οικονομικής κρίσης και της έντονης εξωτερικής μετανάστευσης³¹. Μία έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας εξετάζει τον πιθανό αντίκτυπο αυτής της δημογραφικής μετάβασης σε μια σειρά ζητημάτων, από τις αγορές εργασίας στις συνταξιοδοτικές πολιτικές, και από την υγειονομική περίθαλψη στις αποταμιεύσεις και τις αγορές. Σύμφωνα με την έκθεση σε πολλές βιομηχανικές χώρες, όπως Γαλλία, Ιταλία, Ιαπωνία, ο πληθυσμός γεράσκει και θα αρχίσει να μειώνεται μετά το 2010. Και όμως ο μοναδικός συνδυασμός του ταχύτατα γεράσκων και ταυτόχρονα σχετικά φτωχό πληθυσμό τον συναντάμε μόνο σε μερικές χώρες της ΝΑΕ. (Worldbank, 2007)

Σχετικό με το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα είναι το γεγονός πως από το 1990 και μετά οι μοναδικές πόλεις στις οποίες παρουσιάζετε αύξηση του πληθυσμού είναι η Σόφια και η Βάρνα, όπως και οι δύο μικρές πόλεις της ΝΑ Βουλγαρίας –Petrich και Sandanski. Ο πληθυσμός της Bourgas παραμένει σταθερός, ενώ όλες οι υπόλοιπες πόλεις της χώρας παρουσιάζουν μείωση του πληθυσμού. (guide-bulgaria, 2007)

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο πληθυσμός της Βουλγαρίας αποτελείται κυρίως από το βουλγάρικο έθνος (83,9%)³². Τα βουλγάρικα³³ είναι η μόνη επίσημη γλώσσα της χώρας. Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται σε 70.6%.

Πίνακας 4.1: Οι 10 μεγαλύτερες πόλεις της Βουλγαρίας:

Πόλη	Πληθυσμός
Sofija	1,138,950
Plovdiv	341,464
Varna	312,026
Burgas	189,529
Ruse	158,201
St. Zagora	141,489
Pleven	115,354
Sliven	96,010
Dobrič	94,078
Šumen	86,774

Η οικονομία συρρικνώθηκε εντυπωσιακά μετά από το 1989 και το βιοτικό επίπεδο μειώθηκε κατά περίπου 40%, και μετά από 14 χρόνια, το 2004 επανέκτησε στα επίπεδα που ήταν πριν το 1990. Στην επιβράδυνση της βουλγαρικής οικονομίας συνέβαλλαν οι κυρώσεις των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στη Γιουγκοσλαβία και το Ιράκ. Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του Zhan Videnov το 1996, η οικονομία κατέρρευσε λόγω του ασταθούς τραπεζικού συστήματος και της έλλειψης διεθνούς οικονομικής υποστήριξης. Πολλές τράπεζες δεν κατάφεραν να επιβιώσουν στη κρίση και είτε χρεοκόπησαν είτε τερμάτισαν τις λειτουργίες τους.

Πηγή: στοιχεία από το citypopulation.de/Bulgaria

³¹ Από το 1990, όταν ο πληθυσμός της χώρας ήταν κοντά στα 9 εκατομμύρια, ως σήμερα έχει μειωθεί με άνω του 1 εκ. ατόμων Σύμφωνα με στοιχεία του ΕΣΥ της Βουλγαρίας, (nsi.bg, 2007) στο τέλος του 2006 ο συνολικός πληθυσμός της χώρας ήταν 7 679 290 κατοίκους.

³² με δύο αρκετά μεγάλες μειονότητες, Τούρκους (9.4%) και Τσιγγάνους (4,7%). Το υπόλοιπο 2,0% περιλαμβάνει περίπου 40 μικρότερες μειονότητες, οι πιο πολυάριθμες των οποίων είναι οι Ρώσοι, οι Αρμένιοι, οι Βλάχοι, οι Εβραίοι κ.λπ.

³³ είναι μέλος της ομάδας των σλαβικών γλωσσών

Ο αριθμός των τραπεζών περιορίστηκε σημαντικά και οι περισσότερες από αυτές που διατηρήθηκαν σε λειτουργία, εξαγοράστηκαν στη διαδικασία της ιδιωτικοποίησης που ακολούθησε τη κρίση. Από το 1997, η χώρα μπήκε ξανά στην πορεία της αποκατάστασης. Το ΑΕΠ αυξάνεται σταθερά με 5-6% ετήσια, το ύψος των εισερχόμενων ΑΞΕ επίσης αυξάνεται συνεχώς συνεισφέροντας στη μείωση της ανεργίας (το ποσοστό έπεσε κάτω από 9% το 2006) και στη βελτίωση του επιπέδου των μισθών. Το κράτος έχει καταφέρει να πετύχει μακροοικονομική σταθερότητα, και από τον Ιανουάριο του 2007 έχει την ιδιότητα μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα δύο προβλήματα που ακόμη δεν μπορούν να λυθούν είναι ο σχετικά υψηλός πληθωρισμός και το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο που οδηγεί σε έλλειμμα του προϋπολογισμού. Ο βασικός λόγος για το έλλειμμα είναι η δυσαναλογία στο ισοζύγιο του εξωτερικού εμπορίου, που προκαλείται από την υψηλή εσωτερική ζήτηση και τις αυξανόμενες τιμές των εισαγόμενων προϊόντων. Ευτυχώς η Βουλγαρία είναι σε θέση να έλκει όλο και περισσότερες ΑΞΕ, οι οποίες αντισταθμίζουν ένα μεγάλο μέρος του εμπορικού ελλείμματος. (Mazurek M., 2006, Intelace)

Σχήμα 4.1

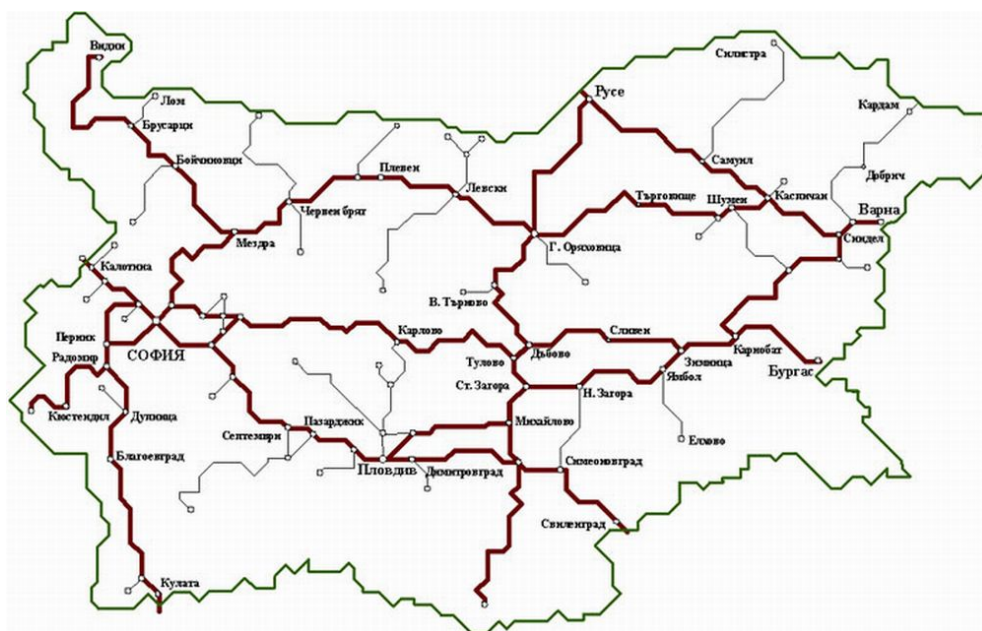
Στο πάνω σχήμα απεικονίζεται ο ρυθμός αύξησης των μισθών σε σχέση με τους ρυθμούς που επικρατούν στην Ελλάδα και στην Ευροζώνη. Παρά την εντυπωσιακή αύξηση που παρουσιάζει από τα μέσα του 2003 έως το 2006, όπου σταθεροποιείται, η υπερβολικά χαμηλή βάση των μισθών στη Βουλγαρία είναι καθοριστική, και παρόλο που τα επίπεδα της κατανάλωσης σημειώνουν μια άνοδο τα τελευταία χρόνια, το επίπεδο διαβίωσης δεν μπορεί να συγκρίνεται με το αντίστοιχο της Ελλάδας ή των παλαιότερων μελών της ΕΕ. Ωστόσο δεν παύει να αποτελεί ένα ευχάριστο και ενθαρρυντικό γεγονός για την εγχώρια οικονομία.

Η Βουλγαρία έχει πολύ καλά αναπτυγμένο δίκτυο μεταφορών. Μέσω του Δούναβη συνδέεται με χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, και μέσω της Μαύρης Θάλασσας και το Βόσφορο με τη Μεσόγειο. Πολύ πρόσφατα ξεκίνησε λειτουργία το νέο αεροδρόμιο της Σόφιας, αρκετά πιο μεγάλο και πιο μοντέρνο από το παλιό.

Πέντε από τους δέκα διευρωπαϊκούς διαδρόμους περνούν από το έδαφος της χώρας. Το συνολικό μήκος των ασφαλοστρωμένων δρόμων είναι 102.016 χλμ των οποίων 416 χλμ είναι εθνικό οδικό δίκτυο. Το μήκος των σιδηροδρόμων είναι 6.500 χλμ των οποίων περισσότερο από 60% είναι ηλεκτροκίνητα. Το οδικό και το σιδηροδρομικό δίκτυο καλύπτουν όλη την έκταση της χώρας καθιστώντας εύκολη τη πρόσβαση ακόμα και σε μικρούς και απομακρυσμένους τόπους και οικισμούς.

Χάρτης 4.1:

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Βουλγαρίας

Πηγή: mtc.government.bg

Στο διάστημα Ιανουάριο- Ιούλιο του 2004 ο Κεντρικός Σιδηροδρομικός Σταθμός της Σόφιας έχει εξυπηρετήσει 2,330,000 επιβάτες. Κατά μέσο όρο 10,900 άτομα περνάνε από τον σταθμό καθημερινά, όπως και κατά μ.ο. 166 τρένα (84 αφίξεις και 82 αναχωρήσεις).

Το μετρό της Σόφιας έχει τρεις γραμμές με συνολικό μήκος περίπου 48 χλμ και 52 σταθμών, αλλά μόνο ένα τμήμα είναι ολοκληρωμένο και βρίσκεται σε λειτουργία. (bueker.net, 2007) Στις μεταφορές της Πρωτεύουσας θα αναφερθούμε λίγο αργότερα, αφού παρουσιάσουμε πρώτα κάποια χαρακτηριστικά του διοικητικού και οικονομικού προφίλ της.

Σόφια

Η Σόφια είναι η Πρωτεύουσα της Βουλγαρίας και μία από τις παλαιότερες πόλεις της Ευρώπης. Με πληθυσμό που ξεπερνά τους 1,270,000 κατοίκους είναι ο 14^{ος} μεγαλύτερος Δήμος στην ΕΕ, και με 1,380,406 κατοίκους στη μητροπολιτική περιοχή είναι η μεγαλύτερη πόλη με τις μακράν υψηλότερες πυκνότητες στη χώρα. Βρίσκεται στη δυτική Βουλγαρία, στους πρόποδες του ορεινού όγκου Vitosha, και αποτελεί το διοικητικό, πολιτιστικό, οικονομικό, και εκπαιδευτικό κέντρο της Βουλγαρίας.

Η πόλη της Σόφιας είναι έναν από τους 28 νομούς της Βουλγαρίας (να μην γίνει σύγχυση με την επαρχία της Σόφιας, η οποία περιβάλλει αλλά δεν περιλαμβάνει την πόλη). Η έκτασή της χωρίζεται σε 24 δήμους. Στον πίνακα 4.2 έχουν καταχωρηθεί όλοι οι δήμοι της πρωτεύουσας με βάση το πληθυσμιακό τους μέγεθος. Στους δύο δήμους που ηγούνται τη κατάταξη, έχοντας πληθυσμό που υπερβαίνει τους 100 χιλ. κατοίκους θα αναφερθούμε με λίγα λόγια στη συνέχεια. Ο πίνακας παρέχει στοιχεία και για το επίπεδο ανεργίας σε κάθε Δήμο. Όπως φαίνεται τα ποσοστά ανεργίας είναι πολύ χαμηλότερα από ό,τι σε άλλα μέρη της χώρας. Το 1999 ήταν 2,45% του ενεργού πληθυσμού ακολουθώντας μια πτωτική πορεία, έναντι σε 8,97% για το σύνολο της Βουλγαρίας. Ελάχιστοι είναι οι δήμοι όπου το ποσοστό ανεργίας υπερβαίνει το 5%.

Το ποσοστό γέννησης μειώνεται σταθερά τα τελευταία 15 χρόνια, ενώ το ποσοστό θανάτων συνεχώς αυξάνεται. Εντούτοις, ενώ στην ουσία ο πληθυσμός μειωνόταν κατά 4,3% η έντονη αστικοποίησης και μετανάστευση προς τη Πρωτεύουσα ήταν η αιτία ο πληθυσμός της Σόφιας να αυξάνεται στην πράξη.

Πίνακας 4.2: Οι Δήμοι του ΠΣ της Πρωτεύουσας

Δήμος	Ανεργία*	Πληθυσμός	Δήμος	Ανεργία*	Πληθυσμός
<u>Lyulin</u>	5,4	120,897	<u>Vrabnitsa</u>	4,6	47,417
<u>Mladost</u>	4,2	110,852	<u>Ovcha kupel</u>	3,8	47,380
<u>Poduyane</u>	4,5	85,996	<u>Lozenets</u>	3,3	45,630
<u>Nadezhda</u>	3,8	77,000	<u>Vitosha</u>	3,5	42,953
<u>Krasno selo</u>	3,7	72,302	<u>Sredets</u>	4,0	41,000
<u>Iskar</u>	3,9	69,896	<u>Ilinden</u>	4,5	37,256
<u>Slatina</u>	4,1	65,772	<u>Oborishte</u>	2,8	36,000
<u>Krasna polyana</u>	9,2	65,442	<u>Izgreve</u>	3,1	33,611
<u>Triaditsa</u>	3,7	65,000	<u>Novi Iskar</u>	4,5	26,544
<u>Serdika</u>	3,6	52,918	<u>Pancharevo</u>	5,3	24,342
<u>Studentski grad</u>	2,9	50,368	<u>Kremikovtsi</u>	5,8	23,599
<u>Vazrazhdane</u>	5,3	47,794	<u>Bankya</u>	10,4	9,186
TOTAL				4,5	1,270,450

*Η ανεργία είναι σε ποσοστά για το έτος 2004

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα, στοιχεία του ΕΣΙ της Βουλγαρίας www.nsi.bg/Population και www.sofia.bg

Η **Lyulin** είναι η μεγαλύτερη συνοικία της Σόφιας. Βρίσκεται στις δυτικές παρυφές της πόλης και διαιρείται σε 10 υποπεριοχές. Ο πληθυσμός του συγκροτήματος είναι 120.000 κατοίκους, οι οποίοι έχουν στη διάθεσή τους όλα τα είδη δημόσιων συγκοινωνιών. Είναι σχετικά καινούριο συγκρότημα κατοικίας. Τα έργα υποδομών έχουν ξεκινήσει το 1971 και η πρώτη πολυκατοικία έχει χτισθεί το 1973.

Η **Mladost** είναι η δεύτερη μεγαλύτερη συνοικία της Σόφιας, με πληθυσμό που ξεπερνά τους 110.000 κατοίκους. Βρίσκεται νοτιο-ανατολικά της κεντρικής ζώνης της πόλης και καταλαμβάνει περίπου 10% της έκτασής της. Οι πρώτες πολυκατοικίες

έχουν χτισθεί στα μέσα της δεκαετίας το '60. Τώρα είναι ανάμεσα στις πιο μοντέρνες και γρήγορα αναπτυσσόμενες περιοχές της Πρωτεύουσας. Θεωρείται καλό σημείο για επένδυση, ειδικά μετά τη πρόσφατη χωροθέτηση του Επιχειρηματικού Πάρκου της Σόφιας σε μία από τις υποπεριοχές (δημοτικά διαμερίσματα) του συγκροτήματος. Ο τομέας των υπηρεσιών παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής και στη μείωση της ανεργίας. Στην έκταση της Mladost βρίσκονται πολλά κτήρια της Δημόσιας Διοίκησης, κτήρια γραφείων, αντιπροσωπίες αυτοκινήτων (όπως Toyota, BMW, Volvo, Opel), μερικά εμπορικά κέντρα, 11 υπεραγορές (όπως Metro, Kaufland, Billa, Praktiker, Technopolis, Technomarket κ.α.), άλλα μικρότερα supermarkets και πάνω από 3, 200 εμπορικά καταστήματα. Στο ΕΠ έχουν παρουσία όλες οι ελληνικές τράπεζες, όπως θα δούμε στο δεύτερο μέρος αυτού του κεφαλαίου, συνεισφέροντας στην ανάπτυξη ισχυρών οικονομιών χωρικής συγκέντρωσης αλλά και απολαμβάνοντας την ίδια στιγμή τα πλεονεκτήματα που αυτές οι οικονομίες προσφέρουν.

Οι μεταφορικές υπηρεσίες της πόλης εκτελούνται μέσω 21 γραμμών τραμ, 11 γραμμών τρόλεϊ και περίπου 200 γραμμών λεωφορείων. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί και το Μετρό, το οποίο βρίσκεται σε λειτουργία από το 2000, και έχει συνολικό μήκος γραμμών 48 χιλ. και 52 σταθμούς. Υπάρχουν επίσης τέσσερις τελεφερίκ (δύο-καμπίνων και δύο-καθισμάτων), που συνδέουν τη Σόφια με το εθνικό πάρκο Vitosha. Οι δημόσιες συγκοινωνίες έχουν ιδιαίτερη κοινωνικοοικονομική σημασία, καθώς περίπου 85% των πολιτών που μετακινούνται καθημερινά, χρησιμοποιούν δημόσιες συγκοινωνίες. (www.sofia.bg, 2007)

Η Σόφια είναι το σημαντικότερο κέντρο της οικονομικής ζωής της χώρας, όπου βρίσκονται η Κεντρική Τράπεζα της Βουλγαρίας, το Χρηματιστήριο της Σόφιας, καθώς επίσης και οι έδρες και το μεγαλύτερο αριθμό καταστημάτων όλων των τραπεζών της χώρας. Οι κατασκευές, το εμπόριο και οι μεταφορές είναι οι άλλοι σημαντικοί τομείς της τοπικής οικονομίας. Όλο και περισσότερο, η Σόφια προσελκύει την προσοχή των Δυτικο-ευρωπαϊκών και Αμερικάνικων πολυεθνικών ως σημείο outsourcing (προμήθεια φυσικού κεφαλαίου και λειτουργιών από εξωτερικές πηγές³⁴). (Σκορδίλη Σ., 2006, σελ. 89) Μετά την κατάρρευση του Κομμουνισμού στη Βουλγαρία το 1989, με την «απελευθέρωση» των αγορών, μεγάλες διεθνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες προηγουμένως δεν είχαν παρουσία στην εγχώρια αγορά, πραγματοποίησαν επενδύσεις, οι πλειοψηφία των οποίων στη Σόφια, όπου μπορούν να επωφεληθούν από οικονομίες αστικής συγκέντρωσης.

Οι οικονομίες αστικής συγκέντρωσης είναι η μία από τις δύο μορφές οικονομιών χωρικής συγκέντρωσης. Είναι εξωτερικές οικονομίες³⁵ που προκύπτουν από τη χωροθέτηση της επιχειρήσεως σε μία αστική περιοχή, προσφέροντάς της πλεονεκτήματα όπως μείωση του κόστους λειτουργίας, μέσω της εκμετάλλευσης της οικονομικής και κοινωνικής υποδομής των πόλεων, τη πρόσβαση σε κεντρικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου καθώς και σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. (Σκορδίλη Σ., 2005, σελ. 22-25, 43-44)

³⁴ Το **outsourcing** χρησιμοποιεί εμπειρογνώμονες έξω από την επιχείρηση για να εκτελούν συγκεκριμένες υπηρεσίες που πριν εκτελούσε η ίδια η επιχείρηση. Η απόφαση λαμβάνεται συχνά με σκοπό να μειωθούν οι δαπάνες της επιχείρησης, ή για να γίνει αποδοτικότερη χρήση της εργασίας, του κεφαλαίου, της τεχνολογίας και των πόρων.

³⁵ οικονομίες που δεν έχουν να κάνουν με την εσωτερική οργάνωση των επιχειρήσεων, αλλά προκύπτουν από τη περιοχή χωροθέτησής τους

4.2 Η Θέση των Ελληνικών Τραπεζών στο Τραπεζικό Κλάδο της Βουλγαρίας

Αυτό το υποκεφάλαιο εξετάζει τις 10 μεγαλύτερες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη σημερινή εγχώρια τραπεζική αγορά, εστιάζοντας στην επέκταση εκτός συνόρων των τεσσάρων ισχυρότερων ελληνικών τραπεζών και στη δραστηριότητά και χωροθέτησή τους στην Βουλγάρικη αγορά.

Όπως έχει προαναφερθεί, από το έτος 2000 και μετά ο κλάδος των τραπεζών αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς, με το ετήσιο ποσοστό αύξησης να υπερβαίνει το 26%. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους που έχει οδηγήσει στην αύξηση είναι η εκρηκτική αύξηση δανείων, ιδικά κατά τη διάρκεια της περιόδου 2004-2006. (Mazurek M., 2006)

Ας αρχίσουμε με το ενδιαφέρον γεγονός ότι για πολλά χρόνια εκτός από τη Κεντρική Τράπεζα της Βουλγαρίας υπήρχε μόνο μια τράπεζα καταθέσεων για συναλλαγές με τους πολίτες – η DSK bank (Κρατικό Ταμείο Αποταμιεύσεων), η οποία ιδρύθηκε το 1951 και λειτουργούσε μονοπωλιακά στην αγορά ως το 1964, όταν ιδρύθηκε η Bulbank, επίσης ιδιοκτησία του κράτους. Με τη μετάβαση προς την ελεύθερη αγορά που ξεκίνησε το 1989 ιδρύθηκαν στη Βουλγαρία ένα μεγάλο αριθμό δημόσιων και ιδιωτικών τραπεζών, πολλές των οποίων όμως δεν κατάφεραν να επιβιώσουν μετά την οικονομική κρίση του 1996-97 που προκάλεσε τη κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος. Σήμερα στη Κεντρική Τράπεζα είναι καταχωρημένες 29 εμπορικές τράπεζες, οι περισσότερες των οποίων με ξένη συμμετοχή.

Μετά τις εκτενές ιδιωτικοποιήσεις που έλαβαν χώρα στο τέλος της περασμένης και τις αρχές της νέας δεκαετίας έχει περιοριστεί σημαντικά ο αριθμός των βουλγάρικων τραπεζών ή μάλλον αυτών με έστω κάποια βουλγάρικη συμμετοχή. Στις πρώτες 10 τράπεζες της χώρας, μόνο μία - η CCB (Central Cooperative Bank) ανήκει με το 67.7% στο Βουλγάρικο Όμιλο επιχειρήσεων «Chimimport». Σε άλλες δύο τράπεζες, την FIB (First Investment Bank-Αυστρίας), και την EIB (Economic and Investment Bank -Ιρλανδία, 35%) η Βουλγάρικη συμμετοχή ξεπερνάει το 20%, ενώ στις υπόλοιπες επτά τράπεζες είναι μηδαμινή, σε ορισμένες περιπτώσεις δεν ξεπερνά ούτε το 1%.

Να διευκρινίσουμε πως στη συνέχεια θα μας απασχολήσει μόνο η ομάδα των δέκα μεγαλύτερων τραπεζών, που εξάλλου αποτελεί πάνω του 90% του κλάδο, με βάση του ενεργητικού, των χορηγήσεων και των καταθέσεων. Στον πίνακα 4.3, όπου υπάρχουν στοιχεία για τα μεγέθη των δέκα τραπεζών, συμπεριλαμβάνονται και τρεις τράπεζες εκτός της δεκάδας, η Alpha Bank, μιας και εξετάζουμε την θέση των ελληνικών τραπεζών στη βουλγάρικη αγορά, και η Citibank και ING, καθώς αποτελούν δύο από τις μεγαλύτερες τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Από την ομάδα των μεγάλων τραπεζών, η πρώτη ξένη τράπεζα που ξεκίνησε δραστηριότητες στη βουλγάρικη αγορά ήταν η Τράπεζα Πειραιώς το 1993. Ακολουθεί η ING το 1994, και ένα χρόνο αργότερα το 1995 η Alpha Bank (Greece) και η Raiffeisen Bank (Austria). Το 1996 άνοιξε το πρώτο της κατάστημα η ΕΤΕ, ενώ τέσσερα χρόνια αργότερα, το 2000 ο Όμιλος NBG μέσω της ιδιωτικοποίησης απέκτησε το 99.9% της βουλγάρικης UBB, μία από των τριών ισχυρότερων τραπεζών της χώρας. Το 1998 μέσω άμεσης επένδυσης «μπήκε» στην εγχώρια αγορά η Citibank, η οποία με τα δύο καταστήματά της (ένα στη Σόφια και ένα στη Βάρνα), έχει πολύ περιορισμένη κάλυψη και απέχει πολύ από τα μεγέθη των πρώτων δέκα τραπεζών. Οι επόμενες τρεις τράπεζες που πραγματοποίησαν επενδύσεις στο τραπεζικό κλάδο της Βουλγαρίας είναι η Societe Generale, (Paris) μέσω της εξαγοράς του 97.95% της Expressbank, το 1999, η UniCredito Italiano το έτος 2000 μέσω της

εξαγοράς του 86.14% της κρατικής Bulbank και ο όμιλος EFG Eurobank Ergasias μέσω της εξαγοράς του 75.33% της βουλγάρικης Postbank το 2002. Η Eurobank στα τέλη του περασμένου έτους πρόσθεσε στο ενεργητικό της και το 91.20% της DZI Bank, ενισχύοντας σημαντικά με αυτόν τον τρόπο τη παρουσία της σε ολόκληρη τη χώρα αλλά και το μερίδιο αγοράς και τη σχετική της θέση στον κλάδο. Τέλος, τον Οκτώβριο του 2003 η Ουγγρική OTP Bank εξαγόρασε το πιστωτικό ίδρυμα DSK Bank, που από το 2000 αποτελούσε τον ηγέτη στην εγχώρια τραπεζική αγορά μέχρι πολύ πρόσφατα (τον Απρίλιο του 2007) που μετά τη δημιουργία της UniCredit-Bulbank, (μέσω της συγχώνευσης της UniCredit (Ιταλία), με τις δύο αυστριακές HVB και Hebros Bank) η DSK Bank πέρασε στη δεύτερη θέση της κατάταξης. (Βλέπε πίνακα 4.3, σελ. 54)

Έχει ενδιαφέρον πως και οι δέκα μεγαλύτερες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία έχουν εισέλθει στην εγχώρια αγορά μέσω της απόκτησης κάποιας τοπικής τράπεζας. Αντιθέτως, οι τρεις τελευταίες τράπεζες που συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα 4.3, έχουν εισέλθει στην αγορά με τη μέθοδο της εσωτερικής επέκτασης, πραγματοποιώντας άμεση επένδυση. Παρά το γεγονός ότι οι εξαγορές ενέχουν σημαντικούς κινδύνους για την επιχείρηση-αγοραστή, μάλλον τα πλεονεκτήματα της μεθόδου υπερτερούν και καθιστούν αυτό τον τρόπο διεξόδου πιο αποτελεσματικό, τουλάχιστον όσον αφορά τη συγκεκριμένη αγορά. Όπως φανερώνουν τα στοιχεία του πίνακα, παρόλο που η Alpha και ING είναι από τις πρώτες ξένες τράπεζες που λειτουργούν στη βουλγάρικη αγορά, ενώ η Citibank είναι μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο, σε τούτη τη περίπτωση έχουν μείνει πίσω στη κατάταξη.

Η τελευταία στήλη του πίνακα 4.3 δείχνει τον αριθμό καταστημάτων της κάθε τράπεζας και σε παρένθεση των αριθμό των καταστημάτων στη πρωτεύουσα. Μπορούμε να παρατηρήσουμε πως ο αριθμός αυτός δεν σχετίζεται με το πότε ξεκίνησε να δραστηριοποιείται η κάθε τράπεζα στην εγχώρια αγορά, διότι εφόσον η διείσδυσή τους πραγματοποιήθηκε μέσω εξωτερικής επέκτασής, με την εξαγορά αποκτούσαν και το ήδη υπάρχον δίκτυο της επιχείρησης-στόχο. Έτσι π.χ. η OTP Bank που εισήλθε τελευταία στη Βουλγαρία το 2003, όταν εξαγόρασε τη DSK Bank, έχει σήμερα το μεγαλύτερο αριθμό καταστημάτων (363, τα 64 των οποίων στη Σόφια). Όλες οι τράπεζες της δεκάδας απασχολούν μεγάλο αριθμό υπάλληλων (ο αριθμός κυμαίνεται μεταξύ 1100 και 4000 υπαλλήλους) και έχουν αναπτυγμένα δίκτυα καταστημάτων με ικανοποιητική γεωγραφική κάλυψη που σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνει και μέχρι πολύ μικρούς οικισμούς.

Πίνακας 4.3: Οι μεγαλύτερες τράπεζες της εγχώριας αγοράς

*(BGN, 000)

ΤΡΑΠΕΖΕΣ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ*	ΔΑΝΕΙΑ*	ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ*	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ*	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
UniCredit Bulbank	8.046.295	4.210.240	6.382.304	134.770	326 (21)
Bulbank	4.209.525	2.022.996	3.339.959	77.390	
HVB	2.914.560	1.715.225	2.274.950	42.912	
HB	922.210	472.019	767.395	14.468	
DSK bank	6.060.414	3.536.429	4.555.264	186.691	363 (64)
UBB	3.960.705	2.748.680	2.993.230	142.608	153 (36)
NBG Group					
Raiffeisen bank	3.906.235	1.608.451	2.842.797	67.636	120 (24)
FIB	3.115.046	1.754.577	2.499.781	28.747	113 (27)
Postbank	2.870.185	1.627.668	2.360.395	43.193	
DZI	1.037.642	449.290	928.472	1.728	
EFG Group	3.907.827	2.076.958	3.288.867	44.921	248
Piraeus	1.572.518	1.073.834	1.328.243	19.152	73 (24)
EIB	1.378.530	611.325	1.197.247	29.978	95 (45)
S.G. Expressbank	1.249.442	886.862	993.753	40.494	116 (22)
CCB	1.131.654	554.112	927.228	11.914	226 (63)
Alpha bank	413.707	238.173	404.160	932	63 (18)
Citibank	348.126	153.677	331.575	4.226	2 (1)
ING	558.795	128.366	487.684	6.008	9 (3)

Σημείωση: τα στοιχεία της τελευταίας στήλης έχουν προκύψει από καταμέτρηση των καταστημάτων από τους δικτυακούς τόπους των αντίστοιχων τραπεζών.

Πηγή: BNB, 2007

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί ένα σύντομο προφίλ της UniCredit Bulbank, η τράπεζα που ηγείται στο τραπεζικό κλάδο της βουλγαρίας, όπως και 4 περιπτώσεις μελέτης, που αφορούν την επέκταση και τη χωροθέτηση των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών στην εγχώρια αγορά.

UniCredit Bulbank -Σύντομο προφίλ

Η Bulbank καλύπτει το σύνολο των εργασιών και δραστηριοτήτων του χρηματοοικονομικού τομέα στην στη Βουλγαρία (universal banking profile). Είναι η μεγαλύτερη τράπεζα και ηγέτης στη τραπεζική αγορά της Βουλγαρίας. Πρόσφατα αναπτυσσόταν πιο αργά από τους κύριους ανταγωνιστές της και έχασε την ηγετική θέση στην αγορά από την τράπεζα DSK (μέλος του OTP Group- Ουγγαρίας).

Η Bulbank έχει ιδρυθεί το 1964 με το όνομα Bulgarian Foreign Trade Bank, εξολοκλήρου ιδιοκτησία του κράτους με ειδίκευση στις πληρωμές και τη χρηματοδότηση του εξωτερικού εμπορίου.

- ✓ 1969-1985: Άνοιξαν αντιπροσωπευτικά γραφεία της τράπεζας στο Λονδίνο, τη Φρανκφούρτη και τη Βιέννη. Η τράπεζα συνέχισε να διευρύνει το δίκτυό της και σε άλλες χώρες του κόσμου.
- ✓ 1998- Ξεκίνησε η διαδικασία για την ιδιωτικοποίηση της Bulbank
- ✓ 2000- Η ιδιωτικοποίηση της Bulbank ολοκληρώνεται στις 2 Οκτωβρίου του 2000, με τη μεταφορά των μετοχών της στην UniCredito Italiano SpA και την Allianz AG, οι οποίες αποκτούν αντίστοιχα το 93% και το 5% από τα κεφάλαια της Τράπεζας.
- ✓ 2001-2005: Η αποδοτικότητα της αρχίζει να πέφτει και η Τράπεζας χάνει γρήγορα από το μερίδιο αγοράς της.
- ✓ 2004- Η Bulbank γιορτάζει τα 40 χρόνια ως μεγαλύτερη τράπεζα στη βουλγάρικη αγορά και ηγέτης με βάση το μέγεθος του ενεργητικού, των κερδών και των ιδίων κεφαλαίων.
- ✓ 2007- Στις 27 Απριλίου του 2007 ανακοινώθηκε η συγχώνευση³⁶ της Bulbank με την HVB Bank Biochim και την Hebros Bank. Το νέο όνομα της Τράπεζας είναι UniCredit Bulbank.

³⁶ Η συγχώνευση (merger) αφορά τη δημιουργία μίας νέας εταιρικής οντότητας που έχει προκύψει από τη συνένωση δυο εταιριών. Η συγχώνευση είναι παρόμοια με την απόκτηση ή εξαγορά (acquisition). Στην περίπτωση μιας συγχώνευσης όμως, οι υπάρχοντες μέτοχοι και των δυο επιχειρήσεων διατηρούν ένα κοινό ενδιαφέρον για τη νέα εταιρία. Σε αντίθεση, στη περίπτωση της εξαγοράς, η μία επιχείρηση (επιχείρηση-αγοραστής) αποκτά τον πλήρη έλεγχο μιας δεύτερης επιχείρησης (επιχείρηση-στόχο). Σοφία Σκορδίλη, 2005. *Συμπληρωματικές Σημειώσεις του μαθήματος «Γεωγραφία της Βιομηχανίας, των Υπηρεσιών και του Εμπορίου»*

Η HVB Bank Biochim και η Hebros Bank είναι θυγατρικές της Bank Austria Creditanstalt (BA-CA), μέλος του ομίλου UniCredit Group. Η BA-CA είναι η μεγαλύτερη τράπεζα της Αυστρίας με μετοχές αξίας άνω των 7 δις. ευρώ. Μαζί με την UniCredit, η BA-CA διαμορφώνουν το μεγαλύτερο διεθνές τραπεζικό δίκτυο στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη με παρουσία σε 24 χώρες, περισσότερα από 2.900 καταστήματα και περίπου 60.000 υπαλλήλους που εξυπηρετούν περίπου 17 εκατομμύρια πελάτες. Η UniCredit Group είναι η τέταρτη-μεγαλύτερη τράπεζα στην Ευρώπη. Με την ένωση των δυνάμεών της με την HVB και την BA-CA το 2005, δημιουργήθηκε μια πραγματικά μεγάλη ευρωπαϊκή τράπεζα. (biochim, 2007)

Μετά τη συγχώνευση μεταξύ την Bulbank την HVB Bank Biochim και την Hebros Bank, που ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2007, η νέα τράπεζα UniCredit Bulbank γίνεται ηγέτης της βουλγάρικης τραπεζικής αγοράς. Η UniCredit Bulbank θα έχει ενεργητικό που θα πλησιάζει τα 8 δις. λέβα (ή περίπου 4 δις.εύρω), περισσότερους από 1 εκ. πελάτες, γύρω στους 4000 υπαλλήλους και περισσότερα από 320 καταστήματα σε όλη τη χώρα. Ο όγκος των χορηγήσεων ανέρχεται σε άνω των 4 δις.λέβα, και το σύνολο των καταθέσεων ξεπερνά τα 6δις. λέβα. (Βλέπε πίν 4.3, σελ. 54) (bnb.bg, 2007)

Η Alpha Bank ιδρύθηκε το 1879 και είναι μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα. Η Τράπεζα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες. Σήμερα είναι η δεύτερη σε μέγεθος Τράπεζα στην Ελλάδα και η μεγαλύτερη ανάμεσα στις ιδιωτικές.

Πέρα από την προσφορά απλών τραπεζικών υπηρεσιών και προϊόντων, εξελίχθηκε σε έναν ολοκληρωμένο Όμιλο παροχής οικονομικών υπηρεσιών.

Ο Όμιλος Alpha Bank, ένας από τους μεγαλύτερους ομίλους του χρηματοοικονομικού τομέα, προσφέρει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών.

Το Δίκτυο της Τραπεζής στην Ελλάδα αριθμεί 370 καταστήματα. Με 652 καταστήματα, ο Όμιλος της Alpha Bank δραστηριοποιείται και στη διεθνή τραπεζική αγορά, με παρουσία στην Κύπρο (Alpha Bank Cyprus LTD), με δίκτυο 29 καταστημάτων, σε πέντε βαλκανικές χώρες - στη Ρουμανία (δίκτυο 89 καταστημάτων), στη Βουλγαρία (δίκτυο 63 καταστημάτων), στη Σερβία (δίκτυο που ξεπερνά τα 100 καταστήματα), στην Αλβανία (δίκτυο 16 καταστημάτων), στην Π.Γ.Δ.Μ. (δίκτυο 12 καταστημάτων). Επιπλέον οι δραστηριότητες της Τράπεζας επεκτείνονται πέρα των ορίων της ΝΑ Ευρώπης, με καταστήματα στο Λονδίνο, στη Νέα Υόρκη και στο New Jersey. (alpha.gr, 2007)

Η ανωδική πορεία της Alpha Bank επιβεβαιώνεται από την ισχυρή βελτίωση που παρουσιάζουν τα αποτελέσματά της στο πρώτο τρίμηνο του 2007. Στα δυνατά σημεία της περιόδου, περιλαμβάνεται η επιτάχυνση της οργανικής ανάπτυξης του ομίλου στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης αλλά και η ισχυρή ανάπτυξη των εργασιών λαινικής στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα στο πρώτο τρίμηνο οι χορηγήσεις δανείων στις χώρες της Βαλκανικής έχουν αυξηθεί κατά 81%, ενώ στο 33% διαμορφώνεται η αύξηση των χορηγήσεων στην Κύπρο. Τα καθαρά κέρδη από τη ΝΑ Ευρώπη ανέρχονται στα 24,7 εκατ. ευρώ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 29%, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι αποτελούν το 10,3% των συνολικών. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό του ομίλου ο επικεφαλής της τράπεζας κ. Γιάννης Κωστόπουλος δηλώνει πως: «Η Alpha Bank ξεκινά το 2007 ένα φιλόδοξο πρόγραμμα αναπτύξεως με στόχο να διαθέτει 1.300 καταστήματα στο τέλος της δεκαετίας, εκ των οποίων τα δύο τρίτα εκτός Ελλάδος, στη Νοτιοανατολική Ευρώπη». (kathimerini, 2007)

Κύριος άξονας της στρατηγικής της Alpha Bank είναι η περαιτέρω ενίσχυση των εργασιών της Τραπεζής στους δύο τομείς δραστηριοτήτων, που είναι η λιανική τραπεζική στην Ελλάδα και η επέκτασή στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Το δίκτυό στη ΝΑ Ευρώπη (Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία, Σερβία, Σκόπια και Κύπρος) αριθμούσε 176 Καταστήματα στο τέλος του 2005, ενώ η Τράπεζα έχει θέσει ως στόχο την επέκτασή της κατά προτεραιότητα στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία, ώστε το 2008 να διαθέτει εκτός Ελλάδος δίκτυο 436 καταστημάτων, όσα περίπου θα είναι και τα καταστήματά στην Ελλάδα.

Σχετικά με τους στόχους της Τράπεζας, ο Πρόεδρος κ. Κωστόπουλος αναφέρει:

«Προσδοκούμε τα κέρδη μας από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη να υπερβαίνουν το 25% των συνολικών κερδών μέχρι το τέλος της δεκαετίας που διανύουμε.» (alpha.gr, 2007)

Στη Βουλγάρικη αγορά η Alpha Bank άνοιξε το πρώτο της κατάστημα στη Σόφια το 1995. Στα τέλη του ίδιου έτους άνοιξαν στη Σόφια καταστήματα της Ιωνικής και της Λαϊκής Τράπεζας της Ελλάδος. Μετά από την εξαγορά τους το Δεκέμβρη του 2000, η νέα τράπεζα μετονομάστηκε σε Alpha Bank-Sofia Branch. (alphabank.bg, 2007)

Στα τέλη του 2006 είχαν ανοίξει 45 καταστήματα, ενώ σήμερα ο αριθμός των καταστημάτων Alpha Bank στη Βουλγαρία φτάνει στα 63, καλύπτοντας όλη την έκταση της χώρας, όπως φαίνεται στον χάρτη 4.2.

Εκτός τη πόλη της Σόφιας (στην υπόλοιπη έκταση της χώρας δηλαδή), είναι σε λειτουργία 45 καταστήματα Alpha Bank. Έτσι η Τράπεζα έχει παρουσία και στους 28 νομούς της χώρας, διατηρώντας καταστήματα σε 41 πόλεις της Βουλγαρίας.

Αν διαιρέσουμε νοητικά τη χώρα σε Βόρεια και Νότια Βουλγαρία ενδιαφέρον έχει πως στο νότιο μέρος ο αριθμός των καταστημάτων ανέρχεται στα 27 (εκτός τα 18 καταστήματα της Σόφιας), έναντι σε 18 καταστήματα που βρίσκονται στο βόριο μέρος της χώρας. Αν επιχειρήσουμε μία περαιτέρω διαίρεση μόνο του νοτίου μέρος της Βουλγαρίας διαπιστώνεται πως στη ΝΔ Βουλγαρία, που συνορεύει με την Ελλάδα τα καταστήματα είναι 17 (όσα σε όλη τη Β. Βουλγαρία), ενώ στο νοτιο-ανατολικό τμήμα είναι μόλις 10. Όπως έχει αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, το μεγαλύτερο μέρος των Ελληνικών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία, εξαιρώντας αυτά της Πρωτεύουσας, είναι χωροθετημένα ακριβώς σε αυτή την περιοχή της ΝΔ Βουλγαρίας, κοντά στα ελληνο-βουλγάρικα σύνορα.

Πολύ χαρακτηριστική είναι η παρουσία της τράπεζας σε πολύ μικρά αστικά κέντρα της ζώνης του Blagoevgrad, όπως Petrich, Bansko, Sandanski, μία ζώνη η οποία έχει αλλάξει δραστικά, υπό την επιρροή της συγκέντρωσης ξένων και κυρίως ελληνικών επιχειρήσεων σε αυτήν, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Αντιθέτως, η παρουσία δεν είναι τόσο ισχυρή σε σημαντικά αστικά κέντρα της βόρειας και της κεντρικής Βουλγαρίας, όπως Varna, Rouse, V. Turnovo, Stara Zagora κ.α., που είναι χαρακτηριστικά, εκτός με το μεγάλο μέγεθος του πληθυσμού τους, και με την ανάπτυξη οικονομικών, πολιτισμικών, τουριστικών και εμπορικών δραστηριοτήτων.

Χάρτης 4.2: Δίκτυο καταστημάτων Alpha Bank στη Βουλγαρία

Πηγή: alphabank.bg

Στη Σόφια μέχρι στιγμής έχουν ανοίξει 18 καταστήματα, απο τα οποία τα 12 είναι χωροθετημένα σε βασικούς δρόμους ή πλατείες του κέντρου της πόλης. Τα κεντρικά γραφεία βρίσκονται σε ένα νεοκλασικό κτήριο στη πλατεία «Narodno Sabranie» ή «Βουλής», απέναντι απο την Εθνική Βουλή της χώρας.

Πολύ σημαντική είναι η παρουσία της τράπεζας μέσω καταστημάτων στο **City Center** και στο **Business Park** της Σόφιας, όπου βρίσκονται τα κεντρικά γραφεία σημαντικών επιχειρήσεων. Τα υπόλοιπα καταστήματα του κέντρου είναι χωροθέτημενες είτε σε νεοκλασικά είτε σε μοντέρνα κτήρια, κυρίως σε μεγάλες κεντρικές λεωφόρους, όπως τη Maria Louisa Blvd., Vasil Levski Blvd., Dondukov Blvd., Alexander Stamboliyski,

όπου αναπτύσσονται γραμμικές κεντρικότητες, λόγω της έντονης εμπορικής δραστηριότητας.

Τα 6 απο τα 18 καταστήματα της πρωτεύουσας βρίσκονται σε μεγάλες συνοικίες της πόλης, που παρουσιάζουν υψηλές πληθυσμιακές πυκνότητες. Η Τράπεζα έχει περιθώριο για περαιτέρω ανάπτυξη του δικτύου των καταστημάτων της στο σύνολο της πόλης, και κυρίως σε άλλες μεγάλες συνοικίες έξω από το κέντρο, όπως Nadejda, Mladost, Droujba, όπου συγκεντρώνεται σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Εξάλλου, η αύξηση του αριθμού των καταστημάτων, ειδικά στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία, είναι ανάμεσα στους βασικούς στόχους του Ομίλου.

Ο Όμιλος Πειραιώς αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς ομίλους της ελληνικής οικονομίας. Η Τράπεζα Πειραιώς ιδρύθηκε το 1916. Λειτουργήσε ως ιδιωτική Τράπεζα μέχρι το 1975. Ύστερα πέρασε υπό κρατικό έλεγχο, όπου παρέμεινε μέχρι το 1991. Το Δεκέμβριο του 1991 ιδιωτικοποιήθηκε και παρουσιάζει συνεχή και ταχεία ανάπτυξη.

Η Τράπεζα Πειραιώς υλοποίησε μία σειρά στρατηγικών κινήσεων (κυρίως εξαγορών και συγχωνεύσεων με ξένων και εγχώριων τραπεζών), με σκοπό την εδραίωσή της στην εγχώρια αγορά, δημιουργώντας έτσι μία από τις τρεις μεγαλύτερες ιδιωτικές Τράπεζες στην Ελλάδα.

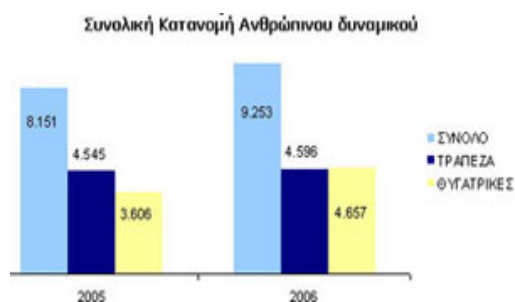
Σήμερα η Τράπεζα Πειραιώς ηγείται ενός Ομίλου επιχειρήσεων που καλύπτουν το σύνολο των εργασιών και δραστηριοτήτων του χρηματοοικονομικού τομέα στην Ελλάδα (universal bank). Το ηλεκτρονικό δίκτυο τραπεζικής της winbank, που δημιουργήθηκε στις αρχές του 2000 είναι η πρώτη ολοκληρωμένη υπηρεσία ηλεκτρονικής τραπεζικής στην Ελλάδα.

Στις αρχές του 2005, ο Όμιλος Τράπεζας Πειραιώς υλοποιώντας τη στρατηγική επέκτασής του στις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Ανατολικής Μεσογείου, προχώρησε στην εξαγορά της βουλγαρικής Τράπεζας Eurobank. Το 2005, πραγματοποίησε είσοδο στη σερβική αγορά με την εξαγορά της Atlas Bank, αλλά και στην αιγυπτιακή αγορά με την εξαγορά της Egyptian Commercial Bank. Το πρώτο εξάμηνο του 2007, ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς πραγματοποίησε στρατηγική κίνηση επέκτασης στην Ουκρανία, υπογράφοντας συμφωνητικό εξαγοράς, για το 78% του μετοχικού κεφαλαίου της ουκρανικής International Commerce Bank (ICB).

Η παρουσία του Ομίλου της Τράπεζας Πειραιώς στο εξωτερικό εστιάζεται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και Ανατολική Μεσόγειο, με άνω των 270 καταστημάτων στη περιοχή. Συγκεκριμένα, στη Βουλγαρία ο Όμιλος διαχειρίζεται 73 καταστήματα της Piraeus Bank Bulgaria, στη Ρουμανία 70 καταστήματα της Piraeus Bank Romania, στην Αλβανία την Tirana Bank με 38 καταστήματα, στη Σερβία 36 καταστήματα της Piraeus Bank Beograd και, τέλος στην Αίγυπτο την Piraeus Bank Egypt με 40 καταστήματα.

Παράλληλα η Τράπεζα έχει παρουσία στα μεγάλα χρηματοοικονομικά κέντρα του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης. Συγκεκριμένα, στις Η.Π.Α. με τη Marathon Bank στη Νέα Υόρκη με δίκτυο 14 καταστημάτων και στο ΗΒ με ένα κατάστημα στο Λονδίνο.

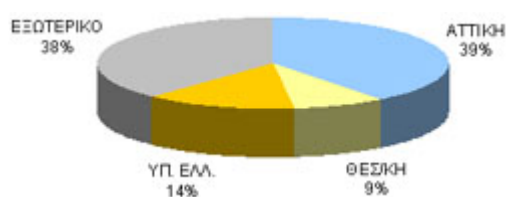
Το Ιουνίου 2007, ο Όμιλος διέθετε ένα δίκτυο 574 καταστημάτων (304 στην Ελλάδα και 270 στο εξωτερικό) και ίδια κεφάλαια που διαμορφώνονται στα €1.884 εκ. Το σύνολο των απασχολούμενων στον Όμιλο το 2007 ανέρχεται σε 10.227 άτομα. Το μερίδιο αγοράς της Τράπεζας στις 31.12.2006 επί του συνόλου των εμπορικών τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα ανέρχεται σε 12,5% στις χορηγήσεις και 11,3% στις καταθέσεις. (piraeusbank.gr, 2007)

Στο διάγραμμα 4.1, φαίνεται η σταδιακή αύξηση του αριθμού του ανθρωπίνου δυναμικού που απασχολεί η Τράπεζα Πειραιώς και ο Όμιλος στο σύνολό του για

τα έτη 2005 και 2006. Το μεγαλύτερο μέρος του ποσοστού αύξησης ποέρχεται από τις θυγατρικές, οι οποίες το 2005 απασχολούσαν 3.606 εργαζομένους, ενώ το 2006 ο αριθμός τους φτάνει τους 4.657. Επομένως, η αύξηση που σημειώνεται στον αριθμό του απασχολούμενου ανθρωπίνου δυναμικού, σχετίζεται κυρίως με την επέκταση της Τράπεζας στις αγορές του εξωτερικού. Στα τέλη του 2006 ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς απασχολούσε 9.253 εργαζόμενους έναντι 8.151 το 2005, παρουσιάζοντας αύξηση 13,5%, ενώ η Τράπεζα Πειραιώς απασχολούσε 4.596 εργαζόμενους έναντι 4.545 το 2005 παρουσιάζοντας αύξηση 1,1%.

Διάγραμμα 4.2

Όσον αφορά τη κατανομή του ανθρωπίνου δυναμικού κατά γεωγραφική περιοχή, παραθυρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστηριοτήτων του Ομίλου πραγματοποιείται στο νομό Αττικής, αφού από το σύνολο του ανθρωπίνου δυναμικού,

Πηγή: piraeusbank.gr, 2007

3.670 (40%) εργαζόμενοι απασχολούνται στην περιοχή της Αττικής, 801 (9%) στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, και 1.303 (14%) στην υπόλοιπη χώρα. Στο διάγραμμα 4.2, φαίνεται το μεγάλο ποσοστό εργαζομένων 3.479 (38%) που απασχολεί ο Όμιλος στο εξωτερικό.

Κύριους στρατηγικούς στόχους του Ομίλου Πειραιώς αποτελούν η περαιτέρω διεύρυνση των μεριδίων αγοράς στην ελληνική και στις τραπεζικές αγορές του εξωτερικού όπου δραστηριοποιείται, η περαιτέρω ενίσχυση της θέσης του Ομίλου στη λιανική τραπεζική και τις μικρές-μεσαίες επιχειρήσεις, η ενδυνάμωση στους τομείς της διαχείρισης περιουσίας τρίτων και των τραπεζοασφαλειών, όπως και η ενίσχυση της κερδοφορίας του.

Η παρουσία του Ομίλου της Τράπεζας Πειραιώς στη Βουλγαρία ξεκίνησε με την ίδρυση του καταστήματος Σόφιας από την πρώην Xiosbank το 1994. Εκ τότε, η Τράπεζα Πειραιώς έχει διευρύνει σημαντικά το δίκτυό της στη χώρα, ενώ στις αρχές του 2005 προχώρησε στην εξαγορά της Eurobank AD, η οποία μετονομάστηκε σε Piraeus Bank Bulgaria AD. Σήμερα, ο Όμιλος Τράπεζας Πειραιώς διαθέτει 73 καταστήματα και 59 ATMs έχοντας μία καλή γεωγραφική κάλυψη της ενδοχώρας. Στα τέλη του 2006 απασχολεί περισσότερους από 780 εργαζόμενους. Το ενεργητικό της Τράπεζας στις 31.12.2006 ήταν €1.046 εκατ, ενώ το μερίδιο αγοράς της ανερχόταν στο 6,7% της τοπικής αγοράς χορηγήσεων. Η Τράπεζα Πειραιώς δραστηριοποιείται ήδη 13 χρόνια στη βουλγάρικη αγορά και καλύπτει το σύνολο των εργασιών και δραστηριοτήτων του χρηματοοικονομικού τομέα στην Βουλγαρία (universal bank). Κύριως άξονας της λειτουργίας της Τράπεζας είναι η ενεργή χρηματοδότηση των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων, όπως και η χορήγηση πιστώσεων σε ιδιώτες. Το δεκέμβρι του 2006 η Τράπεζα Πειραιώς σύναψε στρατηγική συμμαχία με την ING Bank Βουλγαρίας, σύμφωνα με τα πρότυπα της ίδιας συνεργασίας στην Ελλάδα, με έμφαση στο χώρο της λιανικής τραπεζικής και των τραπεζοασφαλειών. Είναι η πρώτη ξένη τράπεζα που λειτουργήσει με πλήρη δικαιώματα στην Βουλγάρικη αγορά. (piraeusbank.bg, 2007)

Στο τέλος του έτους 2006 η Τράπεζα Πειραιώς κατήχε την 8-η θέση στη τραπεζική αγορά της Βουλγαρίας, όπως όσον αφορά το ενεργητικό της, με μερίδιο αγοράς

4.24%, έτσι και όσον αφορά το μέγεθος των πιστώσεων, με μερίδιο αγοράς 4.81%. Μετά τη συγχώνευση τριών μεγάλων τραπεζών στις αρχές του 2007 η σχετική της θέση άλλαξε, και αποτελεί πλέον την 7-μη ισχυρότερη τράπεζα στη βουλγαρική αγορά.

Διάγραμμα 4.3

Ενεργητικό

Χορηγήσεις

Πηγή: BNB, Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας

Στο διάγραμμα 4.3, όπου φαίνεται το μερίδιο αγοράς των 10 μεγαλύτερων τραπεζών της Βουλγαρίας για το 2006, σύμφωνα με στοιχεία της BNB, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως οι ελληνικές τράπεζες είναι ανάμεσα στις 10 μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας.

Με δίκτυο 73 καταστημάτων η Τράπεζα Πειραιώς έχει παρουσία σε κάθε από τους 28 νομούς της Βουλγαρίας, σε 37 πόλεις συνολικά. Όσον αφορά την κατανομή των καταστημάτων στην έκταση της χώρας, φαίνεται αυτή να γίνεται ομοιόμορφα, χωρίς να υπάρχουν κάποιες χαρακτηριστικές διαφορές ανάμεσα στο βόρειο και στο νότιο τμήμα της. Επιπλέον, δεν φαίνεται να υπάρχει προτίμηση σε κάποια πόλη ή/και περιοχή, αλλά μάλλον μία επέκταση που να σχετίζεται με το μέγεθος των πόλεων. Έτσι, στο Plovdiv (Φιλιππουπολή) και στη Varna, που είναι η δεύτερη και η τρίτη σε μέγεθος πόλεις της Βουλγαρίας, η Τράπεζα διαθέτει από 4 καταστήματα. Στις πόλεις που έρχονται αμέσως μετά, με βάση το μέγεθός τους, - Bourgas, Rouse, Stara Zagora, Pleven, και Pernik – λειτουργούν από 2 καταστήματα, ενώ στις υπόλοιπες, μικρότερες πόλεις η Τράπεζα έχει παρουσία μέσο ενός καταστήματος.

Στη Σόφια η Τράπεζα Πειραιώς διαθέτει δίκτυο 24 καταστημάτων. Το κεντρικό της κατάστημα και τα γραφεία καταλαμβάνουν ένα πολυόροφο νεοκλασικό κτήριο, στις αρχές της λεωφόρου “Vitosha” κοντά στη πλατεία “Sveta Nedelia”, όπου βρίσκονται και τα κεντρικά άλλων τριών μεγάλων τραπεζών. Σε στρατηγική θέση επίσης είναι και το κατάστημα στο Business Park Sofia, λόγω της συγκέντρωσης επιχειρήσεων και επιχειρησιακών δραστηριοτήτων στο καινούριο χώρο αυτό. Εκτός αυτά υπάρχουν καταστήματα της Τράπεζας σε άλλα 8 σημεία του κέντρου.

Στην ευρύτερη περιοχή της πόλης, σε συνοικίες έξω από το κέντρο λειτουργούν τα υπόλοιπα 14 καταστήματα Piraeus Bank της Πρωτεύουσας. Έτσι η Τράπεζα

Πειραιώς είναι η μόνη ανάμεσα στις τέσσερις μεγάλες ελληνικές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη βουλγάρικη αγορά, η οποία διαθέτει περισσότερα καταστήματα σε σινοικίες παρά στο κέντρο της πόλης. Επίσης, παρότι σε σχέση με άλλες τράπεζες έχει μικρότερο αριθμό καταστημάτων στη Σόφια, είναι η μοναδική ελληνική τράπεζα που διαθέτει κατάστημα σε ένα από τα προάστια της πόλης, συγκεκριμένα στο “Boyana”, μιά σινοικία που χαρακτηρίζεται από υψηλά εισοδήματα, αραιή δόμηση, και το υψηλότερο κόστος γης στο σύνολο της πόλης. Εκτός αυτού η Τράπεζα Πειραιώς έχει παρουσία στις μεγαλύτερες και πολυπληθέστερες σινοικίες της βουλγάρικης Πρωτεύουσας.

Σύμφωνα με πληροφορίες της Τράπεζας, ανάμεσα στους βασικούς στρατηγικούς σκοπούς της είναι, να μπει στη πεντάδα των καλύτερων τραπεζών της χώρας, όπως και να διαθέτει ευρή δίκτυο καταστημάτων που να ξεπερνά τα 100 καταστήματα στο τέλος του 2007.

➤ Περίπτωση Μελέτης 3 Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, με τη μεγαλύτερη και ισχυρότερη παρουσία στον Ελλαδικό χώρο, αλλά και με το δυναμικό προφίλ της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο ηγείται του μεγαλύτερου και ισχυρότερου Ομίλου χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 1841 ως εμπορική τράπεζα και μέχρι την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος το 1928 είχε το εκδοτικό προνόμιο. Εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών από την ίδρυσή του το 1880, ενώ από τον Οκτώβριο του 1999, η μετοχή της Τράπεζας διαπραγματεύεται στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Έτσι Ομίλος της ΕΤΕ είναι ο πρώτος ελληνικός χρηματοοικονομικός οργανισμός που εισάγει με επιτυχία τις μετοχές του στη μεγαλύτερη κεφαλαιαγορά του κόσμου. (nbg.gr, 2007)

Ελέγχει πάνω από το 1/4 της λιανικής τραπεζικής και έχει την μεγαλύτερη καταθετική βάση στην Ελλάδα (25% μερίδιο αγοράς στις καταθέσεις). Με ένα Δίκτυό της που αριθμεί 559 καταστήματα και 1374 ATMs, καλύπτει ολόκληρη τη γεωγραφική έκταση της Ελλάδας.

Σήμερα, μετά τις πρόσφατες εξαγορές στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης, το Δίκτυο της Τράπεζας στο εξωτερικό διαμέσου θυγατρικών εταιρειών και καταστημάτων περιλαμβάνει 891 μονάδες.

Με την εξαγορά της United Bulgarian Bank στη Βουλγαρία (2000), της Stopanska Banka στην ΠΓΔΜ (2000), της Banca Romaneasca στη Ρουμανία (2003), της Finansbank στην Τουρκία (2006) και της Vojvodjanska Banka στη Σερβία (2006), η ΕΤΕ φιλοδοξεί να γίνει ο κορυφαίος χρηματοπιστωτικός όμιλος σε μια αγορά 125 εκατομμυρίων κατοίκων.

Ο Όμιλος της ΕΤΕ δραστηριοποιείται διεθνώς σε 12 χώρες, (Βουλγαρία, Ρουμανία, ΠΓΔΜ, Σερβία, Κύπρος, Τουρκία, Μάλτα, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, ΗΒ, ΗΠΑ και Ν. Αφρική, όπου ελέγχει 8 τράπεζες και 57 εταιρείες παροχής χρηματοοικονομικών και λοιπών υπηρεσιών.

Σύμφωνα με την κατάταξη FT Global 500³⁷ που δημοσίευσε η οικονομική εφημερίδα Financial Times πριν από λίγες ημέρες η ΕΤΕ συγκαταλέγεται μεταξύ των 500 μεγαλύτερων εταιρειών του κόσμου και ανάμεσα στους πιο ισχυρούς τραπεζικούς ομίλους για το 2007. Είναι η πρώτη χρονιά που η ΕΤΕ περιλαμβάνεται σε αυτήν την κατάταξη καταλαμβάνοντας την 363^η θέση. Η Εθνική Τράπεζα είναι η μόνη ελληνική παρουσία στην λίστα των 500 κορυφαίων εταιρειών του κόσμου. Συγκαταλέγεται, μάλιστα, ανάμεσα στους ισχυρότερους τραπεζικούς ομίλους σε ευρωπαϊκό επίπεδο (27^η θέση). (nbg.gr, 6 Ιουλίου 2007)

³⁷ Η κατάταξη FT Global 500 δημοσιοποιείται σε ετήσια βάση και περιλαμβάνει τις 500 ισχυρότερες εταιρείες παγκοσμίως με βάση την κεφαλαιοποίησή τους.

Η παρουσία της ΕΤΕ στη Βουλγάρικη αγορά γίνεται μέσω της θυγατρικής του ομίλου της Εθνικής τράπεζας, την UBB (United Bulgarian Bank),³⁸ όπου η ΕΤΕ είναι ο βασικός μέτοχος με 99,9%. Η UBB έχει ιδρυθεί το 1992 μέσω της ενοποίησης 22 βουλγαρικών περιφερειακών εμπορικών τραπεζών, δημιουργώντας το πρώτο και μεγαλύτερο πρόγραμμα συγχώνευσης του τραπεζικού κλάδου της χώρας. Η δραστηριότητα του ομίλου στη Βουλγαρία ξεκινά το 1996 υπό τη μορφή εσωτερικής επέκτασης, με το άνοιγμα του πρώτου κατάστημά του. Το έτος 2000 η ΕΤΕ αποκτά μερίδιο 89,9% της UBB- η δεύτερη, τότε, μεγαλύτερη βουλγάρικη τράπεζα, η οποία ήδη είχε ένα ανεπτυγμένο δίκτυο καταστημάτων, που σήμερα αριθμεί τα 153 καταστήματα σε όλη την έκταση της χώρας. Το 2004 το μερίδιο της ΕΤΕ στη UBB φτάνει το 99,9% (ubb.bg, 2007)

Το 2006 η United Bulgarian Bank AD και η Εθνική Ασφαλιστική -θυγατρικές του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας, ενώσαν τις δυνάμεις τους με δύο θυγατρικές του American International Group, Inc. (AIG), υπογράφοντας συμφωνία κοινοπραξίας (joint venture). Η συμφωνία αυτή αφορά στην ίδρυση μίας εταιρίας Ασφαλειών Ζωής και μίας Γενικών Ασφαλειών στην Βουλγάρικη αγορά, αξιοποιώντας την ισχυρή θέση της UBB. Η Εθνική Ασφαλιστική και η UBB θα κατέχουν, η κάθε μία, ποσοστό 30% του μετοχικού κεφαλαίου των δύο νέων εταιριών, ενώ το υπόλοιπο 40% και τη Διοίκηση των εταιριών θα κατέχουν η American Life Insurance Company (ALICO) και η AIG Central Europe & CIS Insurance Holdings Corporation. (nbg.gr, 21 Φεβρουαρίου 2006)

Όπως προαναφέρεται νωρίτερα, το δίκτυο της UBB σήμερα αριθμεί τα 153 καταστήματα. Καλύπτει όλη την έκταση της χώρας, παρουσιάζοντας μια πολύ ομοιόμορφη κατανομή. Εκτός τα 36 καταστήματα της πρωτεύουσας, είναι σε λειτουργία 60 καταστήματα στη βόρεια και 57 στη νότια Βουλγαρία. Έτσι είναι η μοναδική ανάμεσα στις τέσσερις ελληνικές τράπεζες με παρουσία στη Βουλγάρικη αγορά, με περισσότερα καταστήματα στη βόρεια παρά στη νότια Βουλγαρία και με τόσο ομοιόμορφα κατανομημένο δίκτυο καταστημάτων. Βέβαια το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί στο ότι η UBB από το 1992 ως το 2000 (όταν πέρασε υπό τον έλεγχο του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας) είχε ήδη αναπτύξει το μεγαλύτερο μέρος του δικτύου της. Μη ξεχνάμε επίσης πως η ίδρυση της UBB προέκυψε από την ενοποίηση 22 περιφερειακών τραπεζών, των οποίων, πιθανότατα το δίκτυο εκμεταλλεύεται από τη νέα τράπεζα.

Αντιθέτως, όσον αφορά το δίκτυο καταστημάτων της Πρωτεύουσας, η εικόνα είναι διαφορετική. Από τα 36 καταστήματα που λειτουργούν στη Σόφια τα μισά περίπου είναι συγκεντρωμένα στο κέντρο. Τα κεντρικά γραφεία καταλαμβάνουν ένα πολυώροφο μοντέρνο κτήριο, που βρίσκεται σε απόσταση μόλις μερικών δεκάδων μέτρων από τα κεντρικά τριών άλλων μεγάλων τραπεζών (Unicredit, EIB, και Τράπεζα Πειραιώς). Στην ίδια πλατεία, “Sveta Nedelya sqr.” βρίσκονται ένα από τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία της Σόφιας- το Sheraton Hotel Sofia-της ελληνικής Grecotel, το μεγαλύτερο πολυκατάστημα της χώρας- το μοναδικό που υπήρχε επι κομμουνιστική εποχή, όπως και τρία από τα μεγαλύτερα κτήρια της πολιτικής εξουσίας (το Υπουργικό Συμβούλιο, η παλιά Βουλή, και το Προεδρικό Μέγαρο).

Τα υπόλοιπα καταστήματα του κέντρου είναι χωροθετημένα στους βασικούς δρόμους που συγκεντρώνουν ένα σημαντικό μέρος της εμπορικής δραστηριότητας της πόλης (καταστήματα πολυεθνικών επιχειρήσεων, εστιατόρια, καφετέριες, γραφεία κ.α.). Σε ορισμένους από αυτούς τους δρόμους, π.χ. “Vitosha”, “Rakovski”, “Stamboliiski” , διαθέτουν έστω ένα κατάστημα σχεδόν όλες οι μεγάλες τράπεζες που

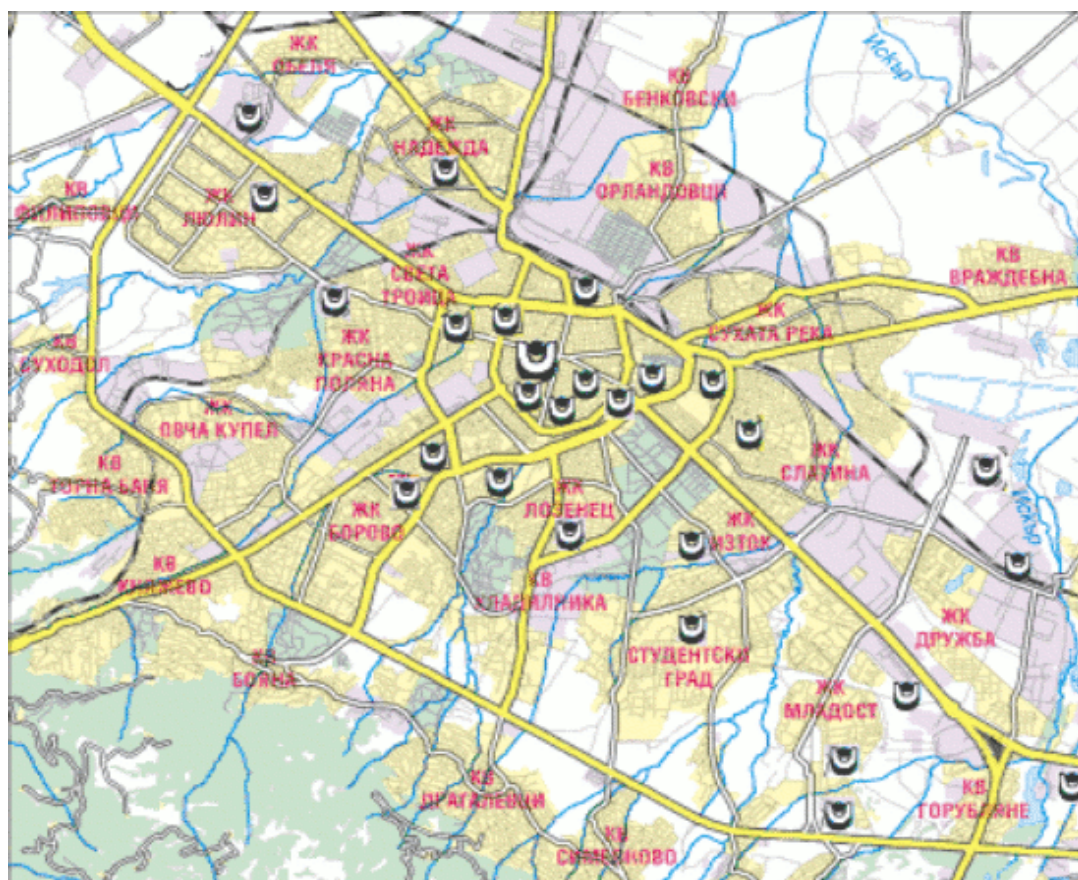
³⁸ η συντομογραφία στα Βουλγάρικα είναι OBB

δραστηριοποιούνται στη βουλγάρικη αγορά. Μάλιστα πολύ συχνά παρατηρούνται καταστήματα δύο ανταγωνιστικών τραπεζών δίπλα ή απέναντι το ένα από το άλλο, ακολουθώντας το υπόδειγμα χωροθέτησης του Hotelling, .

Εκτός από τα καταστήματα του κέντρου, όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στ χάρτη 4.1 δημιουργείται μία συγκέντρωση γύρω από έναν άξονα με κατεύθυνση ΒΔ-ΝΑ, ενώ παρουσιάζονται κενά στο νότιο-δυτικό και στο βόριο-ανατολικό μέρος της πόλης.

Στις πέντε περιοχές των νοτιο-δυτικών παρυφών του αστικού συγκροτήματος, κατά μήκος του περιφερειακού οδικού άξονα (Simeonovo, Dragalevtzi, Boiana, Kniajevo, Gorna Bania), παρότι είναι περιοχές υψηλών εισοδημάτων η UBB δεν διαθέτει καταστήματα. Μια εξήγηση θα μπορούσε να είναι η αραιή δόμηση και οι χαμηλές πληθυσμιακές πυκνότητες που είναι χαρακτηριστικές για αυτές, όπως και η απουσία εμπορικών δραστηριοτήτων και οι υψηλές αξίες γης. Όπως φαίνεται στο χάρτη οι συνοικίες αυτές έχουν αναπτυχθεί στις πρόποδες του ορεινού όγκου της Vitosha (οι περιοχές με πράσινες αποχρώσεις στο ΝΔ τμήμα του χάρτη). Από την άλλη οι τέσσερις συνοικίες του ΒΔ τμήματος της πόλης χαρακτηρίζονται από χαμηλά εισοδήματα, περιοχές με αυθαίρετη δόμηση, γειτονιές της τσιγγάνικης μειονότητας.

Αντίθετα, εκτός από την ευρύτερη περιοχή του κέντρου(με όλες τις γύρο συνοικίες), το δίκτυο των τραπεζικών καταστημάτων αναπτύσσεται όπως στις βόριο-ανατολικές συνοικίες –Liulin, Nadejda, Obelia- έτσι και στις νοτιο-δυτικές –Iztok, Slatina, Mladost, Droujba- ακολουθώντας έναν άξονα υψηλού δείκτη δόμησης και υψηλών πληθυσμιακών πυκνοτήτων. Συγκεκριμένα οι περιοχές Liulin, Nadejda στα βοριο-δυτικά και Mladost, Droujba στα νοτιο-ανατολικά συγκεντρώνουν ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της Πρωτεύουσας.

Πηγή: ubb.bg

Αξίζει να σημειωθεί πως οι εν λόγω είναι συνοικίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού της Σόφιας, αποτέλεσμα της αστικοποίησης, οι οποίες συνοικίες συνεχίζουν να επεκτείνονται και σήμερα, αυξάνοντας συνεχώς το μέγεθός τους.

Σε μικρή απόσταση από τις δύο νοτιο-ανατολικές συνοικίες βρίσκεται και το αεροδρόμιο της Σόφιας, ενώ στην ευρύτερη περιοχή της Mladost παρατηρείται έντονη οικονομική δραστηριότητα κατά τη τελευταία δεκαετία, με τη παρουσία μεγάλων καταστημάτων επίπλωσης, είδη σπιτιού, ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών, όπως Τεχνοπολης, Praktiker, Metro κ.λπ., αντιπροσωπίες αυτοκινήτων κ.α. Πρόσφατα άνοιξε εκεί και το Business Park Sofia, με όμορφα διαμορφωμένος εξωτερικούς χώρος, με πολλά μοντέρνα κτήρια, όπου στεγάζονται βουλγάρικες και ξένες επιχειρήσεις. Εκτός από την NBG, στο Business Park Sofia έχουν παρουσία μέσο καταστημάτων και οι άλλες τρεις ελληνικές τράπεζες απολαμβάνοντας τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν οι οικονομίες χωρικής συγκέντρωσης.

Ο όμιλος Eurobank EFG είναι μέλος του EFG Bank European Financial Group με έδρα τη Γενεύη. Η Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias ιδρύθηκε το 1990 με αρχική επωνυμία «Ευρωεπενδυτική Τράπεζα» και στόχο την παροχή κυρίως επενδυτικών υπηρεσιών αλλά και ειδίκευση στο τομέα του private banking³⁹

Με την απελευθέρωση της αγοράς λιανικής τραπεζικής στην Ελλάδα, η Τράπεζα έχει ακολουθήσει μια ανοδική πορεία, μέσα από δυναμική οργανική ανάπτυξη, και μέσα από Ε+Σ⁴⁰. Το 1994 απέκτησε μεριδίου 75% της EFG Private Bank (Luxembourg). Τελική μητρική εταιρεία του ομίλου Eurobank EFG, με έλεγχο του 41,3% των μετοχών στις 31.12.06, είναι το EFG Group, τραπεζικός όμιλος συμφερόντων της οικογένειας Λάτση, με έδρα τη Γενεύη. Η πλειοψηφία των μετοχών ελέγχεται από ευρεία μετοχική βάση, άνω των 280.000 ιδιωτών και θεσμικών μετόχων. (eurobank.gr, 2007)

Σήμερα, η Eurobank είναι ένας Ευρωπαϊκός οργανισμός με προσωπικό άνω των 19.000 ανθρώπων και παρέχει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του τόσο μέσα από 1.300 σημεία παρουσίας, όσο και μέσα από εναλλακτικά δίκτυα διάθεσης.

Στην ευρύτερη περιφέρεια της Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης (Νέα Ευρώπη), ο όμιλος συγκαταλέγεται πλέον στους πρωταγωνιστές των τραπεζικών εξελίξεων στις χώρες στις οποίες έχει παρουσία. Συγκεκριμένα, ο τραπεζικός Όμιλος έχει αναπτύξει τα τελευταία χρόνια σημαντική παρουσία στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Σερβία ενώ μέσα στο 2006 επέκτεινε την παρουσία του και σε άλλες σημαντικές αγορές. Η εξαγορά της DZI Bank στη Βουλγαρία (η δεύτερη θυγατρική της στη χώρα) ακολουθεί την αγορά της Universal Bank στην Ουκρανία, την ανάπτυξη του δικτύου καταστημάτων στην Πολωνία και την αγορά της Tekfenbank στην Τουρκία, μέσα στο 2006, και είναι συνεπής προς την στρατηγική του Ομίλου Eurobank EFG για επέκταση των δραστηριοτήτων του στις πιο σημαντικές αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Παρόλο που άρχισε την επέκτασή του πολύ πρόσφατα, ο Όμιλος Eurobank EFG έχει πλέον μια διευρυμένη παρουσία σε 6 χώρες της Νέας Ευρώπης, με δίκτυο άνω των 700 καταστημάτων και σύνολο επενδεδυμένων κεφαλαίων ύψους 1 δισ. ευρώ. (capital.gr, 2006)

Σύμφωνα με ανακίνωση του διευθύνων σύμβουλου της Eurobank κ. Ν. Νανόπουλος, «η στρατηγική του ομίλου είναι σταθερά προσανατολισμένη στη δημιουργία ενός ισχυρού, διεθνούς πλέον, χρηματοπιστωτικού οργανισμού με ενεργό, ανταγωνιστική

³⁹ Το **Private Banking** είναι μία σύγχρονη τραπεζική υπηρεσία η οποία, με απόλυτη εχεμύθεια, αναλύει τις χρηματοοικονομικές ανάγκες του κάθε πελάτη ξεχωριστά και παρέχει λύσεις για την αποτελεσματικότερη ικανοποίησή τους.

⁴⁰ Εξαγορές και Συγχωνεύσεις

και επιτυχημένη παρουσία σε μια ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια που εκτείνεται από την Κεντρική Ευρώπη μέχρι την Ανατολική Μεσόγειο. Τα κεφάλαια που θα αντληθούν θα προσφέρουν ακόμα πιο ευρείες δυνατότητες στον όμιλο να αξιοποιήσει τις προκλήσεις που αναδύονται στο ευρύτερο γεωγραφικό μας περιβάλλον».
(kathimerini.gr, 2007)

Η εξάπλωση στη Βουλγαρία ξεκίνησε το 2002 με την απόκτηση συμμετοχής 43% στη PostBank Βουλγαρίας⁴¹, μέσω εξαγοράς του 50% της Alico/CEH Balkan Holdings. Το 2004 αύξησε τη συμμετοχή της στην PostBank Βουλγαρίας σε 96,74% μέσω εξαγοράς του υπόλοιπου 50% της Alico, ενώ το 2005 είχε πλέον το 98,7%. Σήμερα μόνο το 0.35% από τη Τράπεζα ανοίκει στα Βουλγάρικα Ταχυδρομεία-Bulgarian Posts Plc.

Η συνεργασία της ALICO με την PostBank συνεχίσθηκε στον τομέα των ασφαλιστικών προϊόντων. Η απόκτηση του ελέγχου της BPB εντάσσεται στη στρατηγική της Eurobank για επέκταση και περαιτέρω ενίσχυση της παρουσίας και των δραστηριοτήτων της στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης λόγω των σημαντικών προοπτικών ανάπτυξης στις εν λόγω χώρες.

Επιστέγασμα της αξιολογής πορείας της PostBank ήταν η βράβευσή της το 2003 ως η πιο δυναμικά αναπτυσσόμενη τράπεζα της Βουλγαρίας, από την έγκυρη βουλγαρική εφημερίδα "Banker" και ως του καλύτερου διαπραγματευτή στην κεφαλαιαγορά της Βουλγαρίας από το Χρηματιστήριο Αξιών της Σόφιας. (eurobank, δελτίο τύπου, 07/07/2004)

Η Postbank, θυγατρική τράπεζα του Ομίλου Eurobank EFG, ανακηρύχθηκε «Τράπεζα της Χρονιάς» για το έτος 2006 στη Βουλγαρία, ενώ παράλληλα επελέγη ως η καλύτερη Τράπεζα στην κατηγορία «Δυναμική και Ανάπτυξη» κατά την τελετή απονομής των ετήσιων βραβείων της εφημερίδας «Pari» στη Σόφια. (eurobank, δελτίο τύπου, 05/07/2007)

Το 2006 ο όμιλος της Eurobank EFG απέκτησε τον έλεγχο της βουλγαρικής DZI⁴² Bank, ύστερα από την ολοκλήρωση της εξαγοράς του 74,26% του μετοχικού κεφαλαίου, μέσω του Χρηματιστηρίου της Σόφιας, και ως το τέλος του έτους κατείχε το 91,3% της DZI Bank Βουλγαρίας. Η DZI Bank είναι μια μεσαίου μεγέθους Βουλγαρική τράπεζα, εισηγμένη στο Χρηματιστήριο της Βουλγαρίας, και διαθέτει δίκτυο 131 καταστημάτων με περίπου 1.300 εργαζομένους. Είναι ιδιαίτερα ισχυρή στην τραπεζική επιχειρήσεων (corporate commercial banking), στις καταθέσεις και στην έκδοση καρτών.

Η τράπεζα είναι θυγατρική του DZI Financial Group⁴³, το οποίο δραστηριοποιείται στις γενικές ασφάλειες, στις ασφάλειες ζωής και υγείας, στις χρηματιστηριακές συναλλαγές και στην κτηματαγορά. Η Eurobank EFG έχει ήδη παρουσία στη Βουλγαρία μέσω της θυγατρικής της

⁴¹ Η Postbank ιδρύθηκε στις 2 Απριλίου του 1991. Από τότε η Τράπεζα έχει αναπτυχθεί σημαντικά. Είναι μία από τις λίγες βουλγάρικες τράπεζες που επιβίωσαν μετά τη κρίση του τραπεζιτικού τομέα κατά τη περίοδο του 1996-1997.

⁴² "Държавен застрахователен институт - ДЗИ", Κρατικό Ασφαλιστικό Ινστιτούτο

⁴³ Ο όμιλος DZI είναι αναμφίβολα ο κυρίαρχος καθώς και συνώνυμο στις ασφάλειες ζωής της χώρας για πάνω από 50 χρόνια. Επί κομμουνιστικού καθεστώος είχε το μονοπώλιο στο κλάδο, ενώ σήμερα είναι πολύ ισχυρός στις γενικές ασφάλειες και στις ασφάλειες για επιχειρήσεις. Στις αρχές της δεκαετίας το μερίδιο αγοράς του ξεπερνούσε το 30%.

Bulgarian Post Bank με δίκτυο άνω των 150 καταστημάτων και 6 business centres, στο οποίο προσθέτει τα 131 καταστήματα της DZI Bank.

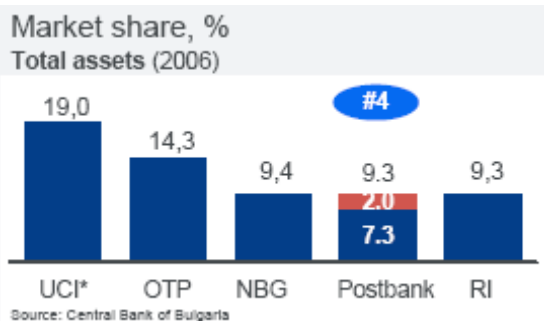
Σκοπός της Eurobank EFG είναι να ενοποιήσει τους δύο οργανισμούς στο μέλλον προκειμένου να ισχυροποιήσει την ηγετική της θέση στην ταχύτατα αναπτυσσόμενη Βουλγαρική αγορά. Η ενοποίηση των δύο τραπεζών θα δημιουργήσει προϋποθέσεις για ανάπτυξη σε λειτουργικό επίπεδο και στην αποδοτικότητα του δικτύου, αναδεικνύοντας τα πλεονεκτήματα του κάθε οργανισμού. Με τη προσθήκη της DZI στο ενεργητικό της η Eurobank πέρασε από την έκτη στη τέταρτη θέση της κατάταξη των τραπεζών στη χώρα με βάση το μέγεθος σε ενεργητικό, δάνεια και καταθέσεις, και στη Τρίτη θέση αν το εξετάσουμε από πλευρά αριθμός δικτύου καταστημάτων. (Βλέπε πίνακα 4.3, σελ.54) Ο ενοποιημένος οργανισμός, με δίκτυο άνω των 280 καταστημάτων, θα είναι μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες στην Βουλγαρία, με μερίδιο αγοράς ίσο ή άνω του 10% σε Σύνολο Ενεργητικού, Δανείων και Καταθέσεων. Μετά την εξαγορά της DZI Bank, η Eurobank EFG απασχολεί σήμερα πάνω από 3.000 υπαλλήλους και έχει επενδύσει περισσότερα από 300 εκατ. ευρώ στη χώρα. (eurobank, δελτίο τύπου, 29/09/2006)

Η Eurobank πρόσθεσε τη **DZI bank** στο γρήγορα αναπτυσσόμενο δίκτυό της.

Με αυτό το τρόπο η Eurobank σχεδόν διπλασιάζει τον αριθμό των καταστημάτων της και το απασχολούμενο προσωπικό της, ενώ το μερίδιο αγοράς που κατέχει στη χώρα αυξάνεται κατά 6% περίπου.

	143	281	
		131	
Branches	150	+6%	
	2005	2006	
Business centres	5	5	
Employees	1,669	3,206 (1,272 DZI)	

Πηγή: postbank.bg, Capital Markets Day, London, March 23, 2007

Το δίκτυο της Postbank στη Βουλγαρία είναι ένα από τα καλύτερα ανεπτυγμένα τραπεζικά δίκτυα με περισσότερα από 150 καταστήματα και εκπροσώπους σε άνω των 2000 ταχυδρομικούς σταθμούς. Η Τράπεζα διαθέτει καταστήματα σε όλους τους 28 νομούς της χώρας, σε 93 πόλεις συνολικά. Από το σύνολο των 153 καταστημάτων μόνο τα 50 βρίσκονται στη Βόρεια Βουλγαρία. Εκτός από τα 37 καταστήματα της Πρωτεύουσας, άλλα 66 καταστήματα καλύπτουν με ένα ομοιόμορφο τρόπο τις τεσσερίς νότιες περιφέρειες της χώρας. Σε επίπεδο νομού, τα περισσότερα καταστήματα μετά τη πόλη της Σόφιας βεβαία, είναι τα 11 στο νομό Bourgas, στη ΝΑ Βουλγαρία, στην ακτή της Μάυρης Θάλασσας. Από τα 11 αυτά καταστήματα τα

6 βρίσκονται στη πόλη του Bourgas, ενώ τα υπόλοιπα 5 σε παραθαλάσσια θέρετρα. Ακολουθεί ο νομός Plovdiv με 9 καταστήματα, τα 7 από τα οποία στην πόλη του Plovdiv-παλιά Πρωτεύουσα της Βουλγαρίας και η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της χώρας. Αμέσως μετά ακολουθεί ο νομός Blagoevgrad με 7 καταστήματα, μόνο 2 από τα οποία είναι στην ίδια τη πόλη. Τα υπόλοιπα 5 καταστήματα βρίσκονται στις μικρές πόλεις της ΝΔ Βουλγαρίας-Sandanski, Petrich, Bansko, Razlog, και Gotse Delchev – που λόγω της θέσης τους, κοντά στα ελληνο-βουλγάρικα σύνορα, συγκεντρώνουν τη πλειοψηφία των εκτός Σόφιας ελληνικών επιχειρήσεων της χώρας. Χαρακτηριστικό είναι πως ο νομός αυτός, με βάση τον αριθμό των καταστημάτων, προηγείται άλλους μεγαλύτερους νομούς όπως π.χ. Rouse, όπου από τα 6 καταστήματα στο σύνολό τους, τα 4 βρίσκονται στην ίδια τη πόλη, ή το νομό Varna, όπου λειτουργούν 5 καταστήματα, όλα στα όρια της πόλης.

Όσον αφορά το δίκτυο της Postbank στη Σόφια, με τα 37 καταστήματά του είναι το μεγαλύτερο ανάμεσα σε αυτών των Ελληνικών τραπεζών που λειτουργούν στη Βουλγαρία. Ακολουθεί η NBG με 36 καταστήματα, ενώ σε επίπεδο χώρας οι δύο Τράπεζες έχουν ακριβώς ίδιο αριθμό καταστημάτων, 153. Στα όρια της Πρωτεύουσας η Piraeus bank διαθέτει δίκτυο 24 καταστημάτων, και τελευταία έρχεται η Alpha bank με τα 18 καταστήματά της.

Από το σύνολο των καταστημάτων της Postbank στη Σόφια, τα 22 είναι χωροθετημένα στο κέντρο και τα υπόλοιπα 15 βρίσκονται σε συνοικίες. Το δίκτυο καταστημάτων του κέντρου καλύπτει όλα τα στρατηγικά σημεία του: κεντρικές λεωφόρους, εμπορικούς δρόμους και πλατείες, σημεία επιχειρησιακής συγκέντρωσης, όπως το City Center και το Business Park της Σόφιας. Είναι από τις λίγες τράπεζες που διαθέτουν από δύο καταστήματα σε ορισμένους κεντρικούς δρόμους, όπου αναπτύσσονται γραμμικές κεντρικότητες, όπως: Vitosha ave., Maria Louisa, Stamboliyski ave. Το κατάστημα στη λεωφόρο Vitosha 1, είναι ακριβώς δίπλα στο κεντρικό κατάστημα και τα γραφεία της Τράπεζας Πειραιώς στο νούμερο 3 της ίδιας λεωφόρου, ακολουθώντας το υπόδειγμα του Hotelling για την εγκατάσταση δίπλα στον ανταγωνιστή⁴⁴, όπως και στη πλατεία “Sveta Nedelia”, όπου βρίσκονται τα κεντρικά τριών άλλων μεγάλων τραπεζών. Τα 15 καταστήματα της Τράπεζας που λειτουργούν σε συνοικίες έξω από το κέντρο της Σόφιας δεν είναι ομοιόμορφα κατανομημένα στο σύνολο της έκτασής της. Δεν φαίνεται επίσης να ακολουθούν κάποιο άξονα ή να συσχετίζονται με παράγοντες όπως το μέγεθος του πληθυσμού ή του εισοδήματος. Τα 10 από τα 15 καταστήματα είναι χωροθετημένα σε περιοχές στα δυτικά και στα βορειο-δυτικά του κέντρου, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο ένα πυκνό δίκτυο στο συγκεκριμένο κομμάτι της πόλης. Μόνο 3 είναι όμως, τα καταστήματα στα νοτιο-ανατολικά του κέντρου, αφήνοντας ακάλυπτες συνοικίες με σημαντικά πληθυσμιακά μεγέθη, όπως Mladost, Droujba, Slatina κ.λπ. Κενό παρουσιάζεται επίσης στις υπανάπτυκτες περιοχές στις βορειο-ανατολικές παρυφές της πόλης, αλλά και στις ακριβές περιοχές υψηλών εισοδημάτων στα νοτιο-δυτικά προάστια. Κάνοντας μία συγκριτική ανάλυση των δικτύων και των άλλων ελληνικών τραπεζών, οδηγούμε στο συμπέρασμα πως μάλλον καλύπτει κάποια κενά, ή περιοχές που δεν έχουν κορεστεί, τουλάχιστον από ελληνικές τράπεζες, επομένως ο ανταγωνισμός σε αυτές είναι χαμηλότερος.

⁴⁴ Σύμφωνα με τον Hotelling, ο βέλτιστος τρόπος χωροθέτησης δύο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων είναι δίπλα ο ένας στον άλλον. (Σκορδίλη – Χατζημιχάλη, 2003, σελ157-158)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο μπορούμε να κάνουμε κάποια συνοπτικά σχόλια και συμπεράσματα.

Ο τραπεζικός κλάδος της Βουλγαρίας όπως είδαμε είναι από τους ταχύτατα αναπτυσσόμενους κλάδους της εγχώριας οικονομίας των τελευταίων ετών.

Χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές, σε όλη τη διάρκεια της περιόδου από το 1989 ως σήμερα, και ιδιαίτερα μετά το 1997 όταν ξεκίνησε η διαδικασία της ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων με μεγάλη δημόσια συμμετοχή. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του κλάδου είναι η αυξημένη ξένη συμμετοχή, ως αποτέλεσμα του έντονου ενδιαφέροντος για διείσδυση στην εγχώρια αγορά από πλευράς ξένων τραπεζών και των συνεχών εξαγορών και συγχωνεύσεων της τελευταίας δεκαετίας. Ωστόσο, η διαδικασία αυτών των Ε+Σ δεν φαίνεται να αποδυναμώνει, αλλά αντιθέτως, πρόσφατα έχει αρχίσει να λαμβάνει μεγαλύτερες διαστάσεις.

Μόνο πριν τέσσερα χρόνια, στα τέλη του 2003 πραγματοποίησε δυναμική είσοδο στη βουλγάρικη αγορά ο Ουγγρικός όμιλος OTP, ο οποίος ήδη έχει παρουσία σε 7 βαλκανικά κράτη μέσω ενός δικτύου 1000 καταστημάτων. Με την εξαγορά της DSK Bank, κατά τη διαδικασία της ιδιωτικοποίησης της, εξασφάλισε την ηγετική θέση στην εγχώρια τραπεζική αγορά, την οποία έχασε πολύ πρόσφατα, μετά τη συγχώνευσης τριών άλλων δυναμικών τραπεζών: UniCredit, HVB Bank Biochim και Hebros Bank. Τέτοιου είδους γεγονότα φαίνεται να αλλάζουν συχνά τη σχετική θέση των τραπεζών μέσα στο κλάδο. Παρόμοιο παράδειγμα αποτελεί η εξαγορά της DZI Bank από την Eurobank EFG, μέσω της οποίας η τελευταία ενίσχυσε σημαντικά τη θέση της και το μερίδιο αγοράς που της αναλογεί στον κλάδο. Στο τέλος των συζητήσεων γύρω από την εξαγορά της EIB βρίσκονται οι βασικοί μέτοχοί της με το βελγικό όμιλο KBC.

Προφανώς οι μεγάλες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη βουλγάρικη τραπεζική αγορά βρίσκονται σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, έχοντας εξασφαλίσει πλέον τη γεωγραφική κάλυψη όχι μόνο της Πρωτεύουσας και των σημαντικών αστικών κέντρων, αλλά όλης της ενδοχώρας. Στη Σόφια το δίκτυο καταστημάτων είναι πολύ πυκνό και το δυοπώλιο του Hotelling και η χωροθέτηση σε γραμμικές συγκεντρώσεις είναι ανάμεσα στις πιο δημοφιλείς τακτικές χωροθέτησης.

Οι ελληνικές τράπεζες βρίσκονται στις πρώτες θέσεις στην τραπεζική αγορά της Βουλγαρίας, κατέχοντας το 20% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων στη Βουλγαρία. Συμμετέχουν στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών της χώρας με 24,1% του συνόλου. (Το βήμα, 2006)

Η ισχυρή ανάπτυξη στο εξωτερικό που παρουσιάζουν οι ελληνικές τράπεζες⁴⁵ επιβεβαιώνει τις προσδοκίες ότι η επέκταση στη ΝΑ Ευρώπη μπορεί να αποτελέσει το σημείο που θα κάνει τη διαφορά στην ανάπτυξη των εγχώριων τραπεζών τα επόμενα χρόνια. (Η καθημερινή, 2007)

⁴⁵ και αυτό παρά το γεγονός ότι παράλληλα εξακολουθούν να πραγματοποιούν μεγάλες επενδύσεις ενισχύοντας περαιτέρω τις θέσεις τους στην περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας, λοιπόν, θα συνοψίσουμε τα βασικά σημεία και θα εξάγουμε κάποια συμπεράσματα.

Η ευκαιρία που προσφέρεται από τη κατάρρευση του κομμουνισμού και τη μετάβαση των Βαλκανικών οικονομιών στο σύστημα της αγοράς είναι από κάθε άποψη μοναδική. Αφενός λόγω των ευκαιριών ανάπτυξης που ανοίγονται μπροστά στα βαλκανικά κράτη, και αφετέρου, λόγω των ευκαιριών επέκτασης που προσφέρει στις ξένες επιχειρήσεις.

Παρόλο που οι Βαλκανικές χώρες έχουν πολλά κοινά στοιχεία και παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες μεταξύ τους αυτό που μας δείχνει μια πιο αναλυτική εξέταση ορισμένων οικονομικών στοιχείων είναι πως δεν πρόκειται για μια ομοιογενής περιοχή.

Έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε όλες τις χώρες της περιοχής, και όμως η οικονομική ανάπτυξη και οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις δεν έχουν μειώσει την ανεργία στην περιοχή, και στα δυτικά Βαλκάνια το ποσοστό υπερβαίνει το 20%.

Οι χώρες που πραγματοποιούν τις περισσότερες ΑΞΕ στη ΝΑ Ευρώπη είναι κατά κύριο λόγο χώρες της Δυτικής Ευρώπης⁴⁶. Αναμφίβολα ξεχωρίζουν η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία, και η Ελλάδα, και σε μικρότερο βαθμό η Ολλανδία, το Βέλγιο, πιο πρόσφατα η Ουγγαρία κ.α. Σε γενικές γραμμές, ένα περιορισμένο αριθμό χωρών εκπονούν τη πλειοψηφία των επενδυτικών προγραμμάτων στο σύνολο των Βαλκανικών χωρών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως η Σλοβενία, που είναι μια από τις πιο ελκυστικές χώρες για τις ξένες επενδύσεις, από το 2000 και μετά αποτελεί βασική χώρα προέλευσης ΑΞΕ για τα υπόλοιπα πρώην Γιουγκοσλαβικά κράτη. Η Σλοβενία έχει πετύχει έντονη οικονομική ανάπτυξη και μαζί με την Ελλάδα αποτελούν οι μοναδικές χώρες της περιοχής που πραγματοποιούν αξιοσημείωτο αριθμό ΑΞΕ σε γειτονικές χώρες.

Αναφορικά με τη κλαδική κατανομή των ΑΞΕ στα Βαλκανικά διακρίνονται δύο φάσεις. Κατά όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η πλειοψηφία των ΑΞΕ συγκεντρωνόταν στο βιομηχανικό τομέα, κυρίως στους κλάδους των τροφίμων και των ποτών, του καπνού, του ετοίμου ενδύματος, των μηχανών και των χημικών, ενώ αντιθέτως, ο τριτογενής τομέας συγκέντρωνε χαμηλά ποσοστά ΑΞΕ μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90 (με εξαίρεση το κλάδο του εμπορίου). Μετά το 2000 μέσω εξαγορών και κοινοπραξιών πραγματοποιούνται μεγάλο αριθμό επενδύσεων στους κλάδους των τραπεζικών και πιστωτικών οργανισμών, των τηλεπικοινωνιών, σε εταιρίες συμβούλων επιχειρήσεων κλπ. Οι κλάδοι του λιανικού και του χονδρικού εμπορίου συνεχίζουν να είναι ελκυστικοί, ειδικά για τις ΜΜΕ.

Όσον αφορά τις Ελληνικές ΑΞΕ στα Βαλκάνια, αρχικά συγκεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στη Βουλγαρία, την Αλβανία και την Ρουμανία (που ως το 1996 συγκεντρώνουν το 92,7% του συνόλου των Ελληνικών ΑΞΕ). (Λαμπριανίδης κ.ά., 1997) πρόσφατα τα πράγματα έχουν αλλάξει και η Σερβία έχει καταφέρει να

⁴⁶ πολύ ισχυρή παρουσία έχουν η Γερμανία, η Αυστρία, και η Ιταλία, αλλά και η Ολλανδία, το Βέλγιο, το ΗΒ κ.α.

προσελκύσει σημαντικό όγκο ελληνικών ΑΞΕ τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, η ομαλοποίηση των ταραγμένων σχέσεων της Ελλάδας με τη ΠΓΔΜ έχει οδηγήσει στην εγκατάσταση πολλών ελληνικών επιχειρήσεων στη γειτονική χώρα.

Η πρόσφατη περίοδο στην ιστορία των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια χαρακτηρίζεται από τη προσπάθεια εκ μέρους σημαντικών ελληνικών επιχειρήσεων να δημιουργήσουν δίκτυα επεκτείνοντας τη δραστηριότητά τους σε περισσότερες από μια Βαλκανικές αγορές. Μέχρι το 2005 περισσότερες από 2.500 ελληνικές επιχειρήσεις έχουν επενδύσει σε τομείς που παρουσιάζουν ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης. Μεταξύ των πολλών κλάδων που προσελκύουν τις επενδύσεις είναι οι τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, ο κλάδος της τραπεζικής και χρηματοδότησης, των τροφίμων και των ποτών, του πετρελαίου και της ενέργειας, το λιανικό και χονδρικό εμπόριο, τα οικοδομικά υλικά και οι κατασκευές κ.λπ.

Παρά το μεγάλο αριθμό επενδυτικών προγραμμάτων στις χώρες αυτές, η πλειοψηφία του επενδύμενου κεφαλαίου ανήκει σε λίγες μόνο τεράστιες επιχειρήσεις. Ενδεικτικά, 10 εταιρίες συνιστούν το 64% του συνόλου των Ελληνικών επενδύσεων σε 5 Βαλκανικά κράτη. Μερικές ιδιωτικές Ελληνικές επιχειρήσεις κατέχουν πάνω από το μισό του επενδύμενου κεφαλαίου (ο ΟΤΕ από μόνος του κατέχει το 46%).

Οι σημαντικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες που κατευθύνουν τις ΑΞΕ σύμφωνα με τους περισσότερους αναλυτές είναι η γεωγραφική εγγύτητα, κατά κύριο λόγο, όπως και το μέγεθος της αγοράς και το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας προορισμού. Στη περίπτωση των Βαλκανίων, υπάρχουν και μια σειρά πλεονεκτήματα που οι ξένοι επενδυτές μπορούν να εκμεταλλευτούν, όπως, το χαμηλό κόστος παραγωγής (από τα χαμηλότερα της Ευρώπης), το καταρτισμένο και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής τα τελευταία χρόνια, οι ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη του τουρισμού κ.α. Πάντως, η σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας στη κατανομή των ΑΞΕ είναι καθοριστική.

Ανάμεσα στους σημαντικότερους λόγους για τη συγκέντρωση μεγάλου μέρους της ελληνικής επενδυτικής δραστηριότητας στη Βουλγαρία, την Αλβανία και την Ρουμανία, είναι η γεωγραφική εγγύτητα. Επιπλέον σε αυτές τις τρεις χώρες οι επενδύσεις συγκεντρώνονται στις νότιες περιοχές που γειτνιάζουν με την Ελλάδα.

Αν εξαιρέσουμε τις γειτονικές χώρες, τη Βουλγαρία, την Αλβανία, και ΠΓΔΜ δηλαδή, παρατηρείται μια τάση χωρικής συγκέντρωσης των Ελληνικών επιχειρήσεων στις πρωτεύουσες των κρατών. Το 91.2% των ελληνικών ΑΞΕ στη Ρουμανία είναι συγκεντρωμένο στο Βουκουρέστι. Η Μόσχα έχει το 83.3%, η Βαρσοβία το 71.4%. (Τσαρδανίδης, 2000) Αντίθετα, στη περίπτωση της Βουλγαρίας υπάρχει ισχυρή συγκέντρωση ελληνικών εταιριών στη νότια Βουλγαρία, και πιο συγκεκριμένα σε μια ζώνη 60-80 χιλ. από τα ελληνικά σύνορα.

Η διείσδυση των ξένων επιχειρήσεων στην αγορά της Βουλγαρίας μπορεί να γίνει μέσω κάθε γνωστή μορφή επέκτασης. Η μέθοδος της εξωτερικής επέκτασης (μέσω συγχώνευσης ή μέσω εξαγοράς) φαίνεται να είναι η πλέον δημοφιλής. Ωστόσο, η ίδρυση κοινοπραξιών επίσης αποτελεί από τους πιο συνηθισμένους τρόπους διείσδυσης των επιχειρήσεων στην Βουλγάρικη αγορά.

Ο τραπεζικός κλάδος της Βουλγαρίας όπως είδαμε είναι από τους ταχύτατα αναπτυσσόμενους κλάδους της εγχώριας οικονομίας των τελευταίων ετών.

Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στη Βουλγαρία είναι έντονη και αποτελεί από τις κυριότερες ΑΞΕ στη χώρα, ιδικά στη νέα περίοδο μετά το 2006 που

χαρακτηρίζεται από την στροφή των ΑΞΕ από τον βιομηχανικό τομέα στον τομέα των υπηρεσιών. Η σημαντική θέση του ελληνικού τραπεζικού κλάδου στη Βουλγαρία, όπως και στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες, οφείλεται στη συνεχή επέκταση (είτε άμεση είτε μέσω εξαγορών) των ελληνικών τραπεζών στη περιοχή κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Έχει ενδιαφέρον πως και οι δέκα μεγαλύτερες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία έχουν εισέλθει στην εγχώρια αγορά μέσω της απόκτησης κάποιας τοπικής τράπεζας. Παρά το γεγονός ότι οι εξαγορές συχνά κρύβουν κινδύνους για την επιχείρηση-αγοραστή, φαίνεται στη συγκεκριμένη αγορά να έχει καλύτερα αποτελέσματα

Μετά τις εκτενές ιδιωτικοποιήσεις στο τέλος της περασμένης έχει περιοριστεί σημαντικά ο αριθμός των τραπεζών με βουλγάρικη συμμετοχή.

Οι μεγάλες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη βουλγάρικη αγορά λειτουργούν σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, έχουν εξασφαλίσει γεωγραφική κάλυψη όλης της ενδοχώρας. Στη Σόφια το δίκτυο καταστημάτων είναι πολύ πυκνό και το δυοπώλιο του Hotelling και η χωροθέτηση σε γραμμικές συγκεντρώσεις είναι ανάμεσα στις πιο δημοφιλείς τακτικές χωροθέτησης.

Η δυνατή θέση των Ελληνικών επιχειρήσεων σε σχέση με άλλους επενδυτές στα Βαλκάνια, εν μέρη οφείλεται στο γεγονός ότι άλλες αναπτυγμένες οικονομίες περίμεναν να δουν πως τα εξελιχθεί η κατάσταση στα Βαλκάνια (που χαρακτηρίζεται όχι μόνο από οικονομική αλλά και από πολιτική αστάθεια). Με τη βελτίωση της κατάστασης (και αν ως τότε οι Ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν καταφέρει να βελτιώσουν την διεθνή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους), με την εισροή επενδύσεων των υπόλοιπων αναπτυγμένων χωρών υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες η Ελλάδα να χάσει μεγάλο μέρος αυτών των αγορών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- ✓ Λαμπριανίδης Λ., (Συνεργασία με Καραγιάννη Στ. και Κατσίκας Η.), “Η παρουσία ελληνικών επιχειρήσεων στις ΧΚΑΕ. Ιδιομορφίες και συνέπειες”, Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τ. 24, 87-122, 1998.
- ✓ Σαπουντζάκη Π., Σκορδίλη Σ. (2002), *Περιφεριακή Ανάπτυξη και Πολιτική Ι*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο-Αθήνα (σελ. 21-22, 37)
- ✓ Σκορδίλη Σ., Χατζημιχάλης Κ. (2003), *Σημειώσεις Οικονομικής Γεωγραφίας*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο-Αθήνα (σελ. 157-159, 209-214)
- ✓ Σκορδίλη Σ. (2005), *Γεωγραφία της Βιομηχανίας, των Υπηρεσιών και του Εμπορίου*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο-Αθήνα (σελ. 22, 34, 39, 48, 59-65, 77, 81-82, 87)
- ✓ Σκορδίλη Σ. (2006), *Ειδικά Θέματα Οικονομικής Γεωγραφίας*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο-Αθήνα (σελ. 89-90)
- ✓ Χατημιχάλης Κ. (2005) (επιμ.), *Γεωγραφία της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο-Αθήνα (σελ. 4-8)

Ξενόγλωσση

- ✓ Boniface Pascal, *Ατλας Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2001
Τα Βαλκάνια (σελ. 110-111)
- ✓ Bruno S. Sergi
FDI and the Balkans: A regional investment agency and regional centred economic choices to shape this decade. 1/2//2003 South-East Europe Review
- ✓ Konemann, *Geographica- The Complete Illustrated Atlas of the World (revised and updated)*, Germany, 2004
- ✓ Keith Lye, *World Factbook*, third edition, Philip's, 2000
- ✓ Labrianidis L., (Σε συνεργασία Lyberaki A., Tinios P. and Hatziprokopiou P.), “Inflow of migrants and outflow of FDI: Aspects of interdependence between Greece and the Balkans”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2004.
- ✓ Labrianidis L., (Σε συνεργασία με Karagianni S.), “The pros and cons of SMEs going international: Greek companies in Bulgaria”, *Eastern European Economics*, vol. 39(2), pp.5-28, 2001.<BR.
- ✓ Labrianidis L., “The opening of the Balkan markets and consequent economic problems in Greece”, *Modern Greek Studies*, vol. 12/13, pp. 211-235, 1996.
- ✓ Mazower, M. (2000) *The Balkans: A Short History*, [μτφρ. Κουρεμένος Κ.], New York, The Modern Library. (p. 26)

- ✓ Penin R., Sultanova M., Silianova M., *Geography (7th class)*, Bulvest 2000, Sofia. (σελ. 108-111, 134-138, 152-155)

Άρθρα

- ✓ Μαντικίδης Τ., «6 δισ. ευρώ από τη Σοφοκλέους επενδύθηκαν στα Βαλκάνια»
Το Βήμα, 05/02/2006 , Σελ.: D07
- ✓ Μαράκης Ν., «ΒΑΛΚΑΝΙΑ -Η Ευρωπαϊκή διείσδυση της Ελλάδας»
Το Βήμα, 13/01/2002 , Σελ.: A22
- ✓ Σώκου Κ. –Χαροντάκης Δ., «Επενδυτικές ευκαιρίες από τα φυσικά σύνορα με την ΕΕ»
Το Βήμα, 29/10/2006 , Σελ.: D10
- ✓ Χαροντάκης Δ., «Εντονη η ελληνική διείσδυση στα Βαλκάνια»
Το Βήμα, 09/06/2002 , Σελ.: D16
- ✓ Παπαδογιάννης Γ., «Alpha Bank: αυξημένα κατά 70% τα κέρδη του α' τριμήνου»
Η Καθημερινή- Σάββατο, 28 Απριλίου 2007
- ✓ Παπαδογιάννης Γ., «Η Εμπορική θέτει υψηλά τον πήχυ επιδόσεων»
Η Καθημερινή- Σάββατο, 28 Απριλίου 2007
- ✓ Παπαδογιάννης Γ., «Ωθηση στις τράπεζες από το εξωτερικό»
Η Καθημερινή- Παρασκευή, 22 Ιουνίου 2007
- ✓ Προσωπικές σημειώσεις απο το μάθημα «Γεωγραφία των Βαλκανίων»

Δικτυακούς τόπους:

- ✓ www.worldbank.org
- ✓ www.bbc.co.uk
- ✓ <http://news.kathimerini.gr>
- ✓ <http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/>
- ✓ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
- ✓ <http://tovima.dolnet.gr>
- ✓ www.unctad.org World Investment Report 2006
- ✓ <http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/indicators/133.html>
- ✓ www.oecd.org/dataoecd/52/30/1940829.pdf
- ✓ <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/0,,menuPK:258604~pagePK:158889~piPK:146815~theSitePK:258599,00.html>
- ✓ www.investmentcompact.org
- ✓ www.investopedia.com/terms/g/greenfield.asp
- ✓ www.invbg.com
- ✓ www.inv.gr
- ✓ www.investbg.government.bg
- ✓ www.capital.bg/weekly/05-39/1-39.htm
- ✓ www.investmentcompact.org
- ✓ www.evroportal.bg/article_view.php
“FDI in Bulgaria Up by 11.5%”. Jan-Sept 11.11.2005 BNB
- ✓ <http://nationsencyclopedia.com/Europe/Bulgaria-FOREIGN-INVESTMENT.html>

- ✓ www.sam.gov.tr/perceptions/Volume5/September-November2000/VolumeVN3CHARALAMBOS.pdf+tsardanidis+bulgaria+INVESTMENTS
- ✓ http://afroditi.uom.gr/move/documents/GEOGRAF_final
“Geographical proximity matters in the orientation of FDI: The case of Greek FDI in the Balkans”.
Lois Labrianidis, Professor Dept of Economic Sciences, University of Macedonia
- ✓ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>
“Foreign Direct Investment in the Candidate Countries: sector and country composition”
Irene Lovino
- ✓ <http://siteresources.worldbank.org/INTTRANSITION/Newsletters/20561575/AprMayJun01.pdf>
Transition newsletter, “Rebuilding the Balkans” Vol. 12, No. 2 April-May-June 2001 (p.18-19)
- ✓ www.intelace.com/publications.html
Mazurek Marcin, «BANKING MARKET IN BULGARIA 2006», Intelace Research
November 2006
- ✓ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyepix_2_28/04/2007_225091
«Alpha Bank: αυξημένα κατά 70% τα κέρδη α’ τριμήνου»
- ✓ <http://www.alpha.gr/page/default.asp?la=1&id=7>
«Στρατηγική»
- ✓ http://www.nbg.gr/pr_release_resb.asp?P_ID=1121
Δελτία τύπου, «Η Εθνική Τράπεζα ανάμεσα στις 500 μεγαλύτερες εταιρείες του κόσμου» Αθήνα, 6 Ιουλίου 2007
- ✓ http://www.nbg.gr/pr_releases_group.asp
- Δελτία τύπου, «Η Εθνική Ασφαλιστική, η U.B.B. και το AIG συμπράττουν, προχωρώντας σε ίδρυση Ασφαλιστικών Εταιριών στη Βουλγαρία» Αθήνα, 21 Φεβρουαρίου 2006
- ✓ <http://www.capital.gr/news.asp?Details=186386>
«Εξελίξεις στη Νέα Ευρώπη» 31/10/2006, 17:09
- ✓ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyepix_521455_03/08/2007_236485
«Οι όροι αύξησης κεφαλαίου της Eurobank» 03/08/2007
- ✓ www.rferl.org
- ✓ www.eliamep.gr/eliamep/files/foreign_direct_speech_en.pdf
- ✓ www.abcinfos.com/newsletter/nr3/ABC_Newsletter_3.html
- ✓ www.investbulgaria.com/macroEconomicInformation.htm
- ✓ <http://jorgo-chatzimakakis.english.org.liberales>
- ✓ [www.locomonitor.com/index.cfm?page_title=FDI%20By%20Country&child_page=Europe%20\(Developed\)&c=Greece](http://www.locomonitor.com/index.cfm?page_title=FDI%20By%20Country&child_page=Europe%20(Developed)&c=Greece)
- ✓ www.guide-bulgaria.com
- ✓ www.sofia.bg/en/index_en.asp
- ✓ www.nsi.bg/Population/Population.htm
- ✓ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/Moderna_sgrada_v_Sofia.JPG

- ✓ <http://www.biochim.com/AboutTheBank/>
- ✓ <http://www.alpha.gr/page/default.asp?la=1&id=32#top>
- ✓ <http://www.piraeusbank.gr/ecPage.asp?id=242383&lang=1&nt=96&sid=>
- ✓ <http://www.piraeusbank.bg/ecPage.asp?id=240198&lang=1&nt=96&sid=>
- ✓ <http://www.nbg.gr/bank.asp>
- ✓ http://www.ubb.bg/StaticPage.aspx?type=bank_info
- ✓ <http://www.eurobank.gr/online/home/generic.aspx?id=4&mid=334&lang=gr>
- ✓ <http://www.eurobank.gr/online/home/news.aspx?Code=PRESS&mid=57&lang=gr>

Δελτίο τύπου «Η Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias αποκτά τον πλήρη έλεγχο της BPB που εδρεύει στην Βουλγαρία» Τετάρτη, 7 Ιουλίου 2004

Δελτίο τύπου «Τράπεζα της Χρονιάς για το 2006 η Postbank θυγατρική του Ομίλου Eurobank EFG στη Βουλγαρία» Πέμπτη, 5 Ιουλίου 2007

Δελτίο τύπου «Η Eurobank EFG αγοράζει την DZI Bank στη Βουλγαρία» Παρασκευή, 29 Σεπτεμβρίου 2006

- ✓ http://www.postbank.bg/TransformationService.aspx/XHTML?BranchID=16&strXML=%2Fbg-BG%2Ffind_us%2FBranch+Locator%2F&Shows=BRN
- ✓ <http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndex?OpenFrameset>

Για τους χάρτες:

- ✓ www.ethnomusic.ucla.edu/ensembles/worldmusic/balkans/map.htm
- ✓ www.balkanology.com
- ✓ www.worldalas.com
- ✓ www.mtc.government.bg/upload/docs/Map_BGbig.jpg
- ✓ www.bueker.net/trainspotting/maps_bulgaria.php
- ✓ www.visittobulgaria.com/visit/Dir.asp?d=0-11-Maps_Collection

